

ЗМІСТ

НАША ОБКЛАДИНКА

- 1-а та 4-а сторінка. Максименко Сергій Дмитрович, директор Інституту психології НАПН України, цьогорічний ювіляр.
- 2-а сторінка. Василь Кремень про Сергія Максименка, вченого, керівника, людину.
- 3-я сторінка. Передплата! Інформація від ДП „Преса”.

Освіта зарубіжжя

- Дмитро Табачник. Європейська школа XXI століття: Київські ініціативи 4
- Тамара Пушкарьова, Емілія Воронцова, Оксана Войтко. Системи освіти країн-членів Ради Європи 15
- Ольга Виговська, Олексій Виговський. **Європейська школа XXI століття.** Реферативний огляд виступів учасників Форуму Міністрів освіти країн Ради Європи 45
- Микола Азаров. Світове лідерство українцям забезпечить їх генетичний код і менталітет 46
- Дмитро Табачник. Деякі цифри і факти для ведення діалогу 47
- Сергій Маскевич. Національна школа в контексті інтеграції у світовий освітній простір 48
- Андрій Фурсенко. Нова освіта для нового суспільства: роль Європи 48
- Олоф Олафсдоттір. Роль освіти у формуванні Європи XXI століття 50
- Гвозден Флего. Найближче майбутнє визначає сучасна освіта: робимо лише те, що сприятиме її ефективності 52
- Каріна Арутюнян. Регіональне співробітництво – фактор розвитку Європейського простору 53
- Роза Гоффманн. Активна освіта в душі громадянськості та демократії: досвід Угорщини 55
- Маді Дельво-Штерес. Школа, що виправдовує очікування суспільства: яких змін і перетворень вона потребує 57
- Павло Зеага. Освіта у школі та університеті: створення єдиного європейського освітнього простору 60
- Србіянка Тураліч. Компетенції для життя у демократичному суспільстві XXI століття. 62
- Ларс Зондергаард. Навички, не лише дипломи 66
- Дмитро Табачник. Маємо нову інформацію – прагнемо діяти: заключне слово 70

Психологія - школі

- Сергій Максименко. Методологічний аналіз прогнозування та внутрішні лінії розвитку психічного здоров'я особистості 72
- Психологія – школі: на яку реальну допомогу науки може очікувати сучасна школа. *Інтерв'ю Ольги Виговської з Сергієм Максименком* 84
- Анонс роботи постійно діючого психологічного консультативного пункту на площах журналу 86

ДИРЕКТОР ШКОЛИ ЛІЦЕЮ ГІМНАЗІЇ

МОН, АПН, ВАК

Всеукраїнський
науково-
практичний
журнал

Свідоцтво про державну реєстрацію
Серія КВ № 3826 від 22 листопада 1999 р.
Серія КВ № 3826 від 9 березня 2004 р.

ФАХОВЕ ВИДАННЯ З ПЕДАГОГІЧНИХ,
ПСИХОЛОГІЧНИХ ТА ФІЛОСОФСЬКИХ НАУК

Постанови Президії

ВАК

У К Р А І Н И

№ 5 – 05/4 від 11 квітня 2001 року
№ 1 – 05/1 від 26 січня 2011 року
№ 1 – 05/2 від 23 лютого 2011 року

Головний та науковий
редактор
Ольга ВИГОВСЬКА

Відповідальний редактор
Тетяна ГОДЕЦЬКА

Коректура
Людмила КУХ

Анотації англійською
Оксана ВОЙТКО
Наталія КОЗЛОВСЬКА

Бібліографічна індексація
Наталія ТАРАСОВА

Передвидавнича підготовка
Олексій ВИГОВСЬКИЙ

© О. Виговська, ідея та концепція
© О. Виговський, дизайн та оформлення
© „Директор школи, ліцею, гімназії”, 2011

ЗАСНОВНИКИ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ
І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ
УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ім. М.П. ДРАГОМАНОВА

ВИДАВНИЦТВО
„ПЕДАГОГІЧНА ПРЕСА“

ЦЕНТР СПРИЯННЯ
СУСПІЛЬНОМУ РОЗВИТКУ
ім. МИКОЛИ ПИРОГОВА

Передплатні індекси:

22953

23974

Редакційна рада

Голова **Василь КРЕМЕНЬ**

Віктор **АНДРУЩЕНКО**
Ірина **БАРМАТОВА**
Володимир **БЕХ**
Іван **БЕХ**
Оксана **БЕЛКІНА**
Надія **БІБІК**
Володимир **БОНДАР**
Тетяна **БОРЗЕНКОВА**
Маріана **БОСЕНКО**
Людмила **ВАЩЕНКО**
Ольга **ВИГОВСЬКА**
Микола **ГУЗИК**
Ірина **ГОРЕЦЬКА**
Ольга **ГРИВА**
Петро **ДМИТРЕНКО**
Лілія **ДОНСЬКА**
Олександра **ДУБОГАЙ**
Галина **ЕЛЬНІКОВА**
Олег **ЄРСЬКО**
Валентин **ЗАЙЧУК**
Іван **ЗЯЗЮН**
Людмила **КАЛІНІНА**
Людмила **КАРАМУШКА**
Володимир **ЛУГОВИЙ**
Олександр **ЛЯШЕНКО**
Василь **МАДЗИГОН**
Сергій **МАКСИМЕНКО**
Юрій **МАЛЬОВАННИЙ**
Валентин **МОЛЯКО**
Віктор **ОГНЕВ'ЮК**
Віктор **ОЛІЙНИК**
Іван **ОСАДЧИЙ**
Надія **ОСТРОВЕРХОВА**
Людмила **ПАРАЩЕНКО**
Павла **РОГОВА**
Світлана **РУДАКІВСЬКА**
Олександра **САВЧЕНКО**
Ганна **САЗОНЕНКО**
Василина **ХАЙРУЛІНА**
Наталія **ЧЕПЕЛЄВА**
Олена **ЧИНОК**
Микола **ШКІЛЬ**

Інноваційна школа

Фабіан Андрушкевич. Компаративний аналіз особливостей освітніх інновацій в освітніх системах України й Польщі..... **88**

День української освіти в Росії: делегація України в Південному ОУО м. Москви

Ольга Виговська, Тетяна Годецька. Від реформи – до прогресивної сучасної освіти: **93**

Особливості сучасної системи освіти м. Москви..... **94**

Сучасна школа – аванпост інформаційного суспільства **97**

Московський кадетський музичний корпус **101**

Український дім на Арбаті у центрі Москви..... **104**

Українська недільна школа імені Павла Поповича **109**

Наші ювіляри **112**

*Журнал рекомендовано до друку Вченою радою
Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова*

(протокол № 1 від 20 вересня 2011 р.)

УМОВИ ПУБЛІКАЦІЇ В ЖУРНАЛІ

„Директор школи, ліцею, гімназії”

1. Статті мають бути написані спеціально для часопису „Директор школи, ліцею, гімназії” (ніде раніше не друковані і не надіслані до інших видань). Наукові статті повинні відповідати вимогам ВАКУ до наукових праць, а за тематикою – інтересам директорів шкіл та керівників середньої освіти.

2. Редакція залишає за собою право скорочувати, редагувати, а також структурувати статті, вносити зміни в їх назву.

3. За достовірність фактів, дат, назв і точність цитування несуть відповідальність автори.

4. Статті приймаються у вигляді файлів текстового редактора MS Word for Windows електронною поштою або на інших носіях.

5. Фотографії подаються в оригінальному вигляді або в електронних графічних форматах tif та jpg.

6. Дискети, рукописи, малюнки, фотографії та інші матеріали, надіслані до редакції, не повертаються.

7. Стаття має бути підписана всіма авторами і супроводжуватися авторською довідкою (вказати повне ім'я, по батькові та посаду), обов'язково стислими анотаціями укр., рос. та англ. мовами з виокремленням ключових слів також трьома мовами та УДК.

8. Авторські статті друкуються мовою оригіналу.

Електронна пошта редакції: **director@oldbank.com**

Адреса редакції: 03037, м. Київ, вул. Освіти, 6, к. 12.

Наш сайт: <http://director-ua.info>

<http://director.npu.edu.ua>

Повний або частковий передрук матеріалів журналу „Директор школи, ліцею, гімназії” можливий лише за письмової згоди редакції.

Підписано до друку 27.10.2011 р. Формат 70x100 1/16.

Папір офсетний. 9,5 умов. друк. арк. Наклад 1050.

Віддруковано на ЗАТ „Віпол”. Зам. 11-859

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру:
серія ДК №752 від 27.12.2001 р.

Центр ССР ім. Миколи Пирогова

03037, м. Київ, вул. Освіти, 6

Свідоцтво: ДК №1709 від 9.03.2004 р.

ОСВІТА

ЗАРУБІЖЖЯ

„Мы жили и будем жить в Европе, обучаясь всему лучшему и передавая все лучшее, что есть у нас. И пусть киевские инициативы станут новой страницей в истории образования Европы”.

Микола Азаров,
прем'єр-міністр України

„Середня школа набагато складніша, і саме тут складніше знайти спільні точки бачення, ніж у вищій освіті. Але сподіваюсь, що Київське комюніке допоможе нам і в цьому. Цей форум показав, що керівники у галузі освіти країн Європи знають, що саме слід зробити сьогодні, і це може стати визначальним для майбутнього Європи”.

Дмитро Табачник,
Міністр освіти і науки, молоді та спорту України

Освіта
зарубіжжя

УДК 37.014.25:
37.014.5

ЄВРОПЕЙСЬКА ШКОЛА XXI СТОЛІТТЯ: КИЇВСЬКІ ІНІЦІАТИВИ

У доповіді Міністра освіти та науки, молоді та спорту України визначено сім напрямів євроінтеграції середньої освіти і проекти практичних дій щодо кожного з них. При аналізі кожного напрямку звернено увагу на досягнення європейських країн та означено пропозиції України щодо подальшої співпраці і розвитку освіти в європейському просторі.

Ключові слова: дошкільна освіта, національна та загальноєвропейська історія, толерантність, ІКТ, партнерство, європейський учитель, компетенція.

**Дмитро
ТАБАЧНИК**

Міністр освіти і науки, молоді та спорту України

Розпочну з очевидної істини. Небачений розвиток науки і технологій робить нашу землю все меншою, а нас все більше зближує. Більшість загальнолюдських проблем уже не мають кордонів. Те, що відбувається в економіці чи природі, відображається на всіх країнах. Ми стали

залежними один від одного як ніколи раніше.

У такий час історії важливо навчитись передбачати події та їх наслідки. Готуватись до майбутнього – це і є найперша функція освіти. І тут уже чітко вимальовуються контури єдиного освітнього простору. Ми маємо узгоджені параметри інтеграції вищої освіти, професійно-технічної. Настав час дошкільної та середньої.

Директор школи, ліцею, гімназії № 5 2011

Ця стаття – виступ Дмитра Табачника під час відкриття Форуму міністрів освіти європейських країн „Школа XXI століття: Київські ініціативи”, який проходив 22-23 вересня 2011 року у Києві. За результатами Форуму відбулось підписання Київського протоколу, в якому визначені основні пріоритети реформування освіти і формування єдиних освітніх стандартів у Європі на майбутні 10-15 років (вріз на С. 13).

Насправді цей процес уже відбувається. Його треба поширювати. Навчання і виховання дітей потребує максимальної конкретики. Загальні, хоч і красиві, гасла мало зачіпають їхні душі. Реальні спільні справи, спрямованість на майбутнє – такі орієнтири нового покоління? Основною ідеологією європейської молоді має стати толерантність. Показово, що вона її сприймає позитивно.

А головне – юні покоління ідуть у завтрашній день без комплексів історичних переможців чи переможених. Ми повинні бути поруч і підтримати їх.

Шановні колеги! Ми визначили сім напрямів євроінтеграції середньої освіти і проекти практичних дій щодо кожного з них. Дозвольте запропонувати їх Вашій увазі.

ПЕРШИЙ НАПРЯМ

Найвища освіта – дошкільна

Дошкільна освіта стає найважливішою сферою реалізації прав людини, першим кроком до благополуччя нації. Саме тому майже в усіх країнах освітні реформи розпочинаються з дошкілля.

Доказом є проведення у вересні 2010 року Всесвітньої конференції ЮНЕСКО з виховання і освіти дітей молодшого віку, під час якої представники 137 країн світу визнали, що найкращі інвестиції – у виховання та розвиток дошкілля.

Питання розвитку дошкільної освіти стало пріоритетним і в діяльності нинішнього Уряду України.

По-перше: внесено зміни до Закону щодо обов'язкової дошкільної освіти дітей, які

досягли 5-річного віку (у результаті чого охоплення дітей старшого дошкільного віку всіма формами дошкільної освіти складає майже сто відсотків).

По-друге: затверджено Державну програму розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року.

По-третє: почала діяти програма розвитку дітей 5-річного віку „Впевнений старт”.

Вперше в історії освіти не тільки України, а й усього пострадянського простору, було проведено **I Всеукраїнський з'їзд педагогічних працівників дошкільної освіти**, на якому схвалено програму її розвитку.

В Україні вже створено *Всеукраїнську асоціацію працівників дошкільної освіти*.

Що пропонуємо:

1. Сприяти створенню Міжнародної асоціації працівників дошкільних навчальних закладів.
2. З метою розповсюдження досвіду роботи провести Міжнародні прес-тури у дошкільних навчальних закладах Європи.
3. Встановити єдиний для країн Європи Міжнародний **день дошкілля**.

У відкритті Форуму взяв участь Прем'єр-міністр України **Микола Азаров**, який у вступній промові наголосив на основних пріоритетах інтеграції європейської освіти та висловив упевненість, що тематичні напрями Форуму забезпечать широке обговорення актуальних питань, пов'язаних із вихованням молоді у XXI столітті: „*Ми щиро вітаємо те, що Ви, керівники освіти країн Європи, зібралися обговорювати, як і чому вчити наших дітей у глобальному, мінливому світі третього тисячоліття*”.

ДРУГИЙ НАПРЯМ *Historia est magistra vitae*

Цю мудрість римлян важко заперечувати. На жаль, як учителька, вона має неслухняних учнів. Наша спільна історія дає можливість і надію побудувати Європу без ліній розділення. Саме так і називається *проект 3-В Ради Європи: „Спільна історія без розділових ліній”*. Історія повинна гоїти рани минулого і об'єднувати для майбутнього. Що тут хотілося б зазначити.

На історичну освіту покладено завдання „стирати” образ ворога, що склався століттями, і формувати нові добросусідські відносини. Особливо актуальним є створення спільних навчальних матеріалів. Вони мають охоплювати історію транскордонних територій, підходи до висвітлення важких тем, таких як голокост, Перша та Друга світові війни, авторитарні та диктаторські режими, примусові міграції, розподіл Європи у часи „холодної війни” тощо. Вже зроблено подібні кроки з боку Німеччини та Франції, Німеччини та Польщі. Результатом проекту „Чорноморська ініціатива з історії”, котрий реалізувала Рада Європи, став посібник для учнів, що об'єднав історію усіх країн Причорномор'я. У свою чергу Україна звернулася з ініціативою до Туреччини, Польщі, Литви, Росії з пропозицією створити спільний посібник. Вважаємо, що після регіональних настане час створення і *європейського посібника*.

Декілька слів про українську шкільну історичну освіту. Після здобуття незалежності в Україну прийшла пора „ревізії” історії. Такий процес був характерний для пострадянських та постсоціалістичних країн.

Після вступу до Ради Європи у 1995 році *Україна отримала доступ до колективної думки та досягнень європейської спільноти*. У рамках програми Ради Європи „Нова ініціатива Генерального секретаря” у 1996 році у Києві відбувся перший семінар на тему „Реформа історичної освіти в Україні”.

Низка наступних міжнародних семінарів була спрямована на розробку шкільних стандартів, формування змісту та методичної організації підручників. Інтенсивний діалог між українськими істориками й експертами Ради Європи сприяв появі нових підходів до шкільної історичної освіти.

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України надає всебічну підтримку неурядовим організаціям, таким як Європейська Асоціація учителів історії EUROCLIO, Дім Анни Франк (Нідерланди), співпрацює зі структурою ОБСЄ щодо поширення інноваційних підходів у викладанні національної та загальноєвропейської історії.

Пропонуємо продовжувати загальноєвропейський діалог через співпрацю національних освітніх структур на декількох рівнях:

1. Потрібно розширити обмін не лише студентами, учнями, але й провідними спеціалістами та науковцями.
2. Слід створити міжнародну *on-line* школу для учнів з розміщенням веб-ресурсів з національних історій та історії Європи.
3. Розглянути можливість проведення міжнародної олімпіади з історії. Вона доповнить список з 8 інших міжнародних предметних олімпіад.
4. Має продовжуватися робота з експертизи національних підручників з історії. Пропонуємо створити спеціальну комісію з метою аналізу програм і підручників на предмет наявності в них пропаганди насильства, расової дискримінації, нацизму, нерівності, ксенофобії тощо.
5. Рада старшокласників України пропонує проект „Сторінки історії, написані європейськими школярами”. Це може бути *on-line* проект. Учні описуватимуть найбільш важливі події, які варто буде внести в підручники з історії. І так щороку.

Історична доля змушувала попередні покоління брати участь у руйнаціях. Нинішнім випала велика місія відроджувати й будувати. Саме на це маємо орієнтувати співпрацю навчаль-

них закладів, їх пошукову роботу, волонтерський рух, конкретні дії.

ТРЕТІЙ НАПРЯМ

*Толерантність – нова ідеологія
європейської молоді*

Завдання сучасної школи – дати молоді розуміння того, що права людини – це не лише права кожного, це передусім права Іншого. Як сказав Антуан де Сент-Екзюпері: „Якщо я чимось на тебе не схожий, я тебе цим не принижую, а навпаки нагороджую”.

Актуальні питання прав людини та громадянської освіти у багатокультурному суспільстві покладено в основу співпраці України з міжнародними організаціями. Перш за все – з Радою Європи.

У 2007–2009 рр. в Україні реалізовувалась Загальна Програма Співробітництва між Європейським Союзом та Радою Європи „Заохочення культури прав людини в Україні та на Південному Кавказі”. Перш за все ця програма стосувалась питань полікультурної та поліконфесійної освіти.

З 1998 року *Україна розпочала впровадження громадянськочасних курсів у системі загальної середньої освіти*. Наші освітяни брали активну участь у проекті „Освіта для демократичного громадянства і прав людини (2006–2009 рр.)”. Учитись і жити в демократії для всіх”, який реалізовувався Радою Європи. Сьогодні Україна – активний учасник Чорноморсько-Балтійської регіональної мережі громадянської освіти Ради Європи.

На продовження проектів та програм Ради Європи щодо виховання активного толерантного громадянина пропонуємо:

- підтримати практику проведення єдиних уроків толерантності у Міжнародний день толерантності у країнах-членах Ради Європи;
- сприяти співробітництву міжнародних таборів для дітей та юнацтва;
- створити міжнародні волонтерські групи для відновлення пам’яток культури;
- щорічно в Україні проводиться

Всеукраїнський турнір юних правознавців. Учасники демонструють свої знання законодавства в галузі прав людини. Вважаємо за доцільне започаткувати подібний турнір на загальноєвропейському рівні.

ЧЕТВЕРТИЙ НАПРЯМ

Через мову до взаєморозуміння

„Мови містяться в серці європейського проекту: вони відображають різні культури і водночас є ключем до розуміння цих культур”, – зазначається в одній з доповідей Європейської комісії.

За останні десятиріччя освітні системи країн-членів Ради Європи зазнали радикальних якісних змін у галузі шкільної іншомовної освіти.

Освітня програма 2010–2014 рр. „Освіта для міжкультурного розуміння, права людини і демократична культура”, яка була прийнята на конференції Міністрів у Любляні у 2010 році, спрямована перш за все на міжкультурну та багатомовну освіту.

Ця політика ґрунтується на вивченні рідної мови, державної (національної та регіональної), мов національних меншин, іноземної мови.

Мабуть, найточніше основну ідею багатомовності висловив великий Гете: „*Ті, хто не знають інших мов, не розуміють своєї власної*”.

У 2010–2011 рр. в Україні в рамках проекту „Аналіз мовної освітньої політики” (Language Education Policy Profile) експертами Ради Європи було проведено аналіз правової бази та методичного забезпечення середньої освіти України в галузі мовної освіти з метою їх відповідності загальноєвропейським стандартам.

Експерти відзначили, що Україна має широкий спектр підходів і моделей двомовної освіти, знання яких буде цінним доповненням до європейського досвіду навчання.

Сьогодні в Україні вивчається переважно чотири іноземні мови: англійська, німецька, французька, іспанська. Але загальна кількість іноземних мов, які вивчаються в Україні, становить 38.

Освіта зарубіжжя

Останнім часом зросла кількість дітей, які вивчають дві іноземні мови нині **цей показник становить майже 15 %**.

Держава гарантує навчання мовами національних меншин та вивчення цих мов. Мови, які вивчаються у середній школі, – болгарська, кримськотатарська, молдовська, новогрецька, польська, російська, румунська, словацька, угорська. Кошти на друк підручників для цих шкіл виділяються з державного бюджету.

В Україні є 90 освітніх культурних центрів, у яких вивчають азербайджанську, афганську (пушту), білоруську, болгарську, вірменську, іврит, італійську, караїмську, корейську, кримчацьку, молдовську, німецьку, новогрецьку, польську, ромську, татарську, турецьку, чеську мови.

З наступного навчального року в усіх школах України іноземна мова буде обов'язковою для вивчення вже з 1-го класу.

Пропонуємо:

1. Сприяти більшій мобільності педагогів, у тому числі через створення віртуальних програм для вчителів іноземних мов та вчителів-предметників (фізиків, математиків, хіміків тощо), що спонукатиме до вивчення декількох мов і користування ними.
2. Розширення мережі так званих європейських класів (European Sections), де учні отримують можливість вивчати більше іноземних мов.
3. Проведення європейського конкурсу „Школа без кордонів”. Конкурс стимулюватиме формування нового мислення стосовно викликів у зв'язку з глобалізацією, міграцією, кліматичними змінами, безпекою та існуючими соціальними потребами. Учасники конкурсу будуть створювати власний образ ідеальної школи. Це сприятиме і розвитку багатомовності.

П'ЯТИЙ НАПРЯМ *ІКТ – освіта без кордонів*

ІКТ – це той потужний „ракетносій”, який виведе людство на найвищу орбіту його існування. Важливість розвитку і впровадження ІКТ у систему освіти визнається всіма державами. Це підтверджує Програма Ради Європи на 2010–2014 рр. „Освіта для міжкультурного взаєморозуміння, права людини і демократична культура”, а також Стратегія розвитку країн Європейського Союзу „ЄС – 2020”.

Значну роль у розвитку взаємодії та взаєморозуміння в галузі інформатизації освіти відіграв Освітній Всесвітній Форум (EducationWorldForum) „Освіта задля економічного зростання”, що відбувся у Лондоні 10–12 січня 2011 р.

Досвід країн Європи, які розвивають „економіку, побудовану на знаннях”, свідчить, що інвестиції в освіту стають визначальними. Саме за рахунок підвищення рівня освіти розвинені країни отримують майже 50 % національного продукту. Наприклад, Македонія інвестувала за останні роки в інформатизацію освіти близько 30 млн. доларів. Португалія (Проект Магеллан) створила понад 1500 робочих місць, підготувала 30000 учителів. За останні 20 років в Естонії була розроблена і впроваджена в життя знаменита програма „Стрибок тигра”, у результаті чого навички спілкування з комп'ютером поширилися серед усіх верств суспільства.

Одним із показників стану ІКТ в країні є індекс її мережевої готовності. Він складається з багатьох чинників. До рейтингу 2010 р. увійшли 138 країн. Україна в цьому рейтингу

посідає 90-е місце. Але сьогодні ситуація в державі змінюється.

Використання ІКТ швидко зростає. Згідно дослідження, проведеного компанією InMind, за кількістю Інтернет-користувачів Україна посідає друге місце серед країн Центральної та Східної Європи.

Нинішній Уряд зробив рішучі кроки для виправлення ситуації у всіх напрямках. Затверджено Державну програму „Сто відсотків” на період до 2015 року. Метою Програми є впровадження у навчально-виховний процес усіх загальноосвітніх навчальних закладів інформаційно-комунікаційних технологій.

Програма забезпечить підключення ста відсотків шкіл до глобальних інформаційних ресурсів; сприятиме створенню умов для отримання повноцінної освіти, соціальної адаптації та реабілітації дітей з обмеженими можливостями.

Сьогодні в Україні підтримані освітні ініціативи відомих світових компаній – лідерів на ринку ІКТ. Так програма „Партнерство у навчанні” корпорації Microsoft має на меті допомогти кожному вчителю реалізувати свій творчий потенціал шляхом доступу до найсучасніших інформаційних технологій.

Успішно реалізуються освітні програми корпорації Intel. Програма Intel „Навчання для майбутнього” передбачає навчання педагогів основам ІКТ. За 6 років було підготовано понад 180 000 вчителів. Проект „1 учень – 1 комп’ютер” передбачає забезпечення загального доступу учнів до

електронних освітніх ресурсів шляхом використання персональних нетбуків.

Вже декілька років компанія Samsung Electronics проводить конкурс освітніх ІКТ проектів „Назустріч знанням” серед учнів і вчителів

Секція 1

22 вересня 2011 року у прес-центрі „Український час” в Українському Домі відбулося секційне засідання „Система освіти в мультикультурних суспільствах”. У роботі секції взяли участь: спеціальний радник Європейського центру **Вергелано** (м. Осло, Норвегія), **Джон Хамер**, експерт з питань освіти Великобританії.

У виступах учасників йшлося про перспективи розвитку національної системи освіти, збереження її унікальності, ідентичності та обговорювалися шляхи інтеграції кожної до європейського освітнього простору. Зокрема наголошувалося на вирішенні практичних питань: як зробити навчання ефективним, використовуючи навчальні програми, що у кожній країні мають свою культурну специфіку.

Секція 2

22 вересня 2011 року у медіа-центрі Українського Дому відбулося секційне засідання „Компетентні життєдіяльності в демократичному суспільстві”. У роботі секції взяли участь **Йорма Каупінен**, голова Організаційного Комітету з питань освіти Ради Європи та **Бернард Віхт**, член Організаційного Комітету з питань освіти. Українську сторону представили фахівці з Інституту педагогіки НАПН України.

Основними темами засідання стали питання стандартизації змісту освіти, видів компетенцій, поєднання ключових та предметних компетенцій у навчанні. Зокрема під час обговорення наголошувалося на важливості переходу до профільного навчання, розробки нових стандартів освіти, а також необхідності навчання педагогічних працівників.

Окремо розглядалося питання щодо здійснення оцінювання рівня володіння учнями певними компетенціями, знаннями та вміннями.

ГОСТІ ФОРУМУ В КИЇВСЬКИХ ШКОЛАХ: враження директорів від зустрічі

За результатами проведення Форуму 29 вересня 2011 року в Міністерстві відбулася зустріч Міністра освіти і науки, молоді та спорту **Дмитра Табачника** та заступника Міністра **Бориса Жебровського** з директорами шкіл, ліцеїв, гімназій, які брали участь в організації Форуму міністрів європейських країн „Європейська школа XXI століття: Київські ініціативи”.

„Ви виконали свою історичну місію. І вперше у практиці Ради Європи підсумковий документ – Київське комюніке – розглядатиметься не через кілька місяців після відповідних процедур, а вже 3 жовтня цього року в Празі на засіданні Комітету з питань освіти”, – зазначив Міністр Дмитро Табачник.

Керівники київських шкіл розповіли про свої яскраві враження, спогади, домовленості з представниками делегацій Форуму міністрів.

Директор школи № 20 **Ольга Руденко**, яка знайомила представників Ради Європи Софі Ешмор і Катерину Долгову з учнями своєї школи, розповіла про те, як були здивовані гості від дружньої атмосфери між учнями та вчителями, високого рівня знань французької мови у вчителів та дітей.

Вікторія Кузьменко, директор київської школи № 94, яка зустрічала гостей з Греції та Кіпру розповіла: „Діти двічі танцювали, співали, розмовляли грецькою, оскільки гості два дні провели у школі. І треба було бачити, як високі гості підспівували діткам”. Дуже приємним сюрпризом для Вікторії Кузьменко став лист від пані Зіни Туліз з Греції зі статтею „Школа № 94”, що буде опублікована в місцевих газетах, про свої враження від Форуму та школи, яку відвідала.

Директор Скандинавської гімназії **Тетяна Пушкарьова** приймала трьох гостей з Норвегії та Міністра освіти Фінляндії, який у свою чергу запропонував учителям гімназії приїхати на навчання до кращих університетів своєї держави. Всі були приємно подивовані від школи, міста та української гостинності.

Ліцей міжнародних відносин № 51 відвідали представники Ради Європи **Віліано Квіріазі** та **Сільві Мюллер**. Гостей зустрічали з короваєм, що є традиційним для навчального закладу. З ранку діти провели пішохідну екскурсію до Софіївської площі, спілкуючись з гостями англійською мовою.

Наступного дня Віліано Квіріазі розповів ліцейстам про структуру Ради Європи, її діяльність. Особливу увагу гість приділив Форуму міністрів європейських країн „Європейська школа XXI століття: Київські ініціативи”, його високому рівню та значенню для освіти. Пан Віліано Квіріазі засудив вчинок київської студентки, який відбувся під час Форуму, та сказав, що у цивілізованому світі такого не може статися. Владу, за його словами, потрібно поважати.

Представникам Ради Європи сподобалося, що діти надзвичайно вмотивовані до навчання, згуртовані, а вчителі мають високий рівень підготовки.

Цікаво провели час учні школи № 78 та колишній вчитель міста Києва, а тепер – учасник

з метою подолання цифрової нерівності.

В Україні успішно реалізується міжнародний проект „Щоденник”. Суть проекту полягає в тому, щоб на єдиному Інтернет-ресурсі запропонувати всі можливі рішення управління освітою.

Для дітей громадян України, які проживають за кордоном, з 2007 року працює „Міжнародна українська школа”. Навчальний процес у школі здійснюється переважно у формі дистанційного навчання з використанням ІКТ.

Яскравим прикладом широкого використання ІКТ в освіті інвалідів є спеціальна школа „Надія” в м. Києві. На сайті закладу розміщено електронну бібліотеку, відеоматеріали, електронні веб-посібники. За допомогою сайту забезпечується зв'язок з учнями, обмін інформацією з педагогічними працівниками школи, партнерами в Україні та за кордоном.

Які є пропозиції:

1. Проект створення загальноєвропейської відкритої Інформаційно-комунікаційної Академії розвитку („ICAR” – Information-Communication Academy Research) для обдарованих дітей;
2. Проект створення європейської Інтернет-мережі шкіл-партнерів (побратимів) (назва проекту „HAND TO HAND” – „рукостискання”) з обміном угодами, делегаціями, уроками, навчальними (електронними) матеріалами, спільними конкурсами, проектами, спілкуванням дітей і вчителів;
3. Проект дистанційного

навчання для інклюзивної освіти („COME TOGETHER” – „ідемо разом”) – розроблення, локалізація й обмін електронними ресурсами для дітей з особливими потребами за участю спеціалізованих шкіл та старшокласників звичайних шкіл, їх спілкування, інтеграція у загальне освітнє середовище;

4. Щорічний загальноєвропейський конкурс „ТВОРЧИЙ ВЧИТЕЛЬ” („creator”) для вчителів інформатики.

ШОСТИЙ НАПРЯМ

Від шкіл-партнерів до країн-партнерів

Найпростішим і, мабуть, найнефективнішим способом виховання людини з менталітетом європейця є розвиток міжнародних партнерських зв'язків навчальних закладів. Чимало країн мають мережу шкіл-партнерів, яка останнім часом значно розширилася. Євроінтеграція, поширення демократичних цінностей у країнах Східної та Центральної Європи спрямовують освіту на створення єдиного освітнього простору.

Програми та проекти Ради Європи, такі, як „Схід – Захід” („East – West”), „Сократ” („Socrates”), „Коменіус” („Comenius”), „Громадянська освіта” („Civic Education”), „Освіта для демократії” („Education for Democracy”), екологічні проекти та інші знайшли своїх прихильників у Європі. Виявилось, що і учням, і вчителям цікаво та корисно співпрацювати, на практиці вчитися толерантності, взаємоповазі та взаєморозумінню.

Форуму міністрів європейських країн, представник Литви, який завітав до їх навчального закладу. Під час екскурсії школярі пожартували, що Олімпійський стадіон, який знаходиться неподалік школи, – це новий спортивний майданчик, що будується для їх навчального закладу. Колега не відразу зрозумів, що це жарт.

У своєму листі директорові школи **Світлані Гаєвій** він подякував за гарно проведений час. Запевнив, що спогади про гостинність, Київ, школу, Форум надовго залишаться у його серці. Колега з Литви відзначив виступ Міністра освіти і науки, молоді та спорту України Дмитра Табачника. Також він повідомив, що уже знайшов навчальний заклад у місті Вільнюсі для співпраці з 78-ою школою.

На адреси всіх шкіл, ліцеїв та гімназій, які відвідували учасники Форуму міністрів європейських країн надійшли листи-подяки з найщирішими словами. А **Жарман Донделінже**, Перший заступник Голови Уряду Люксембургу, надіслав листи ще і особисто двом ліцеїстам, які презентували свій навчальний заклад. У листі директорові Ліцею № 100 „Поділ” Вікторії Телегіній Жарман Донделінже написав, що вже знайшов ліцей у Люксембурзі для взаємної співпраці.

Гімназію № 86 „Консул” відвідали гості з Мальти. Директор гімназії **Тетяна Мельник** разом з учнями провели цікаву екскурсію містом, розповіли про особливості освіти в Україні, продемонстрували високий рівень знання іноземних мов. Молоді вчителі продемонстрували свої викладацькі вміння. У свою чергу колеги з Мальти презентували Проект з трудового навчання, який включає в себе догляд за людьми літнього віку.

Експерт з вищої освіти Ради Європи **Стівен Адам** відвідав школу № 89. За словами директора навчального закладу **Олени Саратової**, від зустрічі лишилися приємні враження. Стівену Адаму сподобалася креативність школи, спілкування з учнями та вчителями, українська культура та історія, музей історії школи. Також він відзначив високий рівень освіченості і толерантності Міністра освіти і науки, молоді та спорту України Дмитра Табачника.

Ліцей № 38 імені В. Молчанова мав честь приймати у себе в закладі Директора департаменту освіти та мовної політики Ради Європи **Олоф Олафсдоттір**. Директор ліцею **Ірина Козіна** показала гості оснащеність школи хімічним, фізичним, комп'ютерними класами.

Пані Олоф Олафсдоттір, директор департаменту освіти та мовної політики Ради Європи, повідомила, що для України підготовлено 54 проекти Ради Європи. Її вразив високий рівень організації Форуму.

Заступник Міністра освіти Сербії та представник Ради Європи в Австрії завітали до Слов'янської гімназії. Всі перебували під найкращими враженнями і результатом зустрічі стало те, що директор **Георгій Беженар** отримав запрошення на безкоштовне навчання у Белградському університеті для трьох найкращих випускників гімназії.

Також заступник Міністра освіти Сербії зазначив, що бачить вперше, як до Форуму залучені діти і обов'язково використає цей досвід у своїй країні.

Усі запрошені погодилися з надзвичайною важливістю проведеного Форуму, який відбувся саме в Україні.

Значно поширився рух громадських освітянських об'єднань та їх входження до Європейської спільноти. Прикладом того може бути Європейська Асоціація керівників шкіл – ESHA, яка об'єднує національні асоціації керівників шкіл 30-ти країн Європи, Міжнародний педагогічний клуб європейських столиць та інші.

Україна бере активну участь у Європейських програмах та проєктах. Тільки у Києві більше 400 шкіл співпрацюють з 36 країнами та близько 1000 школами-партнерами. Унікальний досвід міжнародної діяльності демонструє ліцей № 38 міста Києва, який має партнерів у 16 країнах Європи! Тиждень тому в Москві зроблено ще один, на наш погляд, перспективний крок: школи № 79 Києва і Москви створили міжнародний клас, що надасть можливість школярам навчатися за спільною українсько-російською навчальною програмою.

Що пропонуємо:

1. Поширювати проєкти співпраці шкіл-партнерів, підтримувати міжнародну діяльність шкіл, шукати нові форми роботи.
2. Визначити обов'язкові міжнародні освітні програми або проєкти, затвердити їх у планах шкіл як частину державних програм.
3. Відкривати дистанційні та віртуальні міжнародні класи у режимі on-line.
4. Підтримувати обмін викладачами та учнями на певний час роботи і навчання в іншій країні.
5. Створити європейський інформаційний ресурсний банк шкіл-партнерів з метою вибору і розширення партнерського простору.
6. Підтримувати створення міжнародних шкіл.

СЬОМИЙ НАПРЯМ

Новій освіті Європи – новий європейський учитель

На міжнародному рівні напрями підготовки вчителя у найближчі 3-4 роки визначатимуть документи,

ухвалені на конференції у Люблянці (Словенія).

Серед них Резолюція про підвищення професійного розвитку вчителів через Програму „Песталоцці”. У рамках Програми унікальну підтримку у підготовці вчителя надано державам-членам Ради Європи. Вона спрямована на розвиток компетенцій, необхідних працівникам освіти для реалізації прав людини, демократичних свобод та міжкультурного взаєморозуміння.

У зв'язку з цим доречним є створення пан'європейської мережі методистів, щорічне проведення європейських модулів з формування інструкторських кадрів та семінарів з підготовки вчителів.

Найефективніший результат могли б забезпечити **базові центри-комплекси підготовки вчителів**. При цьому ідея не зводиться до простого перейменування найбільш престижних педагогічних університетів. Відмінність у дослідницькому компоненті їх діяльності. Центри отримають статус дослідницьких університетів. Безперечно, це непросто. Доведеться створити відповідні робочі групи фахівців.

Подібний досвід існує в Росії, а в Україні його має Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова.

Хочу зазначити, що Україна має підстави ініціювати цей процес. Ми є спадкоємцями глибокої за змістом **педагогічної традиції**, творці якої – М. Пирогов, К. Ушинський, А. Макаренко і В. Сухомлинський, які справедливо входять у десятку найкращих педагогів Європи.

Українська педагогічна традиція, на наш погляд, достатньо *приваблива для європейців, адже у ній відображена внутрішня природа людини як творця культури*. Вона базується на фундаментальних загальнолюдських цінностях. Ідеї цих педагогів можуть бути покладені в основу процесу вибору, підготовки і перепідготовки вчителя для об'єднаної Європи ХХІ століття. У цьому сенсі, скажімо, проєкт „Василь Сухомлинський” міг би суттєво допо-

внити проект „Песталоцці”. У 2010 році вперше було проведено Всеукраїнську олімпіаду старшокласників з педагогіки і психології, ми переконалися: *учителів потрібно шукати серед учнів*. Думаю, така олімпіада може мати статус міжнародної. Принаймні, ми до цього готові. До речі, у Селістена Френе є такий вислів: *„У кожній дитині міститься більше істин, ніж у всіх педагогічних підручниках світу”*.

Європейські об'єднавчі процеси потребують якнайшвидшого повернення гуманістичних сутностей у соціальний простір. Останнє має виконати учитель, *підготовлений за єдиною шкалою базових кроскультурних цінностей, вироблених європейською спільнотою у процесі її історичної еволюції*.

Серед основних компетенцій, якими повинен володіти вчитель XXI століття, на наш погляд, слід виокремити такі:

1) *компетенція науковця-дослідника*: „новий” учитель має володіти навичками науковця, дослідника;

2) *інформаційна компетенція*: „новий” учитель повинен володіти новітніми інформаційними технологіями;

3) *мовна компетенція*: сучасний учитель має вільно володіти кількома європейськими мовами;

4) *адаптивна компетенція*: „новий” учитель має бути адаптованим до сучасних реалій;

5) *комунікативна компетенція*: „новий” учитель повинен бути психологом, соціальним працівником. Важливим ресурсом для цього є відвідування кращих

КИЇВСЬКИЙ ПРОТОКОЛ

Комюніке

Високі договірні сторони-представники міністерств освіти країн-членів Європейської Культурної Конвенції зібралися у Києві 22-23 вересня 2011 року з метою обміну досвідом щодо актуальних проблем, що постали перед їх суспільствами у XXI столітті та обговорили роль освіти у справі підтримки та сприяння сталому розвитку демократичних суспільств країн Європи

Учасники **визнають** цілу низку проблем (викликів), що постали перед суспільствами XXI століття та відзначають важливу роль освіти у їх подоланні. До них відносяться: розширення та поглиблення демократизації в усьому світі; підвищення ролі та значення громадянського суспільства; сприяння сталому розвитку та взаємодія з мультикультурними суспільствами.

Учасники **стверджують**, що освіта для країн Європи, яка базується на економії знань, є запорукою стабільності демократичного суспільства та добробуту всіх громадян єдиної Європи. Більш того, учасники зобов'язуються сприяти зростанню ролі освіти у суспільстві.

Учасники **заохочують** толерантність та повагу до прав людини; вони наполягають на необхідності поглиблення міжкультурного діалогу за рахунок освіти, та виступають категорично проти злочинів тероризму. Для досягнення цієї цілі освітні стратегії повинні вирішуватися шляхом діалогу.

Учасники **підтримують** діяльність Ради Європи у сфері освіти, що виражається у прийнятті численних важливих документів.

Учасники **наполягають** на необхідності подальшого поглиблення освітніх програм як основного аспекту політичної місії Ради Європи.

Учасники **сприяють** встановленню єдиного Європейського простору освіти, який об'єднає університети і школи, та буде ґрунтуватися на соціальній інтеграції, особистісному розвитку та покращенні можливостей для працевлаштування. Сторони закликають усі країни-члени Ради Європи до плідної співпраці задля досягнення цієї мети. Національні системи освіти мають повністю відповідати потребам громадян та бути доцільними для суспільства.

Учасники **визнають** переваги багатозілового навчання протягом всього життя. Вони наголошують, що кваліфікації мають ґрунтуватися на оволодінні різноманітними компетенціями. Освіта вчителів повинна забезпечити їх усіма необхідними навичками для реалізації цієї нової методології.

Учасники **схвалюють** здійснення реформ у сфері освіти продиктовані кращими Європейськими практиками та стандартами, що зосереджуються на навчанні вчителів мультикультуралізму, іноземних мов та історії.

Учасники **вітають** членів регіональної зустрічі Європейського Простору Вищої Освіти, що проходить паралельно з цим Форумом. Вони підтримують ідею постійного проведення регіональних зустрічей ЄПВО з метою обміну національним досвідом та ефективними практиками розвитку і впровадження національних рамок кваліфікацій сумісних із загальною європейською рамкою кваліфікацій ЄПВО та європейської рамки кваліфікацій для навчання протягом життя.

Учасники **закликають** усі країни-члени Ради Європи і Європейського Союзу та інші міжнародні організації надавати підтримку та сприяти розвитку та впровадженню проектів у сфері міжкультурного діалогу та поглиблення культурного різноманіття, охоплюючи професійно-технічну освіту і тренінги, загальну та вищу освіту.

Дмитрий Табачник
Европейская школа XXI века: Киевские инициативы

В докладе Министра образования и науки, молодежи и спорта определено семь направлений евроинтеграции среднего образования и проекты практических действий по каждому из них. Анализируя каждое направление, обращено внимание на достижения в европейских странах и указаны предложения Украины по дальнейшему сотрудничеству и развитию образования в европейском пространстве.

Ключевые слова: дошкольное образование, национальная и общеевропейская история, толерантность, ИКТ, партнерство, европейский учитель, компетенция.

Dmitriy Tabachnik
European school of XXI age: Kiev initiatives

In the lecture of Minister for education and nakuki, young people and sport seven directions of eurointegration of secondary education and projects of practical actions are definite on each of them. Analysing every direction, attention is paid to achievements in European countries and suggestions of Ukraine on further collaboration and development of education in European space are indicated.

Keywords: preschool education, national and European history, tolerance, IKT, partnership, European teacher, jurisdiction.

навчальних закладів і обмін досвідом освітянської діяльності;

б) *здатність навчатися протягом життя.*

Основним завданням для усіх нас є збереження Людини і людяності, гуманістичних цінностей і культури. Задля цього ми повинні відродити духовну сутність освіти. І починати потрібно з учителя.

Саме ці питання обговорили ректори педагогічних університетів Європи у Києві кілька днів тому під час Першого європейського форуму. Вони створили Консорціум і **готові до реалізації планів** щодо відбору, підготовки і перепідготовки нового європейського учителя.

На завершення хочу нагадати фразу Вінстона Черчилля: „Шкільні вчителі наділені владою, про яку прем'єр-міністри можуть лише мріяти”.

Шановні колеги! Можливо, занадто зупинився на досвіді України. Думаю, Ви мене зрозумієте: коли ще доведеться про нього розповісти. Сподіваюсь на Ваш інтерес до внесених пропозицій.

Звичайно, всі разом ми знайдемо більше і достатньо ідей, щоб розпочати нову сторінку у написанні великої книги історії освіти Європи. Ми бачимо її надзвичайно яскравою, оскільки вона про життя і навчання наших наймолодших поколінь.

Уже зараз хочу щиро подякувати всім, хто поділився своїми думками, тим, хто поділяє ці думки і готовий співпрацювати для реалізації запропонованих ідей.

Моє особисте спілкування під час підготовки до Форуму з керівництвом департаменту освіти та мовної політики Ради Європи дає право абсолютно щиро сказати про його надзвичайну професійність, готовність пропонувати й підтримувати ідеї та дії, які дійсно відкривають усім народам Європи дорогу до злагоди, взаєморозуміння, комфортного і радісного життя.

СИСТЕМИ ОСВІТИ КРАЇН-ЧЛЕНІВ РАДИ ЄВРОПИ

22-23 вересня у м. Києві було проведено Форум міністрів освіти країн Ради Європи „Школа XXI століття: Київські ініціативи”. Форум відбувся у рамках головування України в комітеті Міністрів Ради Європи.

У журналі № 4'2011 ми ознайомили Вас, шановний читачу, з системами освіти 12 країн-учасниць Ради Європи. У цьому числі журналу продовжуємо знайомити Вас з системами освіти решти країн.

Розповіді читачам журналу про основні тенденції в освітніх системах країн Європи стало можливим завдяки дослідженню, проведеному нашими авторами, яке здійснювалося за наступними принципами:

- **Неупередженості** – ретельний аналіз кожної освітньої системи, незалежно від кількості населення, займаної площі та розташування, рівня матеріального забезпечення населення, науково-технічного розвитку.
- **Структурності** – аналіз проводиться відповідно до заданої структури, визначається наявність або відсутність визначених у попередньому номері ланок освіти (дошкільна, загальна середня, вища, післядипломна).
- **Системності** – аналізується різноманіття форм устрою систем дошкільної (державна або приватна), загальної середньої освіти (види навчальних закладів, наявність допрофільної, профільної освіти, інклюзивної тощо); устрій вищої освіти – типи закладів, їх мета, термін навчання, фінансування тощо.
- **Науковості** – пошук причинно-наслідкових зв'язків заявлених пріоритетів в освітній системі країни, кількості (широти) та якості (глибини) інноваційних процесів.
- **Гуманітарної спрямованості дослідження** – аналіз реалізації національної та мовної політики в країні, рішення гендерних питань в освіті, реалізації права на освіту у різних категорій громадян.

Оксана
Войтко

Тамара
Пушкарьова

Емілія
Воронцова

Автори статті вручають експерту Євросоюзу проект Стратегії розвитку освіти

Освіта
зарубіжжя

УДК 37.14.25

Тамара ПУШКАРЬОВА

Заступник директора
Інституту інноваційних
технологій і змісту освіти
МОНмолодьспорт України

Емілія ВОРОНЦОВА

Начальник відділу науково-педагогічних технологій і проектів відділення стратегії розвитку освіти Інституту інноваційних технологій і змісту освіти

Оксана ВОЙТКО

Науковий співробітник відділу науково-педагогічних технологій і проектів відділення стратегії розвитку освіти Інституту інноваційних технологій і змісту освіти

Загальну
характеристику
країн-членів Ради
Європи підготував
**Олексій
Виговський**

Директор школи, ліцею, гімназії № 5'2011

АЛБАНИЯ

Загальна площа: 28 748 км.кв. (143-я у світі).

Населення (2009 р.): 3 187 009.

Загальна очікувана тривалість життя при народженні: 77,4 років.

ВВП (ПКС) на душу населення: \$ 7 468.

Назва Міністерства: Міністерство освіти і науки Республіки Албанія.

Правителі Османської імперії аж до кінця 19 ст. не дозволяли використовувати албанську мову в школах і навіть забороняли говорити рідною мовою. В Албанії працювали тільки турецькі, грецькі та італійські школи. Поступаючись вимогам албанських націоналістів і побоюючись збройного повстання, турецький уряд дозволив відкрити у 1887 році першу албанську школу. Багато шкіл відкрилося в період між двома світовими війнами. Але ще у 1939 році 80 % населення Албанії залишалося безграмотним. Комуністичний уряд реорганізував і розширив систему освіти, а у 1955 р. було проголошено курс на ліквідацію неписьменності серед дорослого населення молодше 40 років. Освіта стала обов'язковою для дітей у віці від 7 до 15 років.

ХАРАКТЕРИСТИКА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВИТИ

Обов'язковою є підготовка дітей до школи протягом першого року за особливою програмою в дитя-

чих садках або підготовчих класах у школі.

Дошкільна освіта представлена навчальними та приватної форм власності (ясла для дітей від 0 до 3 років підпорядковуються місцевій владі, дитячі садки для дітей 3-6 років підпорядковуються Міністерству освіти і науки).

Myqerem TAJAJ

Міністр освіти і науки Республіки Албанія

Мікерем Тафаж народився 14.11.1957 р. 1982–1988 рр. – асистент в Сільськогосподарському університеті Тірани (СУТ); 1989–1991 рр. – лектор в СУТ; 1991–1996 рр. – Докторант Університету Штутгарту, Германия; 1996–1997 рр. – Генеральний директор

Департаменту науки Міністерства вищої освіти Албанії.

03.1997 р. – 07.1997 р. – Міністр вищої освіти і науки Республіки Албанії.

1997 р. – професор Сільськогосподарського університету Тірани.

1999–2001 рр. – запрошений науковець в Гогенхаймському університеті (Штутгарт, ФРН) у рамках Фондації Олександра фон Гумбольдта.

2001–2005 рр. – лектор Університету м. Штутгарт, Германия.

2005–2009 рр. – радник з освіти і науки Прем'єр-міністра Республіки Албанії.

Брав участь у таких проектах:

- покращення менеджменту університету (проект-TEMPUS-JEP-Project 1998–2000 рр.).
- BSc. & M.Sc. – розвиток навчальних планів (Phare-TEMPUS-JEP-Project, 1999–2001 рр.).
- Система науки Албанії (UNDP-Project, 1996–1997 рр.).

Володіння мовами: албанська, німецька, англійська.

ХАРАКТЕРИСТИКА СЕРЕДНЬОЇ ОСВИТИ

Існують середні школи державної та приватної форм власності. *Базова освіта* є обов'язковою (1-9 класи), але більшість учнів отримують повну середню освіту і складають іспити після 9 і 12 класів.

Повна середня освіта необов'язкова і складається з середніх шкіл (повне/часткове навчання) та середніх ПТНЗ (3-річна програма навчання), художніх, спортивних шкіл.

У 2009/2010 н. р. було впроваджено нову структуру школи та нові навчальні плани з основних дисциплін: мистецтво, фізична культура і спорт, іноземні мови, албанська мова і література, кар'єрний ріст та особистий розвиток, математика, технології, ІТ і комп'ютери, природничі науки, суспільні

науки. Навчальні програми середньої школи складаються з основної навчальної програми та навчальної програми на вибір.

ХАРАКТЕРИСТИКА ВИЩОЇ ОСВІТИ

Вища освіта в Албанії представлена 13 університетами, 2 академіями та 8 приватними ВНЗ.

У 2010 р. було внесено поправки і доповнення до Закону про вищу освіту, що регулює види навчальних програм і кваліфікацій:

- 1) бакалавр – програма навчання I циклу (3 роки);
- 2) магістр – програма навчання II циклу (2 роки);
- 3) магістр-професіонал – професійні програми навчання (1,5 роки);
- 4) інше.

ІННОВАЦІЇ

Приєднання до Болонського процесу для створення Європейського простору вищої освіти.

Кроки для впровадження Болонського процесу:

- адаптація національного

законодавства до трирівневої освіти (2003–2005 рр.) та кредитно-модульної системи навчання (сьогодні всі ВНЗ використовують цю систему навчання та оцінювання знань), переглянуто навчальні програми університетів (бакалавр, магістр з 2005/2006 н. р.);

- **Е-школа.** Розвиток ІКТ та суспільства знань змінює традиційний усталений спосіб життя і мислення людей. Потрібні нові навички, знання. ІКТ активно використовується у процесі викладання і навчання для підвищення його ефективності.

Програма е-школи об'єднує в Інтернеті всі школи Албанії (початкові, середні) та надає необхідне обладнання для роботи в мережі. Проект також спрямований на навчання вчителів керувати лабораторіями та розвивати ІКТ навички.

Навчання, щоб отримати ІКТ кваліфікації, що відповідають європейським освітнім стандартам.

БЕЛЬГІЯ

Загальна площа: 30 528 км.кв. (139-а у світі).

Населення (2011 р.): 11 007 020.

Загальна очікувана тривалість життя при народженні: 79,5 років.

ВВП (ПКС) на душу населення: \$ 36 100.

Структура Міністерства освіти Бельгії:

Міністерство освіти, молоді, рівних можливостей Фламандії та у справах Брюсселю (Flemish Ministry for Education, Youth, Equal Opportunities and Brussels Affairs);

Французька община Міністерства освіти (French community Ministry of education);

Німецькомовна община Міністерства освіти, становлення/тренінгів та працевлаштування (German-speaking Community Ministry of Education, Formation/Training and Employment).

Дошкільна освіта доступна для дітей віком від 2,5 років.

Метою дошкільного навчання є всебічний розвиток дитини в ігровій формі.

Навчання не є обов'язковим, але 90% дітей відвідують дитячий садок. Існує можливість навчання для дітей з особливими потребами.

ХАРАКТЕРИСТИКА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

ПАСКАЛЬ СМЕТ (Pascal Smet)

Міністр освіти, молоді, рівних можливостей Фламандії та у справах Брюсселю. Член уряду Фламандії.

Професійна кар'єра:

Член Муніципальної Ради в Беверен-Waas (1989–1997);

Член провінційної ради з питань Східної Фландрії (1991–1994);

Державний секретар уряду Брюссельського столичного регіону для мобільності, державної служби, пожежної та невідкладної медичної допомоги та голова ради комісії фламандського співтовариства з питань культури, спорту, державної служби та координації політики ЗМІ (2003–2004);

Міністр Уряду Брюссельського столичного регіону для мобільності, громадських робіт, таксі та допомоги людям; член ради комісії фламандського співтовариства для спорту, культури, молоді та культурної спадщини (2004–2009).

- Експерт при Бюро міністра внутрішніх справ Йохана Ван де Ланотте (1997–1998);
- Заступник генерального комісара у справах біженців та осіб без громадянства (1998–1999);
- Заступник Керівника Апарату міністра внутрішніх справ Антуана Дукесне Duchesne (1999–2001);
- Генеральний комісар у справах біженців та осіб без громадянства (2001–2003), заступник радника Генерального Комісаріату у справах біженців (1991–1997).

Освіта: магістр права (UA).

МАРІ-ДОМІНІКА СІМОНЕ (Marie-Dominique Simonet)

Міністр освіти (Уряд французької общини)

Професійна кар'єра:

Заступник голови уряду франкомовного співтовариства (2004–2009);

Міністр вищої освіти, наукових досліджень та міжнародних відносин Французького Співтовариства (2004–2009);

Міністр досліджень, нових технологій та зовнішніх зв'язків уряду Валлонії (2004–2009);

Міністр обов'язкової освіти та вдосконалення французького Співтовариства (2009–2014).

- Адвокат в барі Льеж (1983–1989);
- Директор економічного відділу в автономному порту Льеж (1993–1996);
- Генеральний директор Автономного порту Льеж (1996–2004).

ОЛІВЕР ПААШЕ (Oliver Paasche)

Міністр освіти, формування/навчання та зайнятості (Уряду німецькомовного співтовариства – Lambertz III)

Професійна кар'єра:

Член руху „Молодь для Європи” (JUROPA) (1994);

Член Парламенту німецькомовного співтовариства (1997–2004);

Міністр освіти і наукових досліджень (2004–2009);

Міністр освіти, професійної підготовки і зайнятості (з 2009 р.).

- Консультант та заступник директора Бізнес-центру банку СВС, округ Верб'є (1998–2003);
- Директор бізнес-центру банку СВС, округ Верб'є (2003–2004).

Освіта: вища юридична, Намюр і Лувен-ля-Нев (1995).

ХАРАКТЕРИСТИКА СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Середня освіта (навчання триває 4-6 років), поділяється на три ступені по два роки, перші чотири роки є обов'язковими.

Навчання у початковій школі – безкоштовне і триває 6 років.

По закінченні початкової школи, приблизно в 12 років учні здобувають середню освіту – обирають предмети відповідно до свого рівня та інтересів.

Середня школа поділяється на 4 основні типи: загальна середня; технічна середня; середня професійна освіта (ПТО); мистецька середня освіта.

Є 3 регіональні міністерства освіти, що відповідають за реалізацію державної політики.

ХАРАКТЕРИСТИКА ВИЩОЇ ОСВІТИ

Університети та вищі навчальні заклади Бельгії запровадили з 2004–2005 рр. уніфіковану систему навчання, яка відповідає міжнародній системі бакалавра-магістра. Система бельгійської вищої освіти поділяється на університетську і неуніверситетську.

Третій ступінь – єдиний для випускників другого ступеня інститутів та університетів, де випускнику присвоюється ступінь дипломованого інженера.

ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ

У навчання активно впроваджуються ІКТ.

Навчання має бути якісним, диференційованим, знання, навички та уміння – адаптованими до соціально-економічного різноманіття держави.

Мета – навчання толерантності, розвиток гуманного суспільства, уникнення непорозумінь та нетерпимості.

Інновації:

- Програми Erasmus.
- Програми навчання протягом життя.
- Зміни у вищій освіті відповідно до Болонського процесу.

БОСНІЯ І ГЕРЦЕГОВИНА

Загальна площа: 51 197 км.кв. (127-а у світі).

Населення (2010 р.): 3 843 126.

Загальна очікувана тривалість життя при народженні: 78,8 років.

ВВП (ПКС) на душу населення: \$ 8 063.

Назва Міністерства: Федеральне міністерство освіти і науки Боснії і Герцеговини. Є 12 кантональних міністерств освіти.

У 1990–1991 рр. в школах країни навчалися 720 тис. учнів. У першій половині 1990-х років в результаті військових дій сильно постраждали навчальні заклади. З поверненням до мирного життя уряд у першу чергу зайнявся відновленням системи народної освіти.

ХАРАКТЕРИСТИКА СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Початкова освіта є обов'язковою і безкоштовною для всіх дітей віком 7-15 років. Більшість дітей йде до школи у 6-річному віці. Середня освіта теж безкоштовна. Складові: загальні середні школи та спеціалізовані технічні, в яких навчання триває 3-4 роки. Навчання у середній школі триває до 18-19 років у загальноосвітніх школах та спеціалізованих технічних

(3-4 роки). Учні, які закінчують загальну середню школу (гімназію) отримують сертифікат (Matura) та вступають до коледжу після складання кваліфікаційного екзамену. Учні, які закінчують технічну школу, отримують диплом. Є багато міжнародних середніх шкіл.

165 тисяч учнів навчається у школах.

У Боснії та Герцеговині система вищої освіти представлена університетами та академіями мистецтв. За новим законом (відповідно до вимог Болонського процесу) освіта в університеті організована відповідно до системи

балів та має 3 рівні: бакалавр, магістр, PhD (доктор).

Навчання вчителів є майже повністю теоретичним.

Боснія і Герцеговина також підписала Меморандум ЄС про навчання протягом життя у рамках пакту про стабільність.

ХАРАКТЕРИСТИКА ВИЩОЇ ОСВІТИ

РЕФОРМИ

До пріоритетних належить питання розвитку та реформування шкільної навчальної програми на рівні держави. Сьогодні кожна національна група на території Боснії та Герцеговини користується раніше створеними навчальними планами, а кінцева атестація учнів, які навчалися за такими програмами, не визнається на всій території держави. Існують проблеми з поверненням біженців та наданням їм відповідної освіти.

Якість шкільного навчання не відповідає загальноприйнятним європейським нормам і стандартам.

Damir MASICH

Федеральний міністр освіти і науки Боснії і Герцеговини

Дамір Масіч народився 22 січня 1979 р.

Був призначений на посаду в 2009 році.

Освіта – політолог. Зараз навчається в аспірантурі (факультет економіки, спеціалізація маркетинг).

З 2000 р. до 2003 р. – ведучий телешоу та журналіст в NTV HAYAT;

З 2001 р. до 2003 р. – член парламенту, Голова клубу Представників.

З 2002 р. до 2004 р. – президент молодіжного форуму соціал-демократичної партії БіГ, член центрального комітету соціал-демократичної партії БіГ, голова департаменту громадських зв'язків соціал-демократичної партії БіГ.

Вільно володіє англійською мовою.

ВІРМЕНІЯ

Загальна площа: 29 743 км.кв. (141-а у світі).

Населення (2010 р.): 3 262 200.

Загальна очікувана тривалість життя при народженні: 73,2 років.

ВВП (ПКС) на душу населення: \$ 5 110.

Назва Міністерства: Міністерство освіти і науки Республіки Вірменія.

Освіта у Вірменії має багатовікову історію і є важливим чинником прояву національної самостійності, самозбереження. На початку V ст. автор вірменського алфавіту св. Месроп Маштоц заснував в монастирі Амарас першу вірменську школу, звідси ж почалося розповсюдження вірменської писемності.

ХАРАКТЕРИСТИКА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Дитячі садки Єревану з 1 квітня 2011 р. є безкоштовними, оскільки витрати щодо їх фінансування сплачує мерія. У регіонах дитячі садки залишаються платними і їх не вистачає. Система дошкільної

освіти майже розпалася через недостатнє фінансування та навчально-методичне забезпечення. Багато дошкільних закладів у общинах було закрито (до 2008 року), вчителі не підвищували кваліфікацію, 21% дітей отримували дошкільну освіту. З 2007 р. за сприяння ЮНІСЕФ триває цілеспрямована робота щодо відновлення системи дошкільної освіти. Було розроблено інноваційні схеми функціонування дитячих садків. У 2011 р. заплановано фінансування у чотирьох областях країни близько 50 моделей дошкільної освіти, що реалізуються на базі дитячих садків або ЗНЗ.

Армен АШОТЯН

Міністр освіти і науки Республіки Вірменія

Армен Геворкович Ашотян народився 25 липня 1975 р. у Єревані.

12 травня 2009 р. призначений Міністром освіти і науки Республіки Вірменія.

Освіта:

- у 1998 році закінчив факультет Єреванського державного медичного інституту (терапія);
- у 2000 р. отримав ступінь у галузі судової медицини;
- у 2005 році закінчив

Московську школу політичних наук.

Трудова діяльність:

- спікер парламенту ЕрМІ студентів, 1999–2003 рр.;
- помічник ректора ЕрМІ, 2002–2005 рр.;
- асистент факультету біохімії ЕрМІ, 2003 р.;
- голова молодіжного відділення Республіканської партії Вірменії, 2003–2005 рр.;
- радник ректора ЕрМІ, 2005 р.;
- член парламенту, член постійної комісії НС з питань охорони здоров'я, соціальних та екологічних проблем, член парламентської фракції РПА, 2005–2007 рр.;
- 12 травня 2007 р. — обраний депутатом парламенту Вірменії четвертого скликання. Член постійної комісії із питань Євроінтеграції. Член партії „РПА”.

З вересня 2008 р. — голова Постійної комісії НС із питань науки, освіти, культури, молоді і спорту.

У 2004 р. випустив свою першу збірку віршів „ГОЛОС”.

У 2007 р. — перша збірка авторських пісень „ЗА”.

ХАРАКТЕРИСТИКА СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Середня повна загальна освіта у Вірменії здійснюється в триступеневій середній загальноосвітній школі тривалістю 10 або 11 років.

На заключному етапі середньої освіти може здійснюватися диференційоване (потокове) навчання за додатковими освітніми програмами.

Випускники навчальних закладів, що мають середню (повну) загальну освіту і атестовані відповідно за трирічними середніми професійними освітніми програмами, отримують кваліфікаційний ступінь середньої професійної освіти — диплом молодшого спеціаліста.

ХАРАКТЕРИСТИКА ВИЩОЇ ОСВІТИ

Вища освіта реформується відповідно до Болонського процесу.

Статус вищого навчального закладу визначається формою його освітніх програм, організаційно-правовою формою, наявністю державної акредитації.

Чотирирічне навчання з більшості спеціальностей призводить до отримання ступеня бакалавра,

За результатами атестації з не менш ніж п'ятирічної вищої професійної освітньої програми випускникам присвоюється кваліфікаційний ступінь вищої професійної освіти „Дипломований спеціаліст”.

Вірменія бере участь у програмах Темпус.

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ, ІННОВАЦІЇ

Міністерство освіти підтримує активне впровадження ІКТ у навчання.

Гра в шахи викладатиметься учням початкової школи як окремий предмет відповідно до прийнятого 15-го квітня рішення уряду Вірменії.

За словами Міністра освіти і науки Вірменії Армена Ашотяна, Вірменська шахова академія провела велику роботу, досліджуючи міжнародний досвід у цій галузі, і Вірменія „претендує на те, щоб її методика викладання стала однією з кращих у світі”.

ГРЕЦІЯ

Загальна площа: 131 990 км.кв. (96-а у світі).
Населення (2011 р.): 11 305 118.
Загальна очікувана тривалість життя при народженні: 79,9 років.

ВВП (ПКС) на душу населення: \$ 28 434.
Назва Міністерства: Міністерство національної освіти, навчання протягом життя і релігії Греції.

Державна освіта є безкоштовною (навчання і книги). Навчальний план однаковий для державних і приватних шкіл початкового і другого ступенів освіти. Навчання в державних вузах країни для іноземних студентів абсолютно безкоштовне, включаючи харчування і проживання, не зважаючи на їх статус перебування в країні.

Дошкільна освіта триває 2 роки і надається дитячими садками дітям віком 4-6 років. Відвідування дитячого саду необов'язкове.

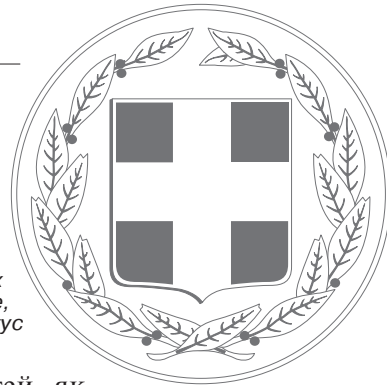
Основне завдання полягає в тому, щоб укріпити психокінетичний, соціальний, емоційний, інтелектуальний і моральний розви-

Початкова освіта надається початковими школами учням віком 6-12 років. Дитина може бути зарахована до школи у будь-який час протягом навчального року.

ток маленьких дітей, як на груповому, так і на персональному рівні. Увага акцентована на естетичному, розумовому розвитку і удосконаленні моторних та інтелектуальних навичок.

Спеціалізовані дитячі сади доступні для дітей зі спеціальними потребами.

У Греції поступово збільшується число початкових шкіл діючих протягом усього дня з більш об'ємною навчальною програмою. Крім того, є спеціальні школи і

ХАРАКТЕРИСТИКА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

ХАРАКТЕРИСТИКА СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

курси адаптації для дітей зі спеціальними освітніми потребами. З 1996 р. введені спеціальні навчальні заклади, створені з урахуванням освітніх потреб соціальних груп зі специфічною соціальною, культурною або релігійною ідентичністю.

Середня освіта в Греції здійснюється у два етапи: гімназії та ліцеї. Навчання в гімназії є обов'язковим для дітей віком 12-15 років. Тривалість навчання складає 3 роки.

Учні, що не здали перевідні іспити вкінці року, мають нагоду повторної здачі у вересні. Якщо учень повторно не здає іспити, його залишають на другий рік.

Anna DIAMANTOPOULOU

Міністр національної освіти, навчання протягом життя і релігії Греції

Анна Діамантополу бере участь у постійних комітетах парламенту з питань освіти і справ Європи. Вона також працювала в якості члена парламентського комітету з питань оборони та закордонних справ, виробництва і торгівлі, економічних питань. Вона віцепрезидентка парламентського комітету з Конституційного договору ЄС.

Політична/суспільна діяльність

Європейський комісар із зайнятості та соціальних питань (1999–2004). Її перебування в комісії було відзначено прийняттям соціальної політики, просуванням законодавства про боротьбу з дискримінацією на робочому місці і боротьбу із соціальним відчуженням, розробкою європейської стратегії зайнятості.

Анна також посідала посаду заступника міністра розвитку (1996–1999), Генерального секретаря з промисловості (1994–1996); Президент OSMEN (1993–1994), Генерального секретаря з питань освіти молоді та дорослих (1987–1989), префект Касторії (1985–1987).

Володіє англійською мовою.

Відвідування ліцею є обов'язковим для тих, хто бажає продовжити освіту у ВНЗ. Навчання в ліцеї триває 3 роки (учні віком 15-18 років).

Особлива увага приділяється вивченню грецької мови, учні при цьому не звільняються від відвідування інших уроків. Школярі, які володіють грецькою мовою, але відстають з інших предметів, можуть відвідувати факультативні групи, якщо школа надає таку програму.

З метою забезпечення поступової адаптації іноземних учнів до грецької системи освіти і для подолання мовних та інших проблем навчання, у деяких районах Греції функціонують міжкультурні школи, ліцеї.

Особи, які працюють, можуть відвідувати навчальний заклад (вечірня форма навчання), або професійно-технічні училища.

ХАРАКТЕРИСТИКА ВИЩОЇ ОСВИТИ

Вища освіта в Греції представлена університетами та навчальними закладами технологічної освіти. Основна вимога допуску до вищої освіти – наявність атестату про повну середню освіту. Для зарахування абітурієнти здають загальний вступний іспит з 9 предметів. Деякі інститути вищої освіти мають їх власну систему вступу (на підставі конкурсу атестатів) і участь у загальних іспитах не потрібна.

Вуз оплачує триразове харчування, помешкання (у більшості випадків – з другого курсу), медичну страховку і обслуговування, комплект навчальних матеріалів на весь період навчання. Також студентам надається право пільгового проїзду у громадському транспорті.

ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ

Навчання в Греції тільки грецькою мовою.

Міжнародні угоди передбачають стипендії у всіх університетах Греції для всіх рівнів навчання.

ЕСТОНІЯ

Загальна площа: 45 227 км.кв. (132-а у світі).
Населення (2010 р.): 1 340 194.
Загальна очікувана тривалість життя при народженні: 73,3 років.
ВВП (ПКС) на душу населення: \$ 19 375.
Назва Міністерства: Міністерство освіти і науки Естонської республіки.

Згідно Акту Про Освіту і Акту Про Загальноосвітні і Вищі Середні Школи Республіки Естонія, місцева влада повинна здійснювати контроль за відвідуванням шкіл дітей у віці до 17 років. Батьки зобов'язані забезпечувати дітей можливостями виконання заданих уроків. Якщо батьки не виконують даного розпорядження, то вони можуть бути покарані в адміністративному порядку.

Дошкільна освіта доступна кожній дитині. Оскільки більшість дитячих садів є платними, місцева влада повинна оплачувати від 50% до 100% вартості, виходячи із заробітку батьків. Батьки не повинні сплачувати більше 20% від мінімального розміру заробітної платні.

Естонія – остання європейська і перша постсоціалістична держава, що перейшла в 2011 році на євро.

Естонська система освіти не має поділу на початкову і середню освіту. Основою обов'язкової освіти вважається навчання з 1 класу (зарахування у віці 7 років) і до 9 класу включно. Навчання складається з 3-х періодів: 1 (з 1 по 3 клас); 2 (з 4 по 6 клас) і 3 (з 7 по 9 клас).

Під час усіх трьох періодів навчання ведеться за єдиною державною загальноосвітньою програмою. Перехід з класу в клас проводиться вчителями, виходячи з оцінок дітей. Якщо дитина не має достатніх знань, то у період літніх канікул має пройти додаткове 2-тижневе навчання, після якого буде вирішуватися її перехід у наступний клас.

Прийнята традиційна градація на бакалаврат, магістратуру і докторантуру. Естонія входить до Європейського NARIC/ENIC і її дипломи визнаються всіма країнами Європейського союзу.

Вища освіта в Естонії поділяється на два типи: академічну і прикладну. Академічну освіту дають уні-

верситети, тоді як прикладну освіту можна отримати або в одному зі структурних підрозділів університету, або у вищому навчальному закладі професійного профілю, або у професійно-технічному училищі. Всього в країні шість громадських університетів і п'ять приватних, а також вісім державних і тринадцять

Можна вибрати 4 можливості продовження навчання: гімназія; гімназія з професійним навчанням; профтехучилище; профтехучилище – одержання тільки навичок з професії (2 роки). З 2002 року діє нова програма для гімназій Вищої середньої школи, освіта в яких стала розділятися на академічну і професійну. Академічна (тільки естонською мовою, але державні екзамени зі всіх предметів можна здавати і російською) веде до отримання вищої освіти. Після отримання професійної освіти є можливість працевлаштування або продовження навчання та отримання професійного диплома.

ХАРАКТЕРИСТИКА СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

ХАРАКТЕРИСТИКА ВИЩОЇ ОСВІТИ

приватних вищих навчальних закладів професійного профілю.

З 2007 року всі естонські вузи навчають іноземних студентів за повністю акредитованими програмами. Про високу якість освіти свідчить також наявність у вузах Естонії програм зі статусом *Erasmus Mundus* (що дозволяє вільно брати участь у студентському обміні) і присутність найстарішого університету країни

Jaak AAVIKSOO
Міністр освіти і науки
Естонської республіки

Я а к Аавиксоо закінчив у 1976 р. відділення фізики фізико-хімічного факультету Тартуського державного університету.

З 5 квітня 2011 р. – Міністр освіти і науки Естонії.
5.04.2007 р. – 4.04.2011 р. – Міністр оборони Естонії.

1998–2006 рр. – ректор Тартуського університету.

12.1996 р. – 5.1998 р. – керівник інституту експериментальної фізики і технології Тартуського університету.

01.1996 р. – 11.1996 р. – Міністр освіти Естонії.

11.1995 р. – 12.1995 р. – Міністр культури і освіти Естонії.

07.1992 р. – 11.1995 р. – перший проктор Тартуського університету.

10–11.1995 р. – в.о. керівника Інституту експериментальної фізики і технології Тартуського університету.

З 1992 р. – професор оптики і спектроскопії Тартуського університету.

1976–1992 рр. – молодший, старший і провідний науковий співробітник Інституту фізики АН.

Підвищення кваліфікації:

1991, 1994, 2001 рр. – Паризький VII університет. 1991 – університет Осака.

1987–1988 рр., 1989 р. – Інститут досліджень твердого тіла ім. Макса Планка, Штутгарт.

1981 р. – Новосибірський інститут теплофізики.

Володіє англійською, російською, німецькою мовами.

(Тартуського університету) у списку 600 кращих вищих навчальних закладів світу за рейтингом THES-QS 2009 року.

Більшість міжнародних програм, що викладаються англійською мовою, – платні. Вартість навчання може варіювати від 2300 до 5000 євро на рік. Проте, можливість навчатися безкоштовно все ж таки існує – як завдяки дотаціям ЄС і, отже, грантам, так і специфіці самих програм навчання (наприклад, той же Erasmus Mundus). У більшості випадків вартість навчання для громадян і осіб без громадянства ЄС однакова. Приблизно витрати на мешкання і харчування складають від 400 до 600 євро на місяць.

ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ

Міністр освіти і науки займається переглядом навчальних програм і скороченням кількості спеціальностей у ВНЗ. *„Всі навчальні заклади повинні усвідомити, в чому вони могли б стати кращими в світі”* (Як Аавіксоо).

Ідея створення *високоякісної освіти* та ліквідації затратних спеціальностей.

Інноваційна система e-School використовується в 65% естонських шкіл. Це означає, що 95% усіх студентів в Естонії мають переваги у навчанні цієї системи. Це простий у використанні інформаційний сервіс, що об'єднує батьків, студентів, вчителів та адміністрацію шкіл через Інтернет. Це робить інформацію більш доступною для використання вдома, що так суттєво спрощує і полегшує роботу вчителів та керівництва школи. E-School забезпечує вчителів і адміністраторів шкіл новітніми інструментами, що суттєво економить їх робочий час.

Крім цього, існує система SAIS, за допомогою якої можна подати заявку у вибраний університет, не встаючи з улюбленого крісла. І помітьте: ніякої корупції або упередженості, адже розподіл місць відає безпристрасна електронна Система, яка не припускається помилок.

ІСЛАНДІЯ

Загальна площа: 103 001 км.кв. (108-а у світі).
Населення (2011 р.): 318 452.
Загальна очікувана тривалість життя при народженні: 80,9 років.
ВВП (ПКС) на душу населення: \$ 36 620.
Назва Міністерства: Міністерство освіти, науки і культури Республіки Ісландія.

У 2007 році Ісландія була визнана ООН найкращою країною для життя в світі, щоправда, результати економічної кризи серйозно позначилися на економіці країни. Вартість життя в Ісландії висока. Для іноземного студента ціна навчання в державних вузах становить близько 400 євро за семестр, у приватних – близько 2,5 тисяч євро за семестр. Витрати на мешкання складатимуть близько 1000 євро в місяць. Це тому що практично все – від автомобіля до паперу – ввозиться з-за кордону.

В Ісландії метою є такий розвиток системи освіти, щоб вона була максимально сучасною і сприяла економіці, заснованій на знаннях.

ХАРАКТЕРИСТИКА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Основний вид діяльності – ігрова. Дитячі інтереси і добробут мають бути головним завданням усіх дошкільних, шкільних закладів, і навчання через гру має заохочуватися у творчому середовищі.

Міністерство надає підтримку експериментам і проектам розвитку дошкільних навчальних закладів. Дошкільні навчальні заклади зобов'язані складати власні навчальні програми. Вони повинні передбачати короткострокові та довгострокові цілі у сфері освіти на основі навчальної програми, виданої Міністерством освіти та відповідно до адміністративної політики дошкільних навчальних закладів. Батьки повинні бути ознайомлені зі шкільною програмою.

ХАРАКТЕРИСТИКА СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Середня освіта є обов'язковою до 16-річного віку, потім учень має право вступу до гімназії. Всі школи на цьому рівні, як і інші школи в Ісландії, мають

спільне навчання (хлопці та дівчата). Деякі учні приймаються на навчання на неповний день.

Вища середня освіта поділяється на загальну та ПТО з деякими художніми програмами навчання, з безліччю варіантів на ви-

Katrin JAKOBSDOTTIR

Міністр освіти, науки і культури Республіки Ісландія

Катрін Якобсдоттір народилась 1 лютого 1976 року. Магістр літератури.

Професійний досвід:

З 1 лютого 2009 р. – Міністр освіти, науки і культури.

З 2009 р. – Міністр у сфері співробітництва зі скандинавськими країнами.

З 2007 р. – член Партії зелених.

У 2006–2007 рр. – викладач в Університеті Рейк'явіку.

2005–2006 рр. – робота у видавництві Publishing House Edda and JPV Publishing.

2004–2007 рр. – викладач в Інституті неперервної освіти (Університет Ісландії).

2004–2006 рр. – медіа-планування та літературна робота для різних медіа в Ісландії.

Участь у роботі комітетів:

2007–2009 рр. – член комітету з економіки та оподаткування;

2007–2009 рр. – член комітету з питань освіти і культури;

2004 р. – голова комітету з проблем навколишнього середовища та громадського здоров'я;

2002–2003 рр. – голова руху молодих лівих зелених;

1998–2000 рр. – член студентської ради університету Ісландії.

бір. У школах є традиційні класи та форми навчання, де всі учні виконують певну програму навчання або навчаються за кредитно-модульною системою, або групи учнів відрізняються залежно від обраних ними предметів.

Приватні школи діють відповідно до того ж законодавства, що й державні.

ХАРАКТЕРИСТИКА ВИЩОЇ ОСВІТИ

Система вищої освіти в країні дуже молода й історично складалася навколо Університету Ісландії, відкритого у 1911 році. Сьогодні в Ісландії 9 вузів: 6 державних і 3 приватних.

За невелику платню вища освіта доступна всім громадянам, і в країні сьогодні близько 12 тисяч студентів. Це немало, враховуючи, що загальна чисельність населення 318 тисяч.

Для вступу до вузу ісландські школярі повинні не тільки отримати обов'язкову шкільну освіту (з 6 до 16 років), але й закінчити вищу загальноосвітню школу (upper secondary school) – ще 4 роки навчання. Таким чином, середній вік абітурієнтів ісландських вузів – 20 років. Більшість ВНЗ державної форми власності, вони розрізняються за ступенем участі у дослідженнях та за програмами навчання.

ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ

Акт про дошкільну освіту від 2008 року визначає *основну мету діяльності дошкільних навчальних закладів:*

- контроль і заохочення загального розвитку дітей

у тісній співпраці з батьками;

- забезпечення систематичної мовної стимуляції та внеску в розвиток загальних навичок в ісландській мові;
- надавання допомоги дітям з психічними, інтелектуальними і фізичними потребами, щоб вони могли належним чином насолоджуватися дитинством.

Основні цілі обов'язкової шкільної освіти визначені у Законі про обов'язкове навчання у школі з 2008 р.:

- заохочувати загальний розвиток учнів і готувати їх до активної участі в демократичному суспільстві, яке постійно розвивається;
- зміцнити навички в ісландській мові, розуміння в ісландському суспільстві, ісландській історії, умови життя людей і обов'язки людини перед суспільством, навколишнім середовищем і світом;
- надати учням можливість розвивати і використовувати свої творчі здібності та отримати знання й навички, прагнути до підвищення рівня освіти і розвитку.

The Educational Gateway (<http://www.menntagatt.is>) є національним освітнім порталом Ісландії. Портал спрямований на надання допомоги вчителям, учням та батькам у визначенні змісту освіти. Особливо це стосується контенту, доступного в Інтернеті, що має відношення до конкретних частин державної навчальної програми, які згруповані за класами та об'єктами.

ІСПАНІЯ

Загальна площа: 504 030 км.кв. (51-а у світі).

Населення (2011 р.): 46 030 109.

Загальна очікувана тривалість життя при народженні: 81,2 років.

ВВП (ПКС) на душу населення: \$ 29 830.

Назва Міністерства: Міністерство освіти Іспанії.

Система освіти в Іспанії має кілька важливих особливостей, що дуже відрізняють її від інших країн. Серед усіх шкіл діють 3 різних системи навчання: класична іспанська, нова, введена в 2000 р., та унікальні експериментальні методики деяких навчальних центрів. Серед вищих навчальних закладів єдиної прийнятої системи як такої немає – кожен університет встановлює свій регламент і часто вносить поправки до методики навчального процесу.

Після завершення обов'язкового навчального періоду кожному школяреві надається можливість продовження навчання в тому ж навчальному закладі. При цьому до основної програми додаються спеціальні предмети, частіше технічного характеру (середня спеціальна освіта).

Дошкільна освіта включає дитячі сади (з 2 до 3 років) і початкову школу (з 3 до 5 років). Дошкільна

освіта є добровільною, а в державних установах також і безкоштовною.

ХАРАКТЕРИСТИКА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Базова обов'язкова освіта 8-річна, з 6 до 14 років.

Початкова освіта з 6 до 12 років (поділена на 3 цикли, по 2 курси) обов'язкова для всіх; на цьому етапі даються основи з усіх предметів. З 8 років вивчається іноземна мова. Перші 5 років навчання веде 1 вчитель, потім – різні.

Якість освіти контролюється у кожній школі. Є система дотацій для бідних сімей.

ХАРАКТЕРИСТИКА СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Середня обов'язкова освіта також поділяється на цикли. Учні можуть обирати спеціалізацію. Учні складають іспити, якщо результати негативні, то учня можуть залишити на другий рік, але не більше двох разів, максимум до 16 років. Випускні іспити у школі є вступними до ВНЗ.

ХАРАКТЕРИСТИКА ВИЩОЇ ОСВІТИ

Іспанські університети – чи не найстаріші в світі. Найперший з них був заснований у м. Саламанка у 1218 році. Саме тут викладала латину перша в світі жінка-професор Беатрис де Галіндо. Вважається, що в Саламанці

Angel GABILONDO

Міністр освіти Іспанії

Анхель Габілондо народився в Сан-Себастьяні у 1949 р.

1980 р – Ph.D., у 1981 р. отримав Другу національну премію після закінчення навчання.

Професор метафізики з 1983 р. Читав лекції на факультеті філософії та літератури університету Мадрида, а пізніше став заступником декана. На цій посаді працював з 1989 р. до 1992 р.

Анхель Габілондо був ректором Автономного університету Мадрида з 2002 р. до 2009 р., вносив інновації у навчальний процес.

Президент асоціації Ректорів вищих навчальних закладів Мадриду.

Автор 6 публікацій і близько 100 книг, укладач і перекладач 94 праць.

З 7 квітня 2009 р. Міністр освіти Іспанії.

Анхель Габілондо задекларував, що однією з основних його цілей роботи на посаді міністра є скорочення неуспішності учнів у школі та підвищення координації в рамках системи освіти Іспанії через освітні пакти між усіма рівнями освіти, автономними областями та іспанським суспільством. Мета – досягнення „комплексного і глобального погляду на освіту”.

вчилися Сервантес і конкістадор Ернан Кортес. Всього ж в Іспанії налічується 47 державних і 10 приватних вищих навчальних закладів. Державні університети котируються вище за приватні.

Типи вищої освіти: звичайна освіта – студент має бути присутнім на заняттях; вечірня освіта; дистанційна освіта: державна і приватна форма навчання. Вимоги до студентів дуже високі. Працює кредитно-модульна система навчання.

ПРІОРИТЕТИ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ОСВІТІ

Іспанський уряд спрямовує зусилля на стійке зростання інвестицій в освіту.

На потреби модернізації освіти було виділено 590 млн. євро у 2011 р. Реформа освіти відбулась у 1996–2000 рр., і поряд зі старою системою 1970 р. діє нова, і до того ж у деяких центрах

розроблена своя – експериментальна система. В основному реформа стосувалася початкової та середньої школи. Щодо університетів, то кожен вуз в Іспанії є автономним і може вносити свої зміни (часом істотні) у програму.

Стипендіальна політика є пріоритетом для уряду Іспанії, а Міністерство зобов'язується до 2015 р. вдвічі збільшити кількість студентів, які навчаються за стипендіями, бюджет збільшено на 58%.

План дій у сфері освіти на 2010–2020 рр.:

- навчання для дорослих – бути більш успішними на ринку праці (навчання протягом життя);
- оцінка як фактор покращення якості освіти;
- 2011 р. оголошено Роком Іспанії в Росії та Роком Росії в Іспанії (відбудеться 700 заходів!).

ХАРАКТЕРИСТИКА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

З трьох років маленьких італійців віддають у приватні ясла і дитячі сади (*scuola materna*), де протягом трьох років їх готують до школи. Навчання відбувається у групах з 15-30 дітей за ме-

ХАРАКТЕРИСТИКА СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Навчання дітей віком від 6 до 14 років обов'язкове і безкоштовне.

ІТАЛІЯ

Загальна площа: 301 338 км.кв. (71-а у світі).

Населення (2011 р.): 60 681 514.

Загальна очікувана тривалість життя при народженні: 81,8 років.

ВВП (ПКС) на душу населення: \$ 30 165.

Назва Міністерства: Міністерство освіти, університетів та наукових досліджень Італії.

Система освіти в Італії перебуває під контролем держави. Міністерство освіти забезпечує матеріальне утримання шкіл на всіх рівнях і суворо контролює навчання у приватних школах. Воно розробляє навчальні програми і влаштовує конкурсні іспити для займання викладацьких посад у всіх державних школах. Для підтримки високого рівня освіти для більшості професій введені обов'язкові державні іспити.

тодікою знаменитого педагога Марії Монтессорі. Відвідування ясел і дитячих садів не є обов'язковим. Проте Міністерство освіти надає їм значну фінансову підтримку.

Початкова школа (з 6 до 11 років) підрозділяється на 2 ступені – *scuola elementare 1* та *scuola elementare 2*.

Після закінчення початкової школи учні здають письмовий та усний іспити. На цьому етапі вивчають читання, писання, малювання, арифметику, музику, іноземну мову. Ці предмети є обов'язковими, за бажанням вивчається лише релігія.

Середня молодша школа (scuola media) (з 11 до 15 років). На цьому етапі школярі вивчають італійську мову, історію, географію, математику і природні науки, іноземну мову, мистецтво і музику.

Середня старша школа (з 15 до 18-19 років). На даному етапі учні вирішують чи вчитися їм за звичайною програмою і готуватися до вступу у вуз, або суміщати своє навчання з професійною підготовкою.

Варіант 1: Учень вирішує продовжити своє навчання за звичайною програмою. У цьому випадку учні продовжують своє навчання в ліцеях, головним завданням яких є підготовка учня до вступу в Університет. Існують класичні ліцеї, технічні, гуманітарні, лінгвістичні ліцеї, а також ліцеї мистецтв. Вибираючи той або інший профіль, учень фактично визначається зі своєю майбутньою професією. Як правило, більшість випускників ліцеїв вступає до вузів.

Варіант 2: Учні крім шкільної освіти одержують яку-небудь професію. Отримати такий вид освіти можна в так званих „інститутах” або коледжах. По закінченні учні одержують атестат про середню освіту (diploma di maturita) і свідоцтво про професійну кваліфікацію.

ХАРАКТЕРИСТИКА ВИЩОЇ ОСВИТИ

Вища освіта в Італії доступна з 18-19 років. Студенти, які мають оцінки вищі середніх, отримують стипендії.

Видів ВНЗ в Італії дуже багато: є державні університети, недержавні акредитовані вищі навчальні заклади, кілька університетів для іноземних студентів, що спеціалізуються на поширенні італійської мови, літератури і культури, а також вищі школи, що спеціалізуються на післядипломних програмах та ведуть до отримання ступеня доктора наук (PhD).

Іноземним абітурієнтам не треба складати іспити, але, як правило, української середньої освіти недостатньо для вступу до італійського університету, треба закінчити мінімум один курс в українському

вузі. Кожний італійський університет має власну систему тестування з мови, хоча приймаються і результати офіційного мовного іспиту CILS.

ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ

З 2008 року різко скоротилося фінансування освіти через світову кризу, зовнішній борг та дефіцит бюджету. У результаті – скорочення вчителів.

За реформою у початкових класах тепер буде 1 вчитель, а не 3, як раніше. Зріс обсяг роботи вчителя, підвищено заробітну платню. До дитсадка тепер приймають після 3 років, а не з 2,5. У середній школі введено на 2 години більше іноземної мови (як правило, англійської). Вводиться також використання цифрових технологій.

Міжкультурна освіта стала важливим компонентом італійської системи освіти на всіх рівнях шкільної освіти, що повинно сприяти новому розумінню європейського виміру у громадськості.

Mariastella GELMINI

Міністр освіти, університетів та наукових досліджень Італії

Маріастелла Гельміні народилася в Лено (BS, Італія) 1 липня 1973 р.

У 1994 році вона приєдналася до політичної партії Forza Italia і в 1998 році була першою серед обраних до муніципалітету м. Дезенцано, де вона посіла посаду Президента міської ради до 2002 року.

У 2002 р. стала головою міської ради провінції Брешіа.

У квітні 2005 року обрана в Регіональну Раду Ломбардії. У травні 2005 року призначена Forza Italia Регіональним координатором пана Сільвіо Берлусконі.

У 2006 році обрана в нижню палату парламенту Італії і стала членом Ради з правом діяти в парламентському Комітеті з питань процесуального права та в Комісії юстиції.

У 2008 році вона була призначена Міністром освіти, університетів і наукових досліджень Італії.

Заміжня, має дочку Емму (2010 р.н.)

РЕСПУБЛІКА КІПР

Загальна площа: 9 251 км.кв. (167-а у світі).

Населення (2010 р.): 803 147.

Загальна очікувана тривалість життя при народженні: 77,8 років.

ВВП (ПКС) на душу населення: \$ 28 256.

Назва Міністерства: Міністерство освіти і культури Кіпру.

Кіпр – маленька острівна держава на сході Середземного моря, в якій легко поєднуються європейська культура і власна багата культура, якій понад 10 тис. років. Після 1974 року острів розділений на дві частини, 60% контролюється владою Республіки Кіпр (в основному, населена греками), інша частина – Турецькою Республікою Північного Кіпру (населена турками), ООН вважає цю територію окупованою Туреччиною. Офіційно весь Кіпр увійшов до Європейського Союзу 1 травня 2004 р., але де-факто кордон ЄС пролягає вздовж „зеленої лінії”, що розділяє грецьку і турецьку частини Кіпру.

Кіпр славиться своїми навчальними закладами. Система освіти на Кіпрі включає обов'язкову дев'ятирічну школу, платні (необов'язкові) ліцеї, коледжі й університети. Окрім державних, існує багато приватних навчальних закладів, в яких навчаються переважно діти іноземців.

ХАРАКТЕРИСТИКА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Категорії дитячих садків: державні, общинні (фінансуються асоціаціями батьків), приватні.

У державних дошкільних навчальних закладах державою фінансується заробітна плата вихователів і навчальні матеріали. Решту витрат оплачують батьки.

Громадські дитячі сади відкриваються тільки в тому випадку, якщо державних недостатньо у певній місцевості. Громадські дитсадки реєстру-

ються в Міністерстві освіти і культури, це ж міністерство стежить за їх роботою і пропонує фінансову підтримку.

Робота приватних дитячих садків регулюється законом, що стосується приватних шкіл та інститутів.

Дитячі сади на Кіпрі працюють п'ять днів на тиждень з 8 ранку до 13 години дня. Програма навчання планується вчителем самостійно відповідно до потреб, можливостей та інтересів дітей.

ХАРАКТЕРИСТИКА СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

У 1-3 класах діти набувають базових навичок (читання, письмо, рахування). У 4-6 класах до навчальної програми поступово додаються іноземні мови, музика, фізкультура та різні предмети гуманітарного циклу.

Навчання продовжується в гімназії (протягом 3 років) – це другий етап обов'язкової дев'ятирічної освіти, де відбувається поглиблене вивчення загальноосвітніх дисциплін та іноземних мов. Вивчаються також спеціалізовані предмети. Існує відносна свобода вибору навчальних предметів.

Отримавши обов'язкову дев'ятирічну освіту, учень

може продовжити навчання у платному ліцеї і отримати там спеціальну освіту. Залежно від інтересів можна вибрати поглиблене вивчення класичних наук, гуманітарних дисциплін, фізико-математичних наук, економіки або мов.

У кожному місті є також платні приватні школи. Навчання в деяких з них ведеться англійською, французькою або італійською мовами. Є школи, в яких ведеться навчання за американськими, англійськими, французькими навчальними програмами. Також є російські школи, які видають документи державного зразка.

30 ХАРАКТЕРИСТИКА ВИЩОЇ ОСВІТИ

На Кіпрі багато навчальних закладів, які дають довузівську, вузівську і проф.

освіту. Всі вони відносяться до вищої освіти. Існує розширена система коледжів. У

деяких коледжах пропонуються програми подвійного диплома, акредитовані відповідними університетами США та Великобританії. Найпоширеніші спеціальності – туризм та ресторанний бізнес.

Студенти-кіпріоти при навчанні у вузі можуть варіювати навантаження і паралельно працювати. Оплата при цьому залежить від кількості обраних курсів. Студенти-іноземці працювати не мають права і повинні обирати всі обов'язкові курси, встановлені імміграційним законодавством. Заліків не буває, замість них – тести на уроках, самостійні завдання і групові проекти.

Всі навчальні заклади турбуються про помешкання своїх студентів.

ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ

Пріоритетом у дошкільній освіті є навчання дітей з особливими освітніми потребами разом зі своїми однолітками в звичайних школах. На Кіпрі немає початкових спеціальних шкіл.

Головні цінності системи освіти:

- повага до гідності та унікальності кожної особистості та до думки більшості;
- заохочувати співробітництво, відповідальність, участь у прийнятті рішень;
- надання всім учням однакових можливостей;
- боротьба з нетолерантністю та ксенофобією;
- підготовка учнів до ринку праці;
- відбір і тренінги вчителів та адміністрації щодо опанування ефективними технологіями;
- реорганізація системи освіти та її відповідність вимогам сучасності.

Andreas Panteli DEMETRIOU

Міністр освіти і культури Кіпру

Андреас Деметріу народився в Strongylo, на Кіпрі, 15 серпня 1950 року.

Освіта, академічна кар'єра:

1975 р. – бакалавр психології та освіти, Університет Аристотеля в Салоніках, Греція.

1978 р. – Вища школа досліджень з психології, Університет Нового Південного Уельсу, Aустарлія.

1983 р. – кандидат психологічних наук, Університет Аристотеля в Салоніках, Греція.

1975–1996 рр. – Член професорсько-викладацького складу кафедри психології. Університет Аристотеля в Салоніках – професор психології розвитку у 1992–1996 рр.

1996 р. до сьогодні – професор психології Університету Кіпру.

Андреас Деметріу – відомий дослідник психології поведінки, він опублікував понад 150 книг і статей в наукових журналах, представляючи свої роботи про когнітивний розвиток в руслі теорій Жана Піаже. Викладав як запрошений науковий співробітник або професор у кількох університетах і читав лекції в університетах усього світу. Був редактором або членом редколегій багатьох журналів, таких як „Психологія” і „Журнал Грецького психологічного товариства”.

Адміністративна служба:

1992–1996 рр. – Голова відділення психології Університету Аристотеля Салоніки, Греція.

1996–1998 рр. – Голова Департаменту освіти, Університет Кіпру.

1999–2003 рр. – Віце-ректор і виконуючий обов'язки ректора університету Кіпру.

2004–2006 рр. – Декан факультету гуманітарних і соціальних наук, Університет Кіпру.

2004–2008 рр. – Президент Тимчасової правлячої ради технологічного університету Кіпру.

2007–2008 рр. – Президент Конференції ректорів університетів Кіпру.

Як Міністр Освіти і Культури з березня 2008 р., Андреас Деметріу реалізував велику програму реформ Кіпрської освіти, яка включає розробку нових курсів навчання від дошкільної освіти до старшої вищої школи і розширення системи університетів країни. Він також сприяв розвитку Кіпрських університетів в регіональних центрах. Крім того, він покращав систему культурного управління таким чином, що митці і люди культури відтепер залучені до прийняття рішень і розробки механізмів, що стосуються мистецтв і культури. Також Андреас Деметріу спробував поліпшити ефективність Міністерства через серію змін в адміністративному управлінні.

ЛАТВІЯ

Загальна площа: 64 589 км.кв. (124-а у світі).
Населення (2010 р.): 2 345 257.
Загальна очікувана тривалість життя при народженні: 72,7 років.
ВВП (ПКС) на душу населення: \$ 14 460.
Назва Міністерства: Міністерство освіти і культури Латвії.

Державна мова – латвійська. Російська мова не має статусу державної, але є рідною для 37,5% жителів Латвії.

Латвія знаходиться на третьому місці в ЄС за об'ємом державного фінансування освітніх установ. Що стосується витрат держав ЄС на одного учня, то вони (в перерахунку для порівняння за паритетом купівельної спроможності) значно розрізняються. Так, якщо у 2008 році Австрія витратила на одного учня 8,8 тис. євро, а Данія – 8,7 тисячі, то в Латвії ця сума дорівнювала 4,3 тисячі, а в Литві – 3,6 тис. євро.

ХАРАКТЕРИСТИКА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Дошкільну освіту для дітей 5-6 років (обов'язкова) забезпечують дитячі садки і школи. Є можливості навчання для дітей з особливими потребами у спеціалізованих навчальних

зкладах. Мета дошкільної освіти – сприяння загальному розвитку дитини та підготовка до початкової школи.

Навчання безкоштовне, батьки сплачують за харчування.

ХАРАКТЕРИСТИКА СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Початкова освіта починається в 7 років. Основна освіта обов'язкова, навчання триває 9 років.

Програми загальної середньої освіти академічно орієнтовані – підготовка до подальшого навчання у ВНЗ.

У ремісничому училищі можна отримати два рівні професійної кваліфікації. Перший рівень дає можливість випускнику виконувати елементарні робочі завдання під контролем майстра. Другий рівень – самостійно виконувати кваліфіковані роботи.

Професійна середня школа (ще називається профгімназія або технікум – *arodgimnazija, tehnikums*) пропонує програми професійної середньої освіти, орієнтовані на отримання третього рівня професійної кваліфікації. На цьому етапі випускник здатний брати на себе відповідальність за розподіл ресурсів і роботу інших виконавців.

Роланд БРОКС

Міністр освіти і культури Латвії

Роланд Брокс народився 18 травня 1969 р.

З 3 листопада 2010 р. – міністр освіти і культури Латвійської Республіки.

Грудень 2007 р. – листопад 2010 р. – парламентський секретар Міністерства освіти і науки.

Липень 2006 р. – грудень 2007 р. – радник міністра освіти і науки.

Грудень 2002 р. – грудень 2007 р. – радник міністра соціального забезпечення.

2004–2007 рр. – Державне агентство „Державне агентство соціального страхування”, член Консультативної ради.

Починаючи з 1997 року: присяжний адвокат, Адвокатське бюро „Брокс ООН Partneri” (припинило діяльність з січня 2008 р.).

1992–1994 рр. – адвокат.

Говорячи про поліпшення оплати праці вчителів, Роланд Брокс пояснив, що зараз в країні не вистає грошей, щоб заплатити вчителям за все зроблене ними. „Ми платимо 255 латів (~4120 грн.) за одну ставку, тобто за 21 контактний урок на тиждень, і до 40% доплат за класне керівництво, виправлення домашніх робіт, консультації. Щоб повністю заплатити за роботу перейшовши на систему оплати праці відповідно до 40-годинного робочого тижня, необхідне додаткове фінансування”, – сказав міністр.

Роланд Брокс визнав, що зарплата дуже диференційована по всій країні. Вище зарплати в тих краях, де вже в 2009 році було оптимізовано мережу шкіл. Наприклад, в Салацегріве середня ставка – 450 латів (~7270 грн.), – говорить Брокс.

ХАРАКТЕРИСТИКА ВИЩОЇ ОСВІТИ

Вища освіта представлена коледжами та ВНЗ. Вступ до ВНЗ відкритий для тих, хто отримав середню освіту. Самі вузи визначають вимоги до абітурієнтів – вступні іспити, конкурс атестатів тощо – залежно від кількості поданих заяв.

Коледж (koledza) – реалізує освітні програми першого рівня професійної вищої освіти, які пропонують освоїти складну професію: банківські працівники, підприємці, фахівці інформаційних технологій, інженерно-технічні працівники. Тривалість навчання після отримання середньої освіти – 2-3 роки. Ці програми відносяться до програм вищої освіти „неуніверситетського типу” і відповідають четвертому рівню професійної кваліфікації.

Вища школа (augstskola) – освітня установа вищого рівня, після закінчення якої

присуджується п'ятий рівень професійної кваліфікації. Це вища кваліфікація, яка дає можливість самостійно аналізувати, ухвалювати рішення, проектувати та/або планувати, організувати, контролювати або вести науково-дослідну роботу. Зазвичай разом з кваліфікацією одержують професійний ступінь бакалавра.

Навчання за магістерською програмою триває 1-2 роки. Ступінь магістра дає право продовжувати навчання в докторантурі.

Робочі мови у ВНЗ: латвійська, англійська, російська.

ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ

Особлива увага приділяється якості дошкільної та початкової освіти, модернізації професійної освіти, підвищенню конкурентоспроможності вищої освіти, поліпшенню матеріально-технічної бази для проведення досліджень, необхідних для освоєння практичних навичок, що відповідають вимогам ринку праці.

Портал E-навчання (www.eduspace.lv) було створено, щоб забезпечити учнів, учителів та адміністрації шкіл базою для розміщення, зберігання, класифікації, пошуку навчальних об'єктів. Також для вчителів і адміністрації шкіл передбачається різноманітний інструментарій і підтримка для щоденної роботи.

ЛИТВА

Загальна площа: 65 200 км.кв. (123-я у світі).

Населення (2011 р.): 3 207 060.

Загальна очікувана тривалість життя при народженні: 75,3 років.

ВВП (ПКС) на душу населення: \$ 18 278.

Назва Міністерства: Міністерство освіти і науки республіки Литва.

Технічна база університетів Литви не особливо багата, але поступово поліпшується і розширюється, переважно за рахунок отримання додаткових доходів та участі у міжнародних програмах. У 2001 році Литва вступила до Всесвітньої торгової організації (ВТО). З 29 березня 2004 року Литва є членом блоку НАТО. У 2003 році був підписаний договір про вступ Литви до Європейського союзу.

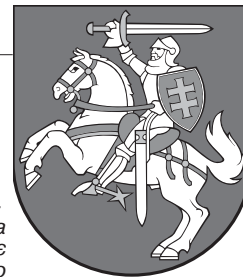
Згідно з планом реформування освіти з 1 вересня 2015 року середні освітні школи будуть розподілені на початкові, прогімназії, основні школи і гімназії.

Дошкільша освіта надається дітям віком 1-6 років. Навчання необов'язкове, вирішують батьки. Виняток становлять діти з соціально неблагополучних сімей.

Мета діяльності дитячого садка – підготовка дитини

до вступу до школи. Освіта безкоштовна, загальнодоступна.

На прохання батьків дітям може надаватися спеціальна педагогічна та психологічна допомога.

ХАРАКТЕРИСТИКА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

ХАРАКТЕРИСТИКА СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Навчання у початковій школі триває 4 роки. Обов'язкову початкову освіту можна отримати у школі-дитячому садку, у початковій школі, у базовій або середній школі.

Обов'язкова середня освіта (у молодших класах) складається з 2 частин: 1) 4-річна програма навчання у 5-8 класах; 2) 2-річна програма навчання у 9-10 класах (1 і 2 роки навчання у гімназії).

У 9 класі (в гімназії) учні мають право обирати навчальні предмети відповідно до своїх інтересів та здібностей.

Навчання у старших класах середньої школи (11-12 класи) не обов'язкове і три-

ває 2 роки у школі, 3-4 роки в гімназії. Учні навчаються за індивідуальними навчальними планами. Програма може містити модулі з навчальної програми ПТО.

У 1999 році вперше були проведені національні випускні екзамени з програм повної середньої освіти поглибленого рівня з використанням 100-бальної системи оцінок. За умови успішного складання випускних іспитів (1 обов'язковий і 3 на вибір учня) учень отримує атестат, який дає можливість вступу до ВНЗ.

ХАРАКТЕРИСТИКА ВИЩОЇ ОСВІТИ

Існують заклади вищої освіти державної та приватної форм власності: 7 університетів, 6 академій, 2 інститути, 3 духовні семінарії.

У вузах використовується 10-ти бальна система оцінок: 10 – відмінно; 9 – дуже добре; 8 – добре; 7 – достатньо; 6 – задовільно; 5 – слабо; 4-1 – погано. Прохідна оцінка – 5.

Якість навчальних програм періодично перевіряється спеціально створеним органом – Центром якості вищої освіти.

ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ

Після вступу Литви до ЄС до пріоритетів її освітньої політики відноситься освіта для дорослих, що було визначено на законодавчому рівні (2004 р.) та Стратегією, що забезпечує навчання протягом життя (2008 р.).

Інноваційна політика в освіті спрямована на розвиток високоякісної високотехнічної промисловості, надання підтримки наукових досліджень, збереження академічних традицій сектору вищої освіти.

Gintaras STEPONAVICIUS

Міністр освіти і науки республіки Литва

Гінтарас Степанавічус народився 23 липня 1967 р. Юрист за фахом.

У 1989–1990 рр. – президент Студентської ради Вільнюса.

У 1991–1994 рр. – працював у МЗС Республіки Литва.

У 1994–1996 рр. працював у журналі „Огляд конституційних систем країн Східної Європи” (East European Constitutional Review, видавався Університетом м. Чикаго).

У 1997, 2000 рр. – обирався до міської ради Вільнюса.

У 2000–2001 рр. – голова Парламентського комітету з європейських справ, член Парламентського комітету з питань захисту прав людини.

У 2000–2004 рр. – спікер сейму Республіки Литва.

У 2004–2006 рр. – член Парламентського комітету з питань освіти, науки і культури.

У 2006–2008 рр. – член Парламентського комітету з юридичних питань.

10 грудня 2008 р. був призначений на посаду Міністра освіти і науки.

Іноземні мови: англійська і російська.

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСВІТИ

Конституція Великого герцогства Люксембург гарантує безкоштовну обов'язкову освіту. Витрати на дошкільну і початкову шкільну освіту порівну розподілені між муніципалітетами і державою. Держава несе всі витрати на освіту вище за початкову шкільну.

Обов'язкове дошкільне навчання з 5 років.

Загальна середня освіта є обов'язковою і організована у вигляді двох ступенів: загальна вища середня освіта протягом четвертого і п'ятого навчальних років у середній школі (у віці 15-17 років), і період спеціалізації на шостому і сьомому роках загальної освіти (у віці 17-19 років). Технічна середня освіта надається в технічних ліцеях і поділяється на проміжний і вищий ступені.

У Люксембурзі існує багато міжнародних шкіл. Є 4 інститути вищої освіти державної форми власності для академічної освіти. Для отримання вищої освіти можна навчатися один рік в Люксембурзі, а потім перейти в будь-який університет Франції або Бельгії. Студенти мають право вибору навчальних предметів. Викладання і навчання повністю відповідає Болонській системі.

План дій щодо адаптації мов (від 2006 р.) складається з 66 заходів для поліпшення студентами мовних навичок, особливо основних мов. Навички будуть досягнуті всіма учнями на різних стадіях їх освіти.

Рекомендуються та знаходять підтримку пілотні проекти, започатковані шкільними комунами, можливе деяке відхилення від норм. Проекти повинні мати супровід та бути оцінені для визначення доцільності їх запровадження в інших школах.

ЛЮКСЕМБУРГ

Загальна площа: 2586,4 км.кв. (175-а у світі).

Населення (2011 р.): 511 480.

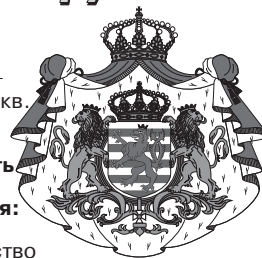
Загальна очікувана тривалість життя при народженні: 79,6 років.

ВВП (ПКС) на душу населення: \$ 81 383 (2-е місце у світі).

Назва Міністерства: Міністерство національної освіти та професійно-технічного навчання Люксембургу.

Одна з найбагатших країн Європи з найвищим рівнем життя. У місті Люксембург розташовано багато організацій ЄС. Завдяки вигідним умовам і офшорній зоні в столиці розміщено близько 1000 інвестиційних фондів і більше 200 банків – більше, ніж в будь-якому іншому місті світу. 4 місце в світі за рівнем доходів населення. Якщо в Польщі викладач з 15-річним стажем за рік заробляє в середньому близько 10 тис. доларів, в Швеції – 31 тис. доларів, а в Австралії – 45 тис. доларів, то в Люксембурзі – 84 тис. доларів.

Практично всі громадяни володіють не менше з іноземними мовами. Спеціально з цією метою держава фінансує Люксембурзький мовний центр. Система освіти Люксембурга не змінювалася (в своїй основі) з 1912 року.

Mady DELVAUX-STEHRES

Міністр національної освіти та професійно-технічного навчання Люксембургу

Маді Дельво-Штерес народилася 11 жовтня 1950 р. у м. Люксембург.

Вивчала класичні мови і літературу в університеті Сорбонна в Парижі.

Почала кар'єру викладачем ліцею.

З 1974 р. стала членом Соціалістичної Робочої партії Люксембургу.

У 1987 р. була обрана до міської ради Люксембургу.

1989 р. залишила посаду викладача, коли почала працювати в уряді Секретарем з питань здоров'я, суспільної безпеки, молоді та спорту.

1994–1999 рр. – стала міністром зв'язку, транспорту та соціальної безпеки.

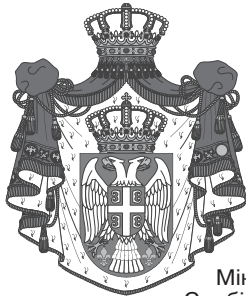
Була депутатом м. Люксембург.

З 1999 р. є членом Комісії з питань культури і Комітету з питань зобов'язань держав-членів Ради Європи.

Від 2004 р. – міністр освіти.

23 вересня 2011 року під час заключної прес-конференції у рамках Форуму міністрів освіти європейських країн Меді Дельво-Штерес повідомила: „Шкільна система Люксембурга замислювалася як школа для підготовки еліт. Але зараз вона не виконує своє завдання – відсоток тих, хто не досягає успіху в школі дуже великий. Для дітей емігрантів – школа стає соціальним ліфтом. Але проблема в тому, що європейські урядовці не розуміють, як мотивувати їх до навчання. Разом з навчанням передаються цінності. І виходить конфлікт інтересів: одні цінності в школі, інші – вдома. Школа цю боротьбу програє”.

СЕРБІЯ

Загальна площа: 88 361 км.кв. (112-а у світі).

Населення (2011 р.): 7 120 666.

Загальна очікувана тривалість життя при народженні: 74,3 років.

ВВП (ПКС) на душу населення: \$ 10 861 (74-е місце у світі).

Назва Міністерства:

Міністерство освіти і спорту Республіки Сербія.

У березні 1991 р. відбулися антикомуністичні виступи і виступи проти Мілошевича в Белграді, почалася громадянська війна. Визнання ЄС незалежних Словенії, Хорватії і Боснії-Герцеговини у 1992 р. фактично скоротило територію Югославії до однієї республіки Сербія.

Завдяки тому, що в соціалістичній Югославії селяни звикли сумлінно працювати на своїй власній землі, Сербія відносно спокійно пережила десять років воєн, розпаду і економічної блокади. Люди, які працювали на землі, продовжували цілком і повністю забезпечувати країну продуктами харчування.

У складі населення переважають серби (62 %) і албанці (17 %). У Сербії проживають також чорногорці (5 %) та угорці (3 %).

За конституцією Сербії державною мовою є саме кириличний варіант сербської мови, хоча на практиці переважає латиниця (якою до 1945 р. серби не послуговувалися взагалі). Відсутність кириличних знаків на клавіатурах комп'ютерів поступово приводить до витіснення кирилиці і з побуту, і з офіційного листування.

Корені сербської системи освіти сягають XI–XII століття, коли перші католицькі коледжі були засновані у Воеводині. Проте середньовічна сербська освіта головним чином проходила через сербські православні монастирі. Перший університет в Сербії був заснований у революційному Белграді у 1808 р. Найстаріший коледж в сучасних межах Сербії заснований у місті Сомбор у 1778 р.

Основними цілями системи освіти є:

- підвищення ефективності системи вищої освіти;
- забезпечення навичок і компетенцій відповідно до вимог ринку праці;
- сприяння демократичному розвитку держави.

Царко ОБРАДОВІЧ

Міністр освіти і спорту Республіки Сербія

Політолог, доктор наук.

У 1998–2000 рр. – заступник міністра місцевого самоуправління.

У жовтні 2000 р. – січні 2001 р. – заступник міністра вищої освіти.

З січня 2001 р. був членом парламенту до часу призначення на посаду міністра освіти.

З грудня 2006 р. – заступник голови Соціалістичної партії.

Іноземні мови: англійська, французька.

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСВИТИ

Система дошкільної освіти – для дітей 3-7 років. Вона регулюється Актом про соціальну турботу про дітей та визначається трьома міністерствами: освіти, охорони здоров'я, соціального захисту. Дошкільна освіта для представників національних меншин забезпечується їх рідною мовою, окрім циган.

Діти вступають до середньої школи у віці 6-7 років. Початкова школа складається з 2 етапів: початкові класи (1-4), старші класи (5-8).

Середні школи Сербії поділяються на 4 типи: школи для обдарованих учнів, гімназії, професійна школа, ПТНЗ. Вступні іспити – в основному математика, сербська мова і література, хоча іноді потрібно скласти іспит з англійської мови. Після закінчення гімназії учні вступають до коледжу, університету або вищої школи.

Сербія приєдналася до Болонського процесу, систему освіти модернізовано і реорганізовано до європейських стандартів. Освітньо-кваліфікаційні рівні – бакалавр, магістр, доктор наук. Система навчання – кредитно-модульна.

Пріоритети в освіті:

- прийняття національної стратегії освіти;
- завершення становлення інформаційної системи освіти;
- покращення доступу до освіти для циган та іншої молоді, яка має труднощі при адаптації у суспільстві;
- зростання кількості дітей, які будуть відвідувати дитячий садок;
- проведення тренінгів для співробітників дошкільних навчальних закладів;
- прийняття національної стратегії з інклюзивної освіти.

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСВІТИ

Дошкільна освіта не є обов'язковою, навчаються діти віком 1-6 років. Дошкільне навчання поєднує навчання, гру та турботу в дошкільних навчальних закладах. У дитячих садках пропонуються різні навчальні програми (батьки обирають у державних садках). Дошкільне навчання може бути організоване вдома як домашня освіта. Існують вальдорські дошкільні навчальні заклади, міжнародні установи, у яких навчання ведеться іноземними мовами.

Освітня реформа 1996 р. встановлює 9-річне обов'язкове навчання у *середній школі* (раніше було 8 років навчання).

Навчання у 1-4 класах відбувається таким чином: один вчитель викладає всі навчальні предмети, крім фізичної культури, музики, мистецтва. Основне – набути навичок читання, письма та рахування. Вивчаються рідні мови (словенська, угорська, італійська), математика, цикл соціологічних і природничих наук (інтегрований курс). З 4 класу починається вивчення англійської мови.

З 5 класу кожен предмет викладає окремий вчитель. Є класний керівник. З 7 класу починається вивчення фізики, хімії, географії, історії, біології, трудового навчання. На вибір учням пропонується близько 40 навчальних дисциплін.

Після 3, 6 і 9 року навчання учні складають державні іспити (щоб визначити загальний рівень знань). Результати тестування є ключовою перепусткою до ВНЗ.

У системі *вищої освіти* впроваджено три цикли навчання: короткий – ПТО;

I цикл – професійні/академічні програми, відповідають рівню бакалавра;

II цикл – професійна програма підготовки, відповідає рівню магістра;

III цикл – післядипломне навчання.

СЛОВЕНІЯ

Загальна площа: 20 273 км.кв. (153-я у світі).

Населення (2010 р.): 2 048 951 (145-е місце у світі).

Загальна очікувана тривалість життя при народженні: 74,3 років.

ВВП (ПКС) на душу населення: \$ 28 030 (32-е місце у світі).

Назва Міністерства: Міністерство освіти і спорту Словенії, Міністерство вищої освіти, науки і технологій.

Завершилася трирічна реформа дошкільної та шкільної освіти. 9-річна програма навчання складається з 3-х трирічних фаз: програма ПТО (2,5-3 роки навчання), програма отримання технічної освіти (4-річні програми навчання у різних сферах), загальна освітня програма (гімназії).

Шкільна система зазнала значних змін за останні роки з метою надання найбільшій кількості населення можливості реалізувати право на освіту та досягнення високого рівня освіти. Навчання ведеться рідною словенською мовою, окрім територій, де проживає етнічно змішане населення (італійською мовою), або словенською та угорською.

У 2005 р. Словенія приєдналася до Програми Європейського обміну студентів. Словенія очолює об'єднання 400 університетів та коледжів університетського типу, які хочуть покращити мобільність студентів у Центральній Європі шляхом програм обмінів студентів та професорсько-викладацького складу (принаймні на 1 семестр). У проєкті беруть участь Австрія, Болгарія, Чехія, Хорватія, Угорщина, Польща, Румунія, Словаччина, Словенія, Сербія, Чорногорія, а також Македонія і Албанія.

Розширюється інноваційна діяльність у сфері освіти.

Igor LUKICH

Міністр освіти і спорту Словенії
Міністр вищої освіти, науки і технологій Словенії

Ігор Лукич, PhD з соціальних наук.

У 1986 р. працював викладачем на факультеті соціальних наук університету м. Любляна.

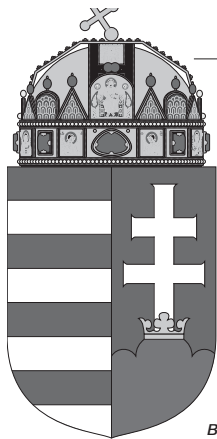
З 2001 р. викладач факультету політичних наук університету м. Загреб, Хорватія. З 1997 р. – голова департаменту політичних наук, з 1999 р. – заступник декана, з 2001 р. – декан факультету соціальних наук університету м. Любляна.

З 2002 р. – член підкомітету з питань науки і досліджень комітету вищої освіти Республіки Словенія та член професійної групи у справах конституційної комісії Національної Асамблеї Словенії.

З 1984 р. належав до керівного складу видавництва “Тібуна” (студентський журнал при університеті Любляна та “Sopisa za kritikožnanosti” („Журнал Критичного Знання”). Головний редактор журналу “Teorijainpraksa” („Теорія і практика”), журналу про соціальні науки.

У 1993–1997 рр. входив до керівного складу політичної партії Соціал-демократична об'єднана.

УГОРЩИНА

Загальна площа: 93 030 км.кв. (109-а у світі).

Населення (2010 р.): 9 979 000 (83-є місце у світі).

Загальна очікувана тривалість життя при народженні: 74,8 років.

ВВП (ПКС) на душу населення: \$ 18 738 (45-є місце у світі).

Назва Міністерства: Міністерство освіти і культури Республіки Угорщина.

У рамках Болонського процесу в системі вищої освіти Угорщини відбувся перехід з 2004 р. на трирівневу систему (бакалавр-магістр-доктор). Модульно-рейтингова система оцінювання знань.

Було створено нову законодавчу базу з урядових актів та законів у 1993 і 1996 рр., що зумовило появу групи приватних ВНЗ та розширення автономії державних закладів.

Після реформ у 1989 р. російська мова вже не є обов'язковою для вивчення; її замінили англійська та німецька. Реформи розширили права студентів та їх батьків.

Пріоритети розвитку: популяризація вищої освіти, зростання кількості студентів, розвиток основних компетенцій. Основний національний навчальний план, прийнятий у 2007 р., визначає основні компетенції, рекомендовані ЄС та визначає теоретичні і практичні підходи до викладання і навчання. Створення школи XXI-го століття є широкою державною програмою.

Результати випускного іспиту в середній школі дозволяють вступити до ВНЗ.

- Новий план розвитку Угорщини, електронне навчання:
- розвиток системи електронного навчання;
 - подальший розвиток системи ІКТ-інструментарію у навчанні відповідно до акредитованих вимог;
 - професійна Рада з питань е-навчання;
 - створення та забезпечення системи менторів е-навчання та консультацій;
 - забезпечення та координація діяльності на основі ІКТ.

Міклош РЕТЕЛИЙ

Міністр освіти і культури Республіки Угорщина

Доктор медичних наук.

У 1972 р. працював в Інституті анатомії, історії та ембріології Медичного університету Семмелвайс.

У 1972 р. отримав ступінь кандидата біологічних наук.

1963–1986 рр. — науковець, лектор, старший викладач у Будапешті, а потім у Медичному університеті Семмелвайс.

1990–1991 рр. — очолював відділ освіти у Міністерстві з питань соціального забезпечення населення.

1991–1995 рр. — ректор Медичного університету Семмелвайс.

1998–1999 рр. — очолював відділ науки в Міністерстві освіти.

1994–2004 рр. — директор Інституту анатомії, гістології та ембріології медичного університету Семмелвайс.

2002–2010 рр. — директор Докторської школи з нейронаук медичного університету Семмелвайс.

Має державні нагороди.

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСВИТИ

Дошкільна освіта для дітей віком 3-7 років. Навчання необов'язкове, окрім останнього року навчання перед вступом до школи (з 5 років), 86% дітей відвідують дитячі садки. Навчання безкоштовне.

Навчання у початковій школі з 6-7-річного віку може тривати 4, 6 або 8 років. 8-річна програма навчання є найбільш поширеною. Перші 4 роки базової школи всі діти вивчають однакову програму навчання, але вже з 5-го класу частина учнів може перейти в гімназію з 8-річним навчанням, а після 6-го у шестикласні гімназії. Загалом середню освіту отримує понад 90% усіх випускників базових шкіл.

Навчання в середній школі зазвичай триває 4 роки. У гімназії може тривати 5, 6 або 8 років. Після закінчення середньої школи учні складають випускні іспити з 5 навчальних предметів.

З 2006 р. обов'язковим стало складання іспиту з іноземної мови (англійської, французької, німецької) для отримання атестату зрілості. Потрібно володіти іноземною мовою на середньому рівні. До 1990 р. обов'язковим було вивчення російської мови.

Доступ до вищої освіти є обмеженим. Рівень освіти відповідає вимогам ЄС.

Вища освіта в Угорщині представлена системою коледжів та університетів.

На основі атестата про закінчення середньої школи 12-го класу здійснюється вступ до ВНЗ. Для вступу на деякі програми навчання передбачено додаткові вступні іспити. Для вступу на навчання за магістерською програмою вимогою є диплом про закінчення коледжу або диплом бакалавра з університету. Для отримання ступеня кандидата наук PhD слід виконати у повному обсязі 3-річну навчальну програму.

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСВІТИ

Дошкільна освіта для дітей віком до 7 років.

Початкова освіта – 1-4 класи. Середня освіта складається з загальної та професійної. Загальна середня освіта у 5-9 класах називається гімназійною, а в 10-12 класах – ліцейною.

З 1989 року молдавська була прийнята як офіційна мова, а у 2000 році майже дві третини від загальної кількості учнів навчались у школах з молдавською мовою навчання. Є школи з російською, гагаузькою, українською та болгарською мовами навчання також. Проте державна політика підкреслює, що всі громадяни повинні вивчати молдавську мову.

З кінця 1990-х в Молдові з'явилась приватна освіта.

Вища освіта складається з двох етапів, короткострокового навчання в коледжах і в університетах. З 2000 року діє система бакалавра і магістра відповідно до міжнародних стандартів, зміни системи освіти в рамках Болонського процесу.

З метою переходу до інформаційного суспільства уряд республіки Молдови розробив адаптивні заходи, серед яких на перше місце було поставлено створення державних інститутів, наділених правом розробляти і впроваджувати ІТ-політику в Молдові. Такими регулюючими органами стали Департамент інформаційних технологій і Національне агентство з регламентації у сфері телекомунікацій та інформатики (НАРЕІ).

У рамках проекту „Підтримка і становлення електронного урядування в Молдові”, впроваджуваного урядом за підтримки Програми розвитку ООН, групою експертів створено електронні курси для дистанційної підготовки державних службовців у сфері інформаційних технологій, комунікацій та електронного урядування.

МОЛДОВА

Загальна площа: 33 846 км.кв. (138-а у світі).

Населення (2011 р.): 3 560 400 (129-е місце у світі).

Загальна очікувана тривалість життя при народженні: 71,4 років.

ВВП (ПКС) на душу населення: \$3 082 (128-е місце у світі).

Назва Міністерства: Міністерство просвітництва і молоді Республіки Молдова.

Румунська ідентичність історично вторинна по відношенню до молдавської. Поняття „румуні”, „румунський народ” і „румунська мова” були створені трансильванськими лінгвістами в кінці XVIII століття. Молдавська ж писемність існує на кирилиці з моменту своєї появи у XVI столітті. Молдавська і румунська мови, не зважаючи на ряд регіональних відмінностей, у тому числі й у використуванні кирилиці або латиниці, являють собою одну і ту ж мову.

Згідно сьогоднішньої офіційної позиції Румунії, Молдова є „другою румунською державою”, молдавська мова – „румунською”. Проте, згідно перепису 2004 року, румунами себе назвали 2,2 % мешканців Молдови, 78,4 % рідною мовою вказали молдавську мову, 18,8 % – румунську. Питання ідентичності є політичним маркером для населення Молдови.

У Молдові: 35 вузів; 1551 шкіл, гімназій, ліцеїв; 51 коледж; 1295 дитячих садків; 56 дитячих таборів.

Міхай Шляхтицький

Міністр просвітництва і молоді республіки Молдова

Міхай Шляхтицький народився 17 березня 1956 року в с. Тирнова.

Доктор педагогічних наук, доктор психології, член Ліберально-демократичної партії Молдови.

У 1979 р. закінчив фізикоматематичний факультет Бельського педагогічного інституту.

1987 р. – доктор пед. наук., Московський державний педагогічний університет (Росія).

1998 р. – доктор психології, університет ім. А.И. Кузи, Ясси (Румунія).

1978–2005 рр. – викладач БГУ ім. А. Руссо (Бельці).

2005–2009 рр. – зав. кафедрою соціальної психології і соціальної допомоги Міжнародного вільного університету Молдови – МИМ (Кишинів).

2006–2009 рр. – віце-ректор ШЛМ.

З 2009 р. – депутат Парламенту РМ, член комітету з питань культури освіти, досліджень, молоді, спорту і ЗМІ.

Предмет „Історія румунів” викладався в Молдавії з 1990-го р. і до 2006-го р., коли його було замінено на „Інтегровану історію”. У червні поточного року в молдавських і румунських ЗМІ з'явилась інформація про те, що предмет „Історія румунів” буде повернено у шкільні програми, а Бухарест профінансує видання відповідних підручників. 11 серпня 2011 р. Міхай Шляхтицький зробив наступну заяву: „Заявляю чітко, щоб не залишалося місце для пересудів: історія румунів як і раніше викладається в школах Республіки Молдова”. Через цю заяву спалахнув скандал. Соціал-демократична партія Молдавії зажадала негайної відставки міністра.

РОСІЙСЬКА ФЕДЕРАЦІЯ

Загальна площа: 17 075 400 км.кв. (найбільша у світі).

Населення (2010 р.): 142 905 208 (9-е місце у світі).

Загальна очікувана тривалість життя при народженні: 66,3 років.

ВВП (ПКС) на душу населення: \$ 16 840 (52-е місце у світі).

Назва Міністерства: Міністерство освіти і науки Російської Федерації.

Наприкінці ХХ століття російська наука пережила важку кризу. Через різке скорочення фінансування науки країну покинули десятки тисяч учених, які тепер працюють за кордоном.

Дуже сприятлива кон'юнктура ринку початку 2000-х на ринку вуглеводнів (ціни на нафту зросли з 19 у 1998 р. до 82 в 2006 р. американських доларів за барель) сприяли швидкому розвитку російської економіки.

З 2000 р. по 2007 р. кількість патентних заявок на винаходи в Росії збільшилася на 47 % (з 26,7 тис. до 39,4 тис.) – другий за величиною приріст серед країн „Великої вісімки”. За підсумками 2005 р. Росія займала 8-ме місце в світі за кількістю надрукованих наукових робіт і 18-те місце – за частотою їхнього цитування.

Україна та Росія підписали угоду про першочергові заходи з розвитку науково-освітнього співробітництва на 2010–2012 рр. Головним змістом цієї угоди є нарощування співробітництва у галузі освіти і науки за напрямками, які становлять взаємний інтерес, шляхом спільної підготовки та реалізації двосторонніх проєктів.

За даними Прес-служби МОНмолодьспорту України, у вищих навчальних закладах РФ навчається близько чотирьох тисяч громадян України.

ХАРАКТЕРИСТИКА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Дошкільна освіта для дітей 2-7 років у дитячих садках, дитячих садках комбінованого типу та центрах розвитку дитини.

Заклади багатофункціональні. Існує свобода вибору пріоритетів у вихованні дитини. Функціонують ясла, хоча їх кількість суттєво зменшилась з 1991 року.

ХАРАКТЕРИСТИКА СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Відповідно до прийнятого Державною Думою Росії закону, з 1 вересня 2011 р. велика частина установ соціальної сфери – лікарні, школи і дитсадки – перейшли з бюджетного фінансування на самоокупність. Держава оплачує не всю їхню діяльність, а тільки певний обсяг послуг з держзавдань (субсидування). Все інше соцстановам доведеться заробляти самостійно.

Безкоштовно дитина навчатиметься кільком базовим предметам. Мова йде про математику (2 години на тиждень), англійську мову (2 години на тиждень), російську мову (2 години на тиждень), фізичну культуру

(2 години на тиждень) та історію (1 година на тиждень). За такі предмети як малювання, музика, інформатика, фізика, хімія, біологія та ін батькам доведеться заплатити. За попередніми даними вартість навчання на місяць становить близько 6-7 тисяч рублів (1500-1800 грн.), це близько 54-70 тисяч на рік (14-18 тис. грн.). Перші три класи залишаються безкоштовними і в їх програму входить весь набір предметів, що й раніше.

Середня професійна освіта забезпечує підготовку з 280 спеціальностей та реалізується за 2 напрямками базового та поглибленого рівня.

ХАРАКТЕРИСТИКА ВИЩОЇ ОСВІТИ

Вже половиною ВНЗ Росії запроваджена нова структура навчання, яка передбачає дворічну базову вищу освіту (30% часу на природничі дисципліни і математику, 25% –

на гуманітарні) з отриманням проміжного сертифіката про неповну вищу освіту і можливістю часткової зміни напряму навчання на другому циклі тривалістю 2 роки й

отриманням кваліфікації “бакалавр”, програми якої містять середню кількість дисциплін спеціалізації. Якщо останніх більше, то присвоюється кваліфікація “спеціаліст”.

Кількість студентів першого курсу (держзамовлення) щорічно визначається, решта можуть вступати на навчання за контрактом. У цьому році скорочено набір до російських вишів гуманітаріїв, майже на 40 відсотків. Але непрацевлаштованих фахівців в країні залишається все ще досить багато. Ніхто з них не прагне виїхати працювати у віддалені райони. Столиця ж і обласні центри не в змозі забезпечити усіх бажаючих робочими місцями. При цьому частина випускників вимушена будь-якими способами виплачувати кредити, які брали на освіту.

Росія підписала основні конвенції Ради Європи та ЮНЕСКО про взаємовизнання дипломів, має також двосторонні угоди, інформацію про застосування яких надають російські амбасадати і консульства.

З початку 90-х років уряд Росії запровадив відкритість своєї вищої освіти для іноземців. Абітурієнти з країн СНД не зобов'язані здавати Єдиний державний іспит (ЄДІ). При вступі у російські вузи їм необхідно здати лише звичайні вступні іспити, передбачені правилами прийому того чи іншого ВНЗ.

ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ

У 2006–2008 рр. в рамках пріоритетного національного проекту „Освіта” був забезпечений широкодіапазонний доступ до мережі Інтернет всім загальноосвітнім закладам країни.

Інноваційні освітні програми передбачають:

- введення в освітню практику нових і якісно вдосконалених освітніх програм;
- застосування нових, у т.ч. інформаційних, освітніх технологій, упродовження прогресивних форм організації освітнього процесу та активних методів навчання, а також навчально-методичних матеріалів, що відповідають сучасному світовому рівню;
- висока якість навчання, що забезпечується в рамках сучасних систем управління якістю;

- інтеграція освіти, науки та інноваційної діяльності;
- формування у випускників професійних компетенцій, що забезпечують їх конкурентоспроможність на ринку праці.
- Дистанційне навчання через Інтернет.

Андрій ФУРСЕНКО

Міністр освіти і науки Російської Федерації

Фурсенко Андрій Олександрович у 1971 році закінчив Ленінградський державний університет імені А. А. Жданова.

У 1971–1991 рр. – стажист-дослідник, молодший науковий співробітник, завідувач лабораторією, заступник директора з наукової роботи, провідний науковий співробітник Фізико-технічного інституту імені Йоффе АН СРСР (Ленінград).

У 1991–1993 рр. – Віце-президент АТ „Центр перспективних технологій і розробок” у Санкт-Петербурзі.

У 1994–2001 рр. – Генеральний директор Регіонального фонду науково-технічного розвитку Санкт-Петербурга (РФНТР).

З 2000 року – голова Наукової ради Фонду „Центр Стратегічних розробок „Північно-Захід”.

З листопада 2001 р. по червень 2002 р. – заступник міністра промисловості, науки і технологій Російської Федерації.

З червня 2002 р. по грудень 2003 р. – перший заступник міністра промисловості, науки і технологій Російської Федерації.

Грудень 2003 р. – лютий 2004 р. – виконуючий обов'язки міністра промисловості, науки і технологій РФ.

9 березня 2004 р. указом Президента Росії призначений на посаду Міністра освіти і науки Російської Федерації.

У травні 2008 р. після вступу на посаду Президента Росії Дмитра Медведєва знову призначений на посаду Міністра освіти і науки Російської Федерації в Уряді Володимира Путіна.

Має медаль „Знак пошани”, вручену Главою Республіки Північна Осетія-Аланія, і медаль „За заслуги” ФМС Росії.

УКРАЇНА

Загальна площа: 603 628 км.кв. (46-а у світі).
Населення (2010 р.): 45 888 000 (28-е місце у світі).
Загальна очікувана тривалість життя при народженні: 68,6 років.
ВВП (ПКС) на душу населення: \$ 6 656 (102-е місце у світі).
Назва Міністерства: Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Витоки української культури знаходяться у стародавніх народних традиціях та звичаях, які формувалися протягом століть переважно у сільському середовищі. Відомий дослідник української культури І. Огієнко зазначав, що українській культурі з самого початку були властиві відвертість, відсутність ксенофобії (боязні чужого) і гуманізм.

Внаслідок індустріалізації XIX-XX століть, зміни образу життя, значна частина населення України виявилась відірвана від свого „коріння” і традиційної культури.

У сільській місцевості функціонують 14,2 тисячі шкіл (68,9 % шкіл держави), де навчалися 1,8 млн. учнів (34,8 % від їх загальної кількості). Сьогодні у 843 навчальних закладах (5,9 % загальної кількості шкіл на селі) наповнюваність складає менше 20 % від проектної потужності.

Станом на червень 2010 року в Україні було зареєстровано близько 15,3 млн. користувачів Інтернету, що складає 33,7 % населення держави. За цим показником українці посіли 9 місце в Європі. Україна входить у першу десятку (на кінець вересня 2011 року) у світі з найбільшою швидкістю Інтернету та посідає восьме місце з показниками 1190 кБайт/с (9,52 Мбіт/с).

ХАРАКТЕРИСТИКА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Дошкільну освіту здійснюють дошкільні навчальні заклади: ясла, ясла-садки, дитячі садки, ясла-садки компенсуючого типу, будинки дитини, дитячі будинки інтернатного типу, ясла-садки сімейного типу, ясла-садки комбінованого типу, центри розвитку дитини, дитячі будинки сімейного типу.

У 2010 р. запроваджено обов'язкову дошкільну освіту дітей п'ятирічного віку. Для них затверджено програму „Впевнений старт”.

Діє Державна цільова соціальна програма розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року.

Вперше в історії освіти України проведено I Всеукраїнський з'їзд педагогічних працівників дошкільної освіти.

2011 рік є роком оновлення для початкової загальної освіти. Розроблено новий Державний стандарт початкової загальної освіти. У ньому передбачено:

- освоєння і використання учнями інформаційно-комунікаційних технологій починаючи з 2 класу;
- вивчення іноземних мов з 1 класу;
- використання здоров'я-зберігаючих технологій;
- спрямування на екологічну складову освіти.

ХАРАКТЕРИСТИКА СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Згідно з Конституцією України кожний громадянин має право на освіту. Повна загальна середня освіта є обов'язковою і безоплатною. Започатковано роботу з розробки нової ре-

дакції Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти.

Підвищенню ефективності навчально-виховного процесу у загальноосвітніх навчальних закладах сприя-

ють базові документи, затверджені Урядом у 2011 році:

- Державна програма впровадження у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів інформаційно-комунікаційних технологій „Сто відсотків” на період до 2015 року;
- Державна цільова соціальна програма підвищення якості шкільної природничо-математичної освіти на період до 2015 року.

Основним видом закладів, у яких здобувається загальна середня освіта, є середня загальноосвітня школа трьох ступенів: початкова школа, основна школа, старша школа. Для розвитку здібностей, обдарувань і талантів дітей створюються профільні класи, спеціалізовані школи, гімназії, ліцеї, колегіуми, а також різні типи навчально-виховних комплексів, об'єднань. Для здобуття загальної середньої освіти можуть створюватися вечірні (змінні) школи, а також класи, групи з очною, заочною формами навчання при загальноосвітніх школах. Діє Державна цільова програма роботи з обдарованою молоддю. Щорічно учасники і переможці міжнародних та Всеукраїнських учнівських олімпіад отримують 180 стипендій Президента України.

Майже 130 тис. дітей з особливими потребами перейшли на інклюзивну освіту. Це діти з порушенням зору, слуху і опорно-рухового апарату. В Україні розроблено законодавчу і нормативну базу функціонування навчальних закладів для осіб з інвалідністю. Ратифіковано Конвенцію ООН про права інвалідів.

Дмитро ТАБАЧНИК

Міністр освіти і науки, молоді та спорту України

Табачник Дмитро Володимирович народився 26.11.1963 р. у Києві.

Батько – Володимир Ігоревич Табачник (1940), інженер-авіабудівник. Мати – Алла Вікторівна Глебова (1938) (прямий нащадок Київського генерал-губернатора генерал-аншефа Івана Глебова), інженер-будівник.

Освіта: Київський університет імені Тараса Шевченка (1986).

Історик, аспірант, молодший науковий співробітник Інституту історії АН Української РСР (1986–1990).

1990–1991 рр. – завідувач відділом Київського міському ЛКСМ України.

1991–1992 рр. – старший, головний консультант секретаріату постійної Комісії Верховної Ради України у справах молоді.

1992–1993 рр. – керівник прес-служби, прес-секретар, начальник Головного управління преси Кабінету Міністрів України.

1993–1994 рр. – перший заступник голови Державного комітету України у справах видавництва, поліграфії та книгорозповсюдження.

У 1994 р. очолив президентську виборчу кампанію Л.Д. Кучми.

1994–1996 рр. – голова Адміністрації Президента України.

1997–2003 рр. – радник Президента України.

1998–2000 рр. – член Комітету Верховної Ради України з питань бюджету.

2000–2002 рр. – член Комітету Верховної Ради України з питань правової політики.

2002–2003 рр. – голова Комітету Верховної Ради України із закордонних справах.

2002–2005 рр. – віце-прем'єр-міністр України.

2004–2005 рр. – голова Національної експертної комісії України з питань захисту суспільної моралі.

2006–2007 рр. – віце-прем'єр-міністр України.

2007–2010 рр. – народний депутат, перший заступник голови Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти.

У 2007–2010 рр. був міністром освіти і науки тимчасового кабінету („опозиційного уряду”) Віктора Януковича.

З 11 березня 2010 р. – міністр освіти і науки України.

З 9 грудня 2010 р. – міністр освіти і науки, молоді та спорту України.

Автор (співавтор) понад 400 наукових праць. Кандидатська дисертація „Масові репресії проти інтелігенції України в другій половині 30-х – початку 40-х років” (1991), докторська дисертація „Феномен тоталітарно-репресивного суспільства в Україні в 20-х – кінці 50-х рр.” (1995).

Заслужений діяч науки і техніки України (2002), лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (1999), Голова Спостережної ради Національного технічного університету України „Київський політехнічний інститут” (2006). Має дипломатичний ранг Надзвичайного і Повноважного Посла України (2004).

Одружений. Дружина – Тетяна Назарова, актриса Національного академічного театру російської драми імені Леси Українки, народна артистка України і Росії, академік Національної Академії мистецтв України.

Програма розвитку професійно-технічної освіти розроблена до 2016 р. Вона спрямована на оновлення матеріально-технічної бази цих навчальних закладів. Основою забезпечення якості професійно-технічної освіти є розроблення і впровадження освітніх та професійних стандартів нового покоління.

Великим досягненням на шляху до становлення України як суверенної незалежної демократичної держави є конституційні засади функціонування української мови.

В Україні як іноземні переважно вивчаються англійська, німецька, французька та іспанська мови. Загалом у загальноосвітніх навчальних закладах для вивчення доступні 16 іноземних мов. Серед них: китайська, японська, арабська, турецька, хінді, корейська, перська, польська, скандинавська та інші.

Тамара Пушкарєва, Емілія Воронцова, Оксана Войтко
Системи освіти країн-членів Ради Європи

Мы продолжаем рассматривать образовательные системы стран-членов Совета Европы, которые уже решили много проблем, возникших и возникающих сегодня перед Украиной. Особо актуально это сегодня, когда Украина готовит стратегию развития образования на 2012-2021 гг. Чтобы спроектировать эффективную образовательную систему в Украине, мы должны знать зарубежный опыт – и позитивное, и риски, и вызовы, которые возникают перед обществом.

Ключевые слова: инновационное развитие, информационные технологии, профильность, академическая направленность.

Tamara Pushkaryova, Emilia Vorontsova, Oksana Voitko
Education systems of the countries-members of the Council of Europe

We keep reviewing the educational systems of the Council of Europe countries. The latter has already solved numerous challenges that Ukraine is facing nowadays. This research is of high importance for our country due to the National Strategy being developed. We should be aware of any kind of the foreign experience: positive, risks and challenges arising in the Ukrainian society in order to establish effective education system in Ukraine.

Key Words: innovative development, information technologies, pre-professional education, academic orientation.

У різних формах реалізується право національних меншин на здобуття освіти рідною мовою. Функціонують школи, в яких навчально-виховний процес здійснюється рідними мовами – мовами національних меншин (кримсько-татарською, молдовською, польською, російською, румунською, угорською).

Окрім того, діють загальноосвітні навчальні заклади з двома або кількома мовами навчання. У цих закладах мова національних меншин вивчається як навчальний предмет.

Професійно-технічними закладами освіти є: професійно-технічне училище, професійно-художнє училище, професійне училище соціальної реабілітації, училище-агрофірма, училище-завод, вище професійне училище, навчально-виробничий центр, центр підготовки і перепідготовки робітничих кадрів, навчально-курсний комбінат, інші типи закладів, що надають робітничу професію.

ХАРАКТЕРИСТИКА ВИЩОЇ ОСВІТИ

Вищими закладами освіти є: технікум (училище), коледж, інститут, консерваторія, академія, університет. В Україні понад 800 ВНЗ державної і приватної форм власності. Вступ до ВНЗ на конкурсній основі.

Зміни у системі відбулися відповідно до вимог Болонського процесу. Є можливість електронного вступу до ВНЗ.

ПРІОРИТЕТИ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ОСВІТІ

- *Інформатизація, комп'ютеризація.* Указом Президента України 2011 рік оголошено Роком освіти та інформаційного суспільства в Україні.
- *І учень – І комп'ютер.* Інтернет-портал Щоденник.ua. З метою впровадження інформаційно-комунікативних технологій, побудови інноваційної моделі діяльності створено національні програми „Відкритий світ” і „100 відсотків”.
- *Зміни змісту освіти.*
- *Науково-педагогічний проект РОСТОК.*

ЄВРОПЕЙСЬКА ШКОЛА XXI СТОЛІТТЯ:

РЕФЕРАТИВНИЙ ОГЛЯД ВИСТУПІВ
УЧАСНИКІВ ФОРУМУ МІНІСТРІВ ОСВІТИ
КРАЇН РАДИ ЄВРОПИ*

Виступи учасників Форуму у Києві і їх обговорення були зосереджені на проблемах: яким чином освіта може сприяти формуванню культури мирного співіснування, перегляді компетенцій, які необхідні людині, щоб жити у демократичному суспільстві, розгляді можливостей спільного використання загальних освітніх цілей для шкіл та університетів, долаючи державні кордони. Крім того, спеціальна регіональна нарада міністрів освіти країн Європи вивчала можливості створення Європейського простору вищої освіти.

УДК 37.014.25

Поставлено важливе питання: якою мірою нинішні системи освіти готують молодих людей до їх майбутньої ролі та обов'язків, вчать їх позитивно реагувати на виклики мінливого суспільства і готують їх бути здатними стати активними членами суспільства?

Тож реферативний огляд виступів учасників знайомить читачів журналу з основними напрацюваннями Форуму, осмислення яких, на думку укладачів, може спричинити позитивні зрушення в українських закладах освіти та й загалом в освіті.

Ключові слова: національна школа, інтеграція в світовий освітній простір, Європейський простір вищої освіти; відповідність систем освіти, виклики суспільств щодо освіти, компетенції для життя у демократичному суспільстві, спільні загальні освітні цілі.

Ольга ВИГОВСЬКА

Провідний науковий співробітник ДНПБ імені В. О. Сухомлинського НАПН України, доцент, кандидат педагогічних наук

Олексій ВИГОВСЬКИЙ

науковий співробітник ДНПБ імені В. О. Сухомлинського НАПН України

*Реферативний огляд підготовлено укладачами на основі аудіо-записів оригінальних виступів учасників Форуму Міністрів освіти країн Ради Європи (Київ, вересень 2011 р.), наданих Відділом інноваційних та інформаційних технологій і методів навчання Інституту інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України. Решту матеріалів англійською та французькою мовами перекладено Оксаною Войтко (Інститут інноваційних технологій і змісту освіти) та Наталією Козловською (136 гімназія м. Києва).
Фотографії – О.В. Войтко та Д.Д. Матат, Інститут інноваційних технологій і змісту освіти.

СВІТОВЕ ЛІДЕРСТВО УКРАЇНЦЯМ ЗАБЕЗПЕЧИТЬ ЇХ ГЕНЕТИЧНИЙ КОД І МЕНТАЛІТЕТ

Європа сьогодні – це наш
общий дом. А в каждом
доме о ком больше всего
заботятся? Конечно, о детях.

**Микола
АЗАРОВ**

Прем'єр-міністр
України

Мы искренне
приветствуем то,
что вы, руководи-
тели образования
стран Европы,
собрались об-
суждать, как и
чему учить на-
ших детей в гло-
бальном, быстро
меняющемся
мире третьего
тысячелетия.

Процесс интеграции
европейского образова-
ния начался с универси-
тетов. Болонский процесс
состоялся и развивается.
Набирает обороты инте-
грация профессионально-
технического образования.
Миграция рабочей силы
требует общих стандартов
в обучении профессиям.
Так называемый Туринский
протокол тоже определил
основные параметры евро-
пейской интеграции про-
фтехобразования. Какой
следующий шаг? Конечно,
школа. Это, безусловно,
самый важный, но и самый
сложный шаг.

Национальные системы
общеобразовательной школы
имеют огромные отли-
чия. Учебные программы,
учебники, технологии, по-
дготовка учителей – ко-
нечно, разные. Эти системы
складывались столетиями.

На повестке новые
вопросы: как обеспечить
всем детям Европы равные

возможности в обучении?
Как воспитать у них чув-
ство уважения к другим
культурам, привить идео-
логию толерантности? Как
сохранить физическое здо-
ровье детей, погруженных в
„высокое напряжение” ин-
формационного общества?
Как максимально исполь-
зовать фантастические воз-
можности информационно-
коммуникационных тех-
нологий для обучения
одаренных детей и детей с
особыми потребностями?

Год назад мы начали
очень серьезные и глубо-
кие реформы в образовании
Украины. Правительство
и Президент самым
решительным образом обя-
зали власти на местах за-
няться дошкольным образо-
ванием, выйти на лидирую-
щие позиции в использова-
нии ИКТ, возродить славу
физико-математического,
инженерного образования и
многое другое. Уверен, что
все у нас получится.

Учиться, причем, как го-
ворят в Европе, на протяже-
нии жизни – генетический
код украинцев. Быть не хуже
соседа – основа нашего мен-
талитета. И цели мы тоже
определили! Мы жили и бу-
дем жить в Европе, обучаясь
всему лучшему и передавая
все лучшее, что есть у нас.

*И пусть киевские
инициативы станут новой
страницей в истории образо-
вания Европы.*

ДЕЯКІ ЦИФРИ І ФАКТИ ДЛЯ ВЕДЕННЯ ДІАЛОГУ

Населення України становить 45 млн. осіб. Кожна людина має можливість навчатися. Понад 1 млн. осіб охоплено системою дошкільної освіти, понад 4 млн. осіб навчаються у ЗНЗ. Професійно-технічну освіту отримують понад 500 тис. студентів та 2,5 млн. — студенти університетів.

Вважаю за потрібне підкреслити, що щороку понад 70 % випускників середніх загальноосвітніх навчальних закладів вступають до університетів.

За останні роки спостерігається створення сучасних університетів третього покоління. Існує також широка мережа навчальних закладів для підвищення кваліфікації. Як говориться в українській приказці: „Вік живи, вік учись”.

Україна приймає на навчання понад 50 000 іноземних студентів з більш, ніж 100 країн світу, що на третину більше, ніж у радянські часи.

Ми змогли забезпечити і підтримувати підготовку високоякісних фахівців повітряного простору, нафтопереробної промисловості. Україна є однією з провідних держав світу в галузі металургії та електрозварювання.

Україна пишається своїми дітьми, які удостоєні міжнародних нагород, що є свідченням всесвітнього визнання високого рівня шкільної освіти України.

Але більш важливо, що наші діти дуже привітні та відкриті для обміну досвідом.

Як і всі країни, Україна турбується про своє майбутнє. Очевидно, що молоде покоління буде жити зовсім іншим життям.

Яким буде це життя? Чого ми повинні їх навчати і яким саме чином, щоб вони могли насо-

лоджуватися своїм життям? Це складні питання. Зі світових проблем постійно випливають нові й нові питання, які викликають тривогу. Щоб подолати зазначені проблеми нам слід об'єднати зусилля.

М а б у т ь , недостатньо лише гарних слів. Потрібно розпочати з реалізації програм глибоких перетворень та започаткування ефективних мереж співпраці.

Це саме той перелік питань, які ми готові обговорювати.

Дмитро ТАБАЧНИК

Міністр освіти і науки, молоді та спорту України

ПРО БЮДЖЕТ УКРАЇНИ Й НЕ ТІЛЬКИ

Бюджет для освіти на 2012 рік непоганий. Давайте відійдемо від педагогічного романтизму і повернемося до педагогічного реалізму. Бюджет збільшено, він передбачає втричі підвищення заробітної плати педагогічним працівникам, збережено основні параметри державного замовлення на бакалавра, магістра і спеціаліста. Передбачені кошти на низку програм. У цьому році на підручники передбачалося 120 млн., тоді як у наступному ця сума вдвічі більша — 216 млн. У цьому році на шкільні автобуси виділено 75 млн. (200 автобусів), а в наступному плануємо придбати 1000 шкільних автобусів. Щодо рівного доступу до якісної освіти, то в проекті закону передбачено 354 млн., це у 5 разів більше.

Політику щодо „укрупнення” університетів ми будемо продовжувати, тому що цього року було 200 вузів, куди абітурієнти подали 20-30 заяв, а оригіналів не принесли зовсім.

НАЦИОНАЛЬНАЯ ШКОЛА В КОНТЕКСТЕ ИНТЕГРАЦИИ В МИРОВОЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ ПРОСТРАНСТВО

**Сергей
МАСКЕВИЧ**

Министр образования Республики Беларусь

В настоящее время каждый 4-й из 9 млн. населения Беларуси получает образование; функционирует почти 10 тыс. учреждений образования всех уровней. Главное внимание в настоящее время

мы уделяем взаимодействию школы и семьи, повышению престижа труда педагога.

Интеграция в мировое образовательное пространство это одно из важных направлений деятельности, но мы будем стремиться поддерживать репутацию национальной школы.

Модернизация национального высшего образования, начатая в 2002 году, поддерживает курс европейской высшей школы.

Осуществляется разработка национальной рамки квалификации, в основе которой европейские принципы.

Первые шаги формирования национальной кредитной системы мы сделали в 2008 году. В сфере образования создана правовая база системы качества образования, предусматривающая переход от принципа контроля качества образования к созданию открытой системы обеспечения качества с участием общественности, работодателей.

НОВОЕ ОБРАЗОВАНИЕ ДЛЯ НОВОГО ОБЩЕСТВА: РОЛЬ ЕВРОПЫ

**Андрей
ФУРСЕНКО**

Министр образования и науки Российской Федерации

Одн а с главн ы х проблем современности — несоответствие образовательных систем вызовам времени. Эта проблема не национальная, а общемировая. При этом реформы наиболее

востребованы, но с другой стороны — болезненны, нет уверенности, что их поддержит большинство. Те изменения, которые поддерживаются всеми, на самом деле реформами не

являются и в лучшем случае фиксируют ситуацию сегодня, а в худшем — ведут к катастрофе. Важно совместить нормативно-правовую, экспертную и практическую деятельность.

Роль Европы уникальна — создание нового образования для нового мира. Благодаря культуре, имеющимся правовым нормам и опыту Европа способна усиливать и претворять в жизнь сильные стороны разных стран и народов.

Россия имеет свой опыт гармоничного сосуществования разных народов, этносов, религий.

Он и позитивный, и негативный. Думаю, что он, как часть европейского опыта, будет востребован в нашей совместной работе. Наше взаимодействие взаимноценно, потому что возникает общность не только профессионально-экспертная, но и духовная тех людей, которые понимают важность поставленных задач.

НОВЫЕ-СТАРЫЕ ЗАДАЧИ – АКТУАЛЬНЫЕ СЕГОДНЯ

Бюджет образования России растет, хотя и недостаточно. При этом мы ставим задачи, которые касаются в первую очередь педагогов: добиться того, чтобы средняя зарплата учителей в школах была не меньше, чем средняя зарплата по экономике региона. И аналогичную задачу мы ставим для преподавателей вузов. Главная задача: уровень жизни тех, кто учит, не должен быть ниже уровня жизни тех, кого учат. Очень важно, чтобы деньги вкладывались в эффективную систему, чтобы расходовались на обучение.

Россия пережила большой демографический спад, поэтому количество рабочих мест в образовании сокращается, и мы видим 2 направления в решении социальных проблем: в образовании должны остаться те, кто дает лучшие знания, а второе – путем создания новых рабочих мест, например, такого важного направления, как обучение взрослых. Мы сейчас ориентируем наших преподавателей, чтобы они более активно принимали участие в обучении взрослых, потому что это образование востребовано (иностранные языки, ИКТ, искусство). Эти рабочие места могут быть заняты теми, кто хочет остаться в сфере образования.

ОБРАЗОВАНИЕ, ОБЩЕСТВО, СМИ – ТРЕУГОЛЬНИК: НЕ СТАТЬ ЕМУ „БЕРМУДСКИМ” – задание не только СМИ

В образовании вообще широкий консенсус: что надо делать и куда

идти. Проблема усложняется, когда присоединяются политики, потому что образование – одна из самых чувствительных сфер, затрагивающая всех. Поэтому есть проблема, как улучшить коммуникацию с обществом. Если мы не сумеем донести наши позиции до общества, то все, что мы сделаем, бессмысленно. Проблема непонимания, недоверия – самая серьезная. Хотя это проблема не общества, а наша, как найти позитивную коммуникацию. Это зависит и от СМИ.

САМОРЕАЛИЗАЦИЯ – ТЯЖЕЛЫЙ ТРУД: СОЗДАЕМ УСЛОВИЯ

Каждого человека волнует три вещи: здоровье, безопасность, востребованность. Причем, он хочет быть востребованным экономикой, обществом, самим собой. Если говорить о третьем компоненте, то он полностью зависит от образования. Но надо уметь учиться, хотеть учиться и получать от этого удовольствие. Если вы учитесь через силу, вы ничего не получите. Мы должны реализовать себя, но это тяжелый труд.

Второй вопрос – это создание условий, при которых все участники образовательного процесса имели бы наилучшие возможности для самореализации, достижения стоящих перед ними целей. Это касается и переподготовки учителей, условий, которые создаются в учебном процессе и изменяются очень быстро. Сегодня учитель – это методист, наставник, но ни в коем случае не ходячая книга.

Хотел бы выделить еще проблему, которая стоит перед всеми образовательными системами: вопрос взаимной ответственности всех участников образовательного процесса, не только ответственность тех, кто учит, но и тех, кто учится, чтобы учеба пошла им на пользу.

РОЛЬ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ЄВРОПИ XXI СТОЛІТТЯ*

**Олоф
ОЛАФСДОТТІР**

Директор відділу освіти та іноземних мов Ради Європи, м. Страсбург

Директор школи, ліцею, гімназії № 5'2011

*Переклад з англійської Оксани Войтко

Для мене велике задоволення вітати вас всіх сьогодні від імені Ради Європи. Мені хочеться висловити мою особисту подяку Міністру освіти і науки, молоді та спорту України, його заступникам, а також усім колегам у Міністерстві, які багато попрацювали для того, щоб ми могли зібратися тут у Києві та дослідити роль освіти

у формуванні Європи XXI століття.

Ви представляєте органи державної влади, а Рада Європи є міжурядовою організацією. Органи державної влади визначають курс політики та встановлюють пріоритети у розвитку освіти своїх країн через *систему освіти*, за яку вони несуть відповідальність.

Жодне сучасне суспільство не зможе існувати, якщо зникнуть його система освіти та заклади освіти. Ми могли це усвідомити, зокрема, через події, свідками яких стали з середини липня до початку серпня цього року.

Перша подія – фінансова криза. Ви можете сказати, що ця криза не має нічого нового, вона не розпочалася влітку цього року і не закінчилася цього літа. Ви б мали рацію, але для наших цілей важливим є те, що фінансова криза не обмежується лише падінням валюти й акцій на

фондових біржах. Криза стосується й освіти чи, вірніше, браку коштів, які необхідно виділяти з бюджетів на потреби освіти.

Освіта охоплює набагато більший об'єм, ніж технічні аспекти фондового ринку і валютної політики. Цілком можливо, що наші системи освіти загалом не забезпечують достатньо високого рівня компетентності у сфері економіки. Наші спеціальні програми у галузі економіки характеризуються, безумовно, дефіцитом етики, основ громадянськості, незабезпеченням компетенцій, необхідних для оцінювання ризиків і виваження довгострокових наслідків замість негайної вигоди.

Друга подія – міські бунти, які сталися в Об'єднаному Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії. Але вони, мабуть, могли б охопити й багато інших країн Європи.

Коли відбуваються заворушення, починається діалог, виникає прагнення комунікації.

Діалог означає волю і здатність визнати, що оскільки ми члени одного суспільства, кожен з нас має людську гідність, тож повинні подолати усі розбіжності шляхом спілкування один з одним, вислуховування, а не способом побиття один одного. Здатності говорити і слухати, звичайно, бракувало тим, хто спровокував ці заворушення та отримав з цього вигоду. Здатність говорити і

слухати вимагається також і від частини суспільства (до неї належать і представники органів державної влади), на яку й було спрямовано гнів.

У середньостроковій і довгостроковій перспективі, освіта повинна бути основним відповідачем за заворушення, які сталися влітку 2011 року та за інші подібні дії.

Ця освіта має забезпечити людей кваліфікацією, щоб вони могли бути успішними на ринку праці. Однак, вона повинна одночасно виконувати й інші свої основні завдання, як це визначено Радою Європи:

- підготовка до життя у демократичному суспільстві як активних громадян;
- особистий розвиток;
- розвиток і підтримка широкої і передової бази знань.

Важливість освіти у справжньому розумінні цього слова також підтверджує *третьє подія*: бомба, яка спустошила офіси уряду Норвегії в Осло, і постріли, що пролунали у молодіжному таборі Утойя. Я не хочу стверджувати, що будь-яка система освіти у світі могла б запобігти цим атакам. Але цього могло б не статися за умови, коли б система освіти базувалася на основних цінностях та довгострокових пріоритетах.

Відновлення активних дій представників крайніх правих викликає глибоке занепокоєння. У більш широкому сенсі: відродження популізму викликає тривогу, оскільки популізм не дає повних відповідей на реальні виклики, з якими

зіткнулося наше суспільство. Тільки здається, що популізм дає прості рішення складних проблем, а часто взагалі не є вирішенням питання. Популізм – це „добре”, якщо шукати „крайніх”, – але це не вихід, якщо потрібно знайти рішення. Популізм стосується всіх тих сфер, що знаходяться поза межами освіти: поверховість, невігластво, відсутність бажання вивчати глибше і переконання, що ті, хто відрізняються від нас, не можуть бути такими ж хорошими як ми, або мати такі ж права. Суспільство, засноване на популізмі не усвідомить, що освіта, заснована на справжніх європейських цінностях може стати об'єднуючим чинником і допомогти у вирішенні проблеми. Популізм не може піднятися до проблеми зміни клімату на планеті, основних проблем нашої економіки і сприяння більшій згуртованості членів нашого суспільства.

**Освіта може це зробити! Освіті слід це зробити!
Освіта повинна це зробити!**

НАЙБЛИЖЧЕ МАЙБУТНЄ ВИЗНАЧАЄ СУЧАСНА ОСВІТА: робімо лише те, що сприятиме її ефективності*

*Переклад з ан-
глійської Оксани
Войтко

**Гвозден
ФЛЕГО**

Голова Комітету з
питань культури,
науки та освіти
Парламентської
асамблеї Ради
Європи

Мені імпонує ініціатива України щодо проведення на високому рівні конференції з питань освіти у XXI столітті. Хотілося б нагадати про велику роль і досягнення Ради Європи у галузі освіти, яка є співорганізатором цього заходу. Хай це прозвучить дещо нескромно, але система освіти багатьох країн-членів Ради Європи була

б зовсім іншою без координування сфери їх діяльності Радою Європи. Варто додати, що вже розроблено програми всебічного викладання історії і мов національних меншин та сприяння їх розвитку, рекомендації для навчання у школах без насильства, багатокультурності у різних формах і контекстах, громадянської освіти, мовної політики. Створено резолюції та рекомендації стратегічного документа „Жити разом у XXI столітті”, Європейську рамку кваліфікацій.

Усі вище перераховані програми є дуже важливими для систем освіти країн-членів Ради Європи. Багато з них було розроблено, й ініційовано експертними комітетами Ради Європи.

Також Рада Європи розпочала надзвичайно масштабний міжгалузевий проект з прав на якісну освіту. До наступного навчального року ми готуємо Резолюцію та Рекомендації щодо нової автономії університетів та академічних свобод. Ці програми є особливо важливими у світі, що зазнає гли-

боких змін. Часто ці програми називають „Великою революцією в освіті”.

Сьогодні Парламентська Асамблея та міжурядові органи Ради Європи переживають період глибоких перетворень. Деякі реформи, особливо злиття основних комітетів та обмеження напрямів їх діяльності, незважаючи на розширення діяльності у сфері освіти, можуть дестабілізувати і суттєво послабити освітню діяльність Ради Європи. Це ризикована тенденція, беручи до уваги наші стратегічні інтереси – співпрацю з усіма органами ЄС. Лісабонський договір, що фактично є основою ЄС, – визначає Раду Європи як привілейованого партнера ЄС у галузі освіти і культури. Ми повинні зробити все можливе, щоб не втратити цей статус.

Функції міжурядових органів щодо реформування здійснюються під керівництвом виконавчої влади. Таке рішення ухвалює Комітет Міністрів. У багатьох випадках міністри закордонних справ або їх представники приймають рішення про складні й важливі аспекти освіти, з особливостями яких вони, відверто кажучи, не дуже знайомі.

Я пропоную і навіть, буду вимагати: надайте відповідні рекомендації та інструкції вельмишановним міністрам закордонних справ ваших держав і попросіть їх не приймати жодних змін, які можуть завдати шкоди або призвести до зниження ефективності діяльності Ради Європи у сфері освіти. А інакше, якщо це станеться, то сьогодні-завтра ми можемо втратити все.

РЕГІОНАЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО – ФАКТОР РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРОСТОРУ

Хотілося б наголосити на деяких висновках дискусій, що відбулися на регіональній зустрічі (див. врізи 1 та 2).

Усі країни, які зібралися за круглим столом, мають спільну історію, і досі переживають нелегкий перехідний етап: очевидно, перед ними постають подібні проблеми.

Хоча кожна країна обрала власний шлях розвитку освіти, усі ми стикаємося зі схожими проблемами.

Основні сфери, в яких у нас виникають труднощі не лише на національному рівні, а й на регіональному, пов'язані з процесом реформування Європейської вищої освіти. Існують певні загальні проблеми, які стосуються національних рамок кваліфікацій.

Тож розуміємо, що країни повинні співпрацювати і прийняти разом найкращі стратегії, визначити спільні підходи до розробки своїх власних критеріїв Національних рамок кваліфікацій.

Надзвичайно важливою вбачається співпраця у таких сферах:

- розробка навчальних програм, вивчення результатів та видів/структур кваліфікацій;
- забезпечення якості освіти;

- *ECIS*, гнучкість навчання та кредитно-модульна система навчання;
- структурні, організаційні та управлінські реформи вищої освіти 3 з 3 (бакалавр, магістр, доктор наук);
- неперервне навчання – зв'язок між реформуванням професійно-технічної освіти і тренінгів та вищої освіти;
- мобільність професорсько-викладацького складу, студентів, курсових студентів;

Каріна АРУТЮНЯН

Заступник Міністра з питань освіти Вірменії

*Переклад з англійської Оксани Войтко

Вріз 1

КРОКИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРОСТОРУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

На зустрічі міністрів освіти, що відбулася у квітні 2009 року в Левен/Лувен-ла-Нев (Франція) Міністри зобов'язалися встановити кваліфікаційні норми і дотримуватися їх під час підготовки до самосертифікації у рамках загальних Європейських кваліфікаційних норм до 2012 року. Конференція міністрів освіти країн Європи делегувала Раді Європи важливу роль – здійснювати керівництво роботою встановлення рамки кваліфікацій у Європейському просторі вищої освіти. Рада Європи надає технічну допомогу країнам, які потребують участі експертів у створенні структури їх рамки кваліфікацій.

У березні 2010 року міністри, відповідальні за вищу освіту в 47 країнах, що беруть участь у Болонському процесі, започаткували створення Європейського Простору Вищої Освіти (ЄПВО), як це передбачено Болонською декларацією.

Створення Європейського Простору Вищої Освіти має за мету забезпечити Європу всебічною, високоякісною і передовою базою знань, а також гарантувати подальший розвиток Європи як стабільного, мирного і толерантного суспільства.

НАЦІОНАЛЬНІ КВАЛІФІКАЦІЙНІ СИСТЕМИ: ОБГОВОРЮЄМО ПРОБЛЕМИ

У регіональній нараді міністрів освіти з реалізації Європейського простору вищої освіти (ЄПВО), що відбулася 22.09.2011 р. у Клубі Кабміну України, взяли участь делегації з Вірменії, Азербайджану, Грузії, Казахстану, Молдови, Росії та України.

Учасники наради мали можливість дізнатися з презентації Євгена Сулими, першого заступника Міністра освіти і науки, молоді та спорту України, про роботу, здійснену українською робочою групою з питань Національної рамки кваліфікацій: українська рамка кваліфікацій (УРК) складається з 10 рівнів на відміну від Європейської, яка налічує 8 рівнів. В УРК кожен рівень має 7 дескрипторів, створених на основі особливого підходу, а саме тенденції переходу від академічної до професійної кваліфікації та забезпечення тісного зв'язку з ринком праці. Цікаво, що методологічний підхід до рівня дескрипторів визначає: на кожному рівні має бути розроблено індивідуальну систему соціально-культурних зв'язків для навчання упродовж усього життя.

З другої презентації, яку було зроблено експертом Ради Європи паном Стівеном Адамом у формі вступу до дискусії, учасники дізналися про труднощі, з якими країни стикаються у своїй роботі під час розробки Національних рамок кваліфікацій. Він висвітлив проблеми і питання для обговорення на регіональній нараді, серед них варто підкреслити:

- визначення переліку реальних цілей для національних рамок кваліфікацій та залучення до цього процесу зацікавлених сторін;
- недооцінювання зв'язку між рамками кваліфікацій і зовнішнім/внутрішнім забезпеченням якості через відсутність комплексних реформ;
- розвиток дескрипторів низького рівня і неправильне їх застосування та функцій дескрипторів загального циклу/рівня;
- відсутність детальних та ефективних довгострокових національних стратегій здійснення реформ – реальна проблема полягає в успішній реалізації рамок кваліфікацій;
- нездатність переглянути існуючі реформи;
- поспішне реформування освіти, у той час коли академічні, структурні та культурні зміни потребують десятиліття, як результат, виникає проблема косметичних реформ;
- вирішення складних технічних питань щодо кредитів, тривалість навчання для отримання ступеню (бакалавра, магістра), використання і отримання вченого звання.

Після презентацій розпочалися дискусії у форматі „круглого столу”. Представники країн-учасниць повідомили про досягнення своїх держав у розробленні і впровадженні національних рамок кваліфікацій. Зокрема темою обговорення стало питання щодо ступеню доктора наук, його роль і місце у національних рамках кваліфікацій.

- можливість працевлаштування;
- ступені бакалавра і магістра на ринку праці;
- ступені доктора наук;
- визнання присвоєних наукових ступенів;
- реформування відносин між навчальними закладами та Міністерством освіти.

Для успішного впровадження рамок кваліфікацій надзвичайно важливим є обмін передовим досвідом у цій сфері. Продовження регіонального співробітництва є вирішальним фактором для успішного розвитку Європейського простору вищої освіти і впровадження національних рамок кваліфікацій. Учасники регіональної зустрічі обговорили та погодилися додати окремий абзац до проекту документу Київського комітету. Я б хотіла зачитати її зараз: „Учасники Форуму вітають регіональну нараду з питань Європейського простору вищої освіти, яка відбувається саме зараз. Вони підтримують ідею постійного проведення регіональних нарад з цього питання з метою обміну національним досвідом і передовою практикою щодо розробки і впровадження національних рамок кваліфікацій відповідно до загальної структури рамки кваліфікацій Європейського простору вищої освіти, а також Європейської рамки кваліфікацій щодо навчання упродовж усього життя”.

АКТИВНА ОСВІТА В ДУСІ ГРОМАДЯНСЬКОСТІ ТА ДЕМОКРАТІЇ: ДОСВІД УГОРЩИНИ*

Йдеться про досвід Угорщини, який цікавий для українського читача з декількох обставин:

1. Угорщина головувала в ЄС з січня по червень 2011 року (тобто перед Україною). Під час головування Угорщини в Раді Європейського Союзу була проведена неофіційна зустріч міністрів освіти, що відбулася в Геделле 28-29 березня 2011 р., присвячена питанням активної громадянської позиції. Дозвольте мені зазначити наступні моменти, які виникли в ході обговорення на цій нараді:

1). Особливо важливими громадянськими, соціальними і підприємницькими навичками є співпраця, спілкування, уміння взяти на себе відповідальність, активна участь, інновації та мирне врегулювання конфліктів. Уряди погодилися, що виховання активної громадянської позиції є важливою областю для майбутнього нашої демократії і, що системи освіти відіграють важливу роль у досягненні демократії. Насильство і знущання в школі є серйозною проблемою для багатьох країн. Держави-учасники намагаються активно боротися з цим. Уряди надають перевагу перш за все профілактиці.

2). З точки зору виховання демократії навчання у процесі роботи є особливо важливим: студенти повинні бути залучені до прийняття рішень як у школі, так і на національному рівні.

3). Особливо важливо створити доброзичливу, демократичну, безпечну і мотивуючу атмосферу.

4). Співпраця і партнерство з інститутами громадянського суспільства, комерційні і некомерційні організації, державні органи, батьки і місцеві громади мають вирішальне значення для успіху виховання активної громадянської позиції.

5). Учителі повинні відігравати ключову роль у досягненні усіх цих цілей, і саме тому особлива увага мусить бути звернена на їх навчання й підвищення кваліфікації.

2. Угорщина накопичила досвід європейського співробітництва й прагне їм поділитися. Увагу акцентовано зокрема на досвіді, який дає можливість працювати для того, щоб студенти оволоділи цінностями, необхідними для спільного мирного проживання у демократичному суспільстві. При розробці освітньої політики XXI століття слід поставити важливе питання як на національному, так і на європейському рівні: якою мірою наші нинішні системи освіти готують молодих людей до майбутньої ролі та обов'язків у суспільстві, вчать їх позитивно реагувати на виклики мінливого світу і бути активними членами

Роза ГОФФМАНН

Міністр освіти
Угорщини

* Інформаційну статтю підготовлено за матеріалами виступу пані Рози Гоффманн. Переклад з англійської Наталії Козловської.

суспільства? Для країн корисно обмінюватися досвідом на міжнародних форумах – вчитися один у одного. Пленарне засідання Ради Європи є саме таким чудовим форумом.

Рекомендації Комітету міністрів:

1). Ми не народжуємося активними і відповідальними громадянами: ми стаємо ними завдяки впливу нашої освіти, у першу чергу тієї, яку ми отримуємо від суспільства. Активної громадянської позиції не можна навчити тільки в школі, через систему освіти – вона повинна постійно розвиватися і бути частиною навчання протягом всього життя.

2). Міжнародні та європейські політичні документи також підкреслюють важливість появи чіткої правової і політичної основи для виховання активної громадянської позиції в демократичному суспільстві, а також необхідність створення відповідної системи оцінки та моніторингу.

3). За останні десятиліття роль школи докорінно змінилася. На додаток до розвитку базових навичок, школа також повинна відіграти свою роль у вихованні в дітей поваги до закону, громадянства, права власності, понять індивідуальної та колективної відповідальності і норм соціальної поведінки, а також у вихованні в них суспільної свідомості, соціальної обізнаності та потенціалу для зрілої, незалежної і критичної думки.

4). Для того, щоб досягти успіху виховання активної громадянської позиції вимагає демократичного середовища в школі: школа, яка управляється і організовується на демократичних засадах, забезпечує міцну основу для успішної громадянської освіти. Основною характеристикою демократичної школи є її здатність через студентські ради, координовані вчителями, поступово вчити дітей і молодь, як управляти власними товариствами, повною мірою брати на себе відповідальність за власні рішення, керувати іншими й робити вибір, правильно користуватися, а не зловживати правами.

5). Як видно з міжнародних досліджень, програм і стратегій розвитку,

людей можна виховати активними і відповідальними громадянами, якщо існує тісна та активна співпраця між зацікавленими сторонами в суспільстві: сім'єю, школою, місцевими спільнотами, засобами масової інформації, цифровими мережами, місцевими, регіональними та національними органами влади, організаціями громадянського суспільства.

6). Чудовим інструментом для виховання відповідального й активного громадянина є участь у добровільній або громадській роботі, що дозволяє учням вчитися на власному досвіді.

7). Вкрай важливо, щоб учителі отримали професійну підготовку в галузі теорії та практики активного громадянського виховання. Розробка ноу-хау, навички і стосунки вчителів, у тому числі керівників шкіл в цій галузі, повинні стати невід'ємною частиною програм підготовки вчителів та подальшого їх навчання.

3. У нових шкільних програмах реалізовано потребу в національній освіті.

Ось декілька прикладів. Угорщина прагне до активної освіти в дусі громадянськості та демократії. *Угорська нова Національна шкільна програма (НШП)* підкреслює потребу в національній освіті, змісті і методах, які б відповідали Конституції нашої країни, верховенству закону і принципу поваги до життя, багатства і різноманітності природного та культурного життя. З 2003 р. іде процес започаткування ключових європейських компетенцій у школі, відповідальність за які взяла на себе національна система освіти. Крім того, у новій НШП є кілька пріоритетних областей у галузі виховання демократії. Що стосується захисту угорських цінностей, одним із прикладів може бути навчання людей правильному використанню своєї рідної мови. Угорські експерти в галузі освіти розробили рекомендації та навчально-продемократичні стратегії.

Уведення громадських робіт з метою сприяння соціальній згуртованості майбутніх поколінь здійснюється відповідно до Декларації про національне співробітництво, прийнятої новим урядом. Метою керівництва на-

ціональної освіти є розробка заходів щодо розвитку солідарності і довіри в суспільстві. Громадської служби у рамках шкільної програми і добровільні роботи повинні стати обов'язковими для здачі випускних іспитів та отримання атестата зрілості.

Стратегія розвитку волонтерства в Угорщині (2007–2017 рр.) посиляється на необхідність вживати заходів на рівні Міністерства освіти для того, щоб мотивувати молодих людей до волонтерської діяльності. Стратегія ставить за мету збільшення з 40 % до 60 % частки угорців віком від 14 років, які час від часу братимуть участь у добровільній роботі до 2017 р. У першій половині 2011 р. Міністерство національних ресурсів організувало конкурс серед закладів середньої освіти. Метою цього конкурсу, відомого під назвою TARS, що угорською мовою означає „Супутник”, є під-

вищення інформованості молодого покоління про проблеми їх найближчого і більш широкого оточення, про труднощі, з якими стикаються особи, позбавлені прав, а також про ставлення до суспільної власності з тим, щоб підготувати молоді до активної громадянської позиції. Угорщина також оголосила конкурс за програмою, спрямованою на розширення ролі громадських навчальних закладів та організацію нової співпраці між закладами (впровадження інноваційних методів для полегшення навчання), у дошкільних закладах та початкових школах, громадських організаціях, спортивних асоціаціях та студентських комітетах. Програма спрямована на підвищення обізнаності молодих людей щодо активної участі в житті суспільства й захисту демократичних цінностей в цілому і угорських цінностей зокрема.

ШКОЛА, ЩО ВИПРАВДОВУЄ ОЧІКУВАННЯ СУСПІЛЬСТВА: яких змін і перетворень вона потребує

* Переклад з французької Оксани Войтко

Для мене велика честь бути запрошеною на відкриття Форуму, в роботі якого беруть участь провідні фахівці освіти з різних країн Європи. Я рада поділитися з вами своїми думками про проблеми, що постали перед нашими системами освіти.

Ці думки ґрунтуються на моєму досвіді роботи у якості міністра національної освіти Люксембургу. Відповідно до даних ОЕСР, що дозволяють порівняти рівень продуктивності школи у державі, загальновідомо, що

навчатися у школах Люксембургу дорого, але результат не дуже якісний.

Цьому можна знайти пояснення: наша освіта тримовна (у державі 3 мови є національними: люксембурзька (рідна), німецька і французька (мови наших сусідів)). Англійська мова вивчається як іноземна. У Люксембурзі студенти ви-

**Маді
ДЕЛЬВО-
ШТЕРЕС**

Міністр національної освіти,
м. Люксембург

трачають майже 50 % свого часу на опанування мов. Таким чином, важко знайти час, щоб розвивати навички, та інші показники, що визначаються міжнародними дослідженнями.

Крім того, Люксембург – країна мігрантів, близько 44 % дітей шкільного віку – вихідці з мігрантів, для яких викладаються у школах інші мови (не люксембурзька). Діти з сімей іммігрантів намагаються набути необхідних навичок, щоб успішно скласти випускні іспити у школі.

Ці показники є точними, але вони жодним чином не сприяють покращенню якості навчання у школах Люксембургу. Насправді, програма школи була розроблена у XX столітті, коли країні була потрібна висококваліфікована добре підготовлена еліта, здатна працювати у металургійній промисловості. Корінне населення країни залишалося відносно стабільним щодо процесу навчання, адже всі говорили однією мовою. Разом з тим, ця школа має свої переваги і досить нелегко переконати громадськість та політиків, що така система вже не відповідає сучасним вимогам глобалізації XXI століття – суспільству, що засноване на знаннях, ні очікуванню, що наш народ стане ще більш мультикультурним.

Я часто міркую над словами Іммануїла Канта: „Освіта – це мистецтво, яке повинно удосконалюватися упродовж багатьох поколінь”.

Яким чином можна використовувати це мистецтво сьогодні? Як передати молоді у спадщину наші найкращі здобутки? І в одночас, посприяти тому, щоб мати можливість віднайти відповіді на проблеми завтрашнього дня? Яких змін і перетворень має зазнати школа, щоб виправдати очікування суспільства?

Проблем, що стосуються цієї конференції є дуже багато, але я зупинюся лише на п'яти з них:

- Місія школи.
- Стурбованість з приводу ефективності роботи школи.

- Турбота про справедливість у школі.
- Можливі шляхи для шкіл для виконання своїх (покладених на них) місій.
- Мобілізація викликів до місії школи.

Досі основною місією школи залишається виховувати, а не лише надавати знання; школа несе відповідальність за навчання дітей, має *навчити їх розуміти світ*.

Європейський Парламент і Рада ЄС домовилися про рекомендацію від 18 грудня 2006 р. щодо вісімки „основних навичок (ключових компетенцій), необхідних для громадян Європи, щоб вони могли гнучко пристосовуватися до світу, що швидко змінюється і характеризується високим ступенем взаємозв'язку.”

Це було дуже корисно, і я думаю, що багато департаментів освіти у Європі висловлять бажання перепишати шкільні навчальні програми з метою виконання цієї рекомендації.

Розробка нових навчальних програм свідчить, що ми усвідомлюємо необхідність створення *комунікації між поколіннями*. Труднощі полягають у тому, що ми вирішуємо сьогодні у світі, що потрібно для молоді завтрашнього дня. Але ми ніколи не можемо бути впевненими, що зробили правильний вибір.

Можливо, буде не зайвим нагадати – сьогодні знання примножуються з такою швидкістю, що ніхто не може претендувати на те, наче все знає. Саме тому було започатковано принцип – *вимога навчання упродовж усього життя*. Школа повинна забезпечити, щоб усі набули протягом навчального року достатнього рівня знань, стали конкурентноздатними, щоб отримати доступ до навчання упродовж усього життя. Коротше кажучи, навчитися вчитися.

До завдань школи також слід віднести *соціалізацію*. Ми живемо в епоху міграції, це явище буде визначати XXI століття і, безсумнівно, є найбільшою

проблемою, що постала перед нашим суспільством. Як розвивати у новачків почуття приналежності до невідомого способу життя при старому сприйнятті різних способів життя?

Щоб організувати систему освіти, необхідно організувати навчання для дітей, молоді та дорослих, які приїжджають з іншої країни, мають власну культуру, мову і релігію: які не поділяють спільну історію, однак, ми повинні будувати наше майбутнє усі разом.

Але наші країни уже стикаються з комунітаризмом. Люди мирно співіснують на одній території, де проживала певна етнічна група. Дехто вважає, що особистість не може бути вбудована у спільноту, де здійснюється контроль за словом і поведінкою. У зв'язку з цим, школа залишається єдиним місцем, де можна передавати загальне бачення світу, різноманітність культур. Адже що ми не можемо ставити під загрозу права людини.

Місія школи полягає не лише у навчанні. Я не буду багато говорити про невдоволених батьків, які більше не можуть виконувати свої обов'язки і забувають, що саме вони несуть основну відповідальність за виховання своїх дітей. Насправді, багато батьків відчують себе пригніченими і причин тому безліч: розпад сім'ї, зростання індивідуалізму, руйнування традицій, міграція тощо. Чи можна вимагати від школи, щоб вона взяла на себе повну відповідальність за освіту? Звичайно, ні! Але школа має відігравати відведену їй роль, а зміни у суспільстві обов'язково матимуть наслідки і для місії школи. Я наведу тільки три з них.

1. Для багатьох дітей школа – це єдине місце, в якому вони зобов'язані дотримуватися правил. Необхідно, щоб вчителі знали і вміли їх встановлювати.

2. Багато батьків ставляться до школи з певною підозрою. Тому школи повинні розробляти певні

стратегії, залучали батьків у колективи і встановлювали довірчі відносини, щоб батьки і вчителі могли вільно спілкуватися.

3. У деяких структурах створюються умови для позашкільного виховання дітей, оскільки є дуже мало сімей, у яких батьки можуть забрати дитину після навчання додому. Принаймні, я вважаю, що така ж сама ситуація як і в Люксембурзі має місце у більшості інших країн. А ідеально було б працювати у спільноті з фахівцями, які займаються з дітьми в інших аспектах.

Щодо рівності у сфері освіти вдома, що цього недостатньо для забезпечення рівних прав доступу до освіти. У суспільстві, де всі займають непостійні позиції, залежно від того, в якій сім'ї народилася людина, слід прагнути до концепції справедливості з точки зору *результатів*. Таким чином *шкільна освіта повинна забезпечити кожного відповідно до його потреб*.

Чи всі діти зараз мають доступ до навчання у школі? Відповідь відома: кількість тих дітей, які кидають навчання у школі, дуже велика у всіх наших країнах – і не без підстав. Відсоток відсіву учнів є орієнтиром для порядку денного ЄС–2020. Навіть якщо ми досягнемо мети – 10 %, хтось з них буде неспроможний повною мірою працевлаштуватися у демократичному житті.

Шанси досягти успіху в рентабельних галузях шкільної системи для дітей з неблагополучних сімей є дуже невеликими, хоча багато зусиль для цього докладають політики. Як би мені хотілося помилятися щодо заяви П'єра Бурдьє.

Школа також повинна відігравати свою роль соціальної мобільності.

Я закликаю вас надати школам кошти для виконання їх 5 місій. Система освіти є однією з основних сфер витрат для національних бюджетів. У той час, коли діє план економії коштів, і Європа перебуває у фінансовій

Павло ЗГАГА,
університет Любляни, Словенія

ОСВІТА У ШКОЛІ ТА УНІВЕРСИТЕТІ: створення єдиного європейського освітнього простору*

*Тези мультимедійної презентації П. Згаги
Переклад з англійської Оксани Войтко.

ОСВІТА ДЛЯ НОВОГО Тисячоліття

- „Освіта для нового тисячоліття”: у 2011 р. виникають інші питання, ніж у 1991 р.
- Необхідно переглянути обґрунтування та основні принципи побудови єдиного європейського простору освіти.
- На шляху до „завтра” завжди слід враховувати „сьогодні” — і „вчора”.
- Травень 1949 р.: „Переконані, що прагнення до миру, заснованого на справедливості та міжнародному співробітництві є життєво важливим для збереження людського суспільства та цивілізації”.

СТАТУТ РАДИ ЄВРОПИ
(Statute of The Council of Europe)

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПРОСТІР ОСВІТИ

- „Новий цикл європейської інтеграції вимагає створення стратегічної концепції освіти, в якій уряди, народи і культури повинні співпрацювати і бути переконаними, що це реально зробити”.
- „Освіта є і рушійною силою, і кінцевою метою розвитку”.

РОБЕРТО КАРНЕЙРО (Roberto Carneiro, Warsaw 1997 p.)

РОЛЬ ОСВІТИ У СОЦІАЛЬНОМУ ТА ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ

Філософія єдиного освітнього простору поступово стає все більш популярним поняттям.

„Роль освіти у суспільному та економічному розвитку означає, що освіта повинна розглядатися як інвестиції з точки зору економіки. За таких умов, освіта впливає на всі сектори і одночасно доповнює особистісний розвиток людини та її культурний вимір”.

(Bucharest follow-up, 2000 p.)

Добре, але чому ж економічний розвиток не розглядається як інвестиції у добробут людини, мир, взаєморозуміння і щастя?

ЄВРОПА ЄВРО, ЄВРОПА ЗНАТЬ

„Зовсім недавно у Європейському процесі було зроблено декілька надзвичайно важливих кроків вперед. Слід пам'ятати, що Європа — це не лише євро, банки й економіка: вона також повинна бути Європою знань. Ми повинні будувати і зміцнювати інтелектуальну, культурну, соціальну й технічну базу нашого континенту. Це значною мірою стосується університетів, які продовжують відігравати ключову роль для їх розвитку”.

СОРБОНСЬКА ДЕКЛАРАЦІЯ
(Sorbonne Declaration, 1998 p.)

СТАБІЛЬНІ, МИРНІ ТА ДЕМОКРАТИЧНІ СУСПІЛЬСТВА

- „Важливість освіти і співпраці у сфері освіти щодо розвитку і зміцнення стабільних, мирних і демократичних суспільств є загально визнаною в якості першочергової”.

БОЛОНСЬКА ДЕКЛАРАЦІЯ
(Bologna Declaration, 1999 p.)

- Ми, європейці, маємо „отримати вигоду з багатства європейського освітнього простору вищої освіти, до яких відносяться його демократичні цінності, різноманітність культур і мов і різноманітність системи вищої освіти”.

ПРАЗЬКЕ КОМЮНІКЕ
(Prague Communiqué, 2001 p.) ►

кризі, *нелегко переконати уряди, що гроші, інвестовані в освіту, — це інвестиції у конкурентоспроможність економіки та створення соціальної єдності й захисту наших цінностей.*

Нам потрібні кошти, і ми повинні робити розумні капіталовкладення. *Перш за все, необхідне належне фінансування для будівництва та оснащення об'єктів, але особливо важлива матеріальна підтримка вчителів. Міністри можуть визначати структури, створювати законодавчу базу, розсилати накази, але саме вчителі впроваджують ці принципи у класі.* Нам необхідно розробити методи для навчання та виробничої практики. До того ж з'являються нові проекти, зокрема започатковується підвищення рівня знань в області неврології. Можна здійснити підготовку вчителів (кандидатів наук) у таких наукових відкриттях, як функція пам'яті, навчання та різні види взаєморозуміння. Ми повинні дати навчальним закладам академічну свободу для організації навчально-виховного процесу — викладання та навчання з урахуванням потреб їх спільноти.

Ще одна проблема — *мобілізація учасників* — і це не найменша проблема при визначенні усіх труднощів. Можна зробити висновок, що для вчителів, які почувують себе „крайніми” у суспільстві, виконати це завдання практично неможливо. Педагогам слід згуртувати громадські, релігійні об'єднання, інститут сім'ї навколо проблеми освіти. Це дасть можливість вчите-

лям відчуті гордість за свою справу, а не байдужість багатьох зі своїх учнів! Врешті тоді студенти не відсторонюються від своїх вчителів, а вбирають у себе їх слова. Більшість підлітків сьогодні як правило, не займаються фізичними вправами і звертаються в інші місця у пошуках натхнення та стимулювання нових відкриттів, а не до школи.

Таким чином, слід щодня „винаходити школу”, мотивувати і надихати учнів для створення простору навчання, як життєвого простору, у якому кожного сприймають серйозно.

Уже розпочався восьмий рік відколи я працюю на посаді міністра освіти у нашій країні і можу запевнити вас, що для політиків це теж нелегке завдання. Оскільки дуже важко прийняти реформу освіти, навіть якщо модно сьогодні скаржитися на роботу школи, а будь-які зміни у сфері освіти розглядати як напад на цінності і традиції країни.

Крім того, результати реформи буде видно не одразу. Я маю на увазі, що у будь-якому випадку, перший крок – це завжди нищення усталених шаблонів і моделей, створення безладу. Очікувані вигоди не можна буде спостерігати у середньостроковій перспективі.

Однак, я все ще люблю роботу, яку я роблю, я хочу запропонувати якісну освіту на найвищому рівні для усіх дітей у моїй країні, дати їм перспективу на майбутнє.

Це захоплює завдання слід втілити у життя!

СУСПІЛЬНЕ БЛАГО ТА ГРОМАДСЬКА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

„Необхідність підвищення конкурентоспроможності має бути збалансованою з метою покращення соціальних характеристик європейського простору освіти, та спрямовуватися на зміцнення соціальної згуртованості та скорочення соціальної і гендерної нерівності на національному та європейському рівнях. У цьому контексті міністри підтверджують свою позицію, що освіта є громадським благом та суспільною відповідальністю. Вони підкреслюють, що академічні цінності повинні превалювати у міжнародному академічному співробітництві та академічних обмінах”.

БЕРЛІНСЬКЕ КОМЮНІКЕ (*Berlin Communiqué*, 2003 р.)

ВІДКРИТІСТЬ ДО СВІТУ: СТАЛІЙ РОЗВИТОК

„Європейський простір вищої освіти повинен бути відкритим і привабливим для інших частин світу. Наш внесок у створення освіти для всіх має бути заснований на принципі стійкого розвитку та відповідати поточній роботі, що ведеться у світі щодо розробки основних принципів для забезпечення якості транскордонної (вищої) освіти. Ми підтверджуємо, що в міжнародній академічній співпраці, превалювати повинні академічні цінності”.

БЕРГЕНСЬКЕ КОМЮНІКЕ (*Bergen Communiqué*, 2005 р.)

ОСВІТА ТА ВЕСЬ ПЕРЕЛІК ЇЇ ЦІЛЕЙ

„Наша мета полягає у забезпеченні всіма необхідними ресурсами (засобами), щоб і надалі виконувати усі свої цілі. До них відносяться:

- підготовка учнів до життя в якості активних громадян демократичного суспільства;
- підготовка студентів до їх майбутньої кар'єри;
- створення умов для їх особистісного розвитку;
- створення і підтримка широкої, передової бази знань, а також стимулювання досліджень та інновацій”.

ЛОНДОНСЬКЕ КОМЮНІКЕ (*London Communiqué*, 2007 р.)

РЕФОРМИ, що є невід'ємною частиною європейських цінностей

„Необхідність проведення реформи систем вищої освіти і політики будуть як і раніше невід'ємною частиною європейських цінностей інституційної автономії, академічної свободи і соціальної справедливості і вимагатиме повної участі студентів та науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів”.

Лувайн-ла-Неув КОМЮНІКЕ (*Leuven/Louvain-la-Neuve Communiqué*, 2009 р.)

НОВІ ВИКЛИКИ ПОПЕРЕДУ

Чи є ці принципи встановлені один раз і назавжди? Ні! Нас оточують нові виклики: не менш складні, ніж ті, що були в 1990-х рр.

Світова економічна криза не лише значно обмежила обсяги фінансування державних бюджетів, що виділяються на потреби освіти, але, побічно, ставить під загрозу саму ідею спільного освітнього простору.

Перефразуємо Сорбонську Декларацію: не лише „Європа євро, банків й економіки”, але перед складними викликами постала сьогодні і „Європа знань”.

РИЗИКИ: ПРИЧИНИ ТА ВІДПОВІДІ

„Вісім особливих ризиків перед традиційними цінностями Ради Європи” визначено у доповіді видатних діячів Ради Європи (травень 2011 р.).

Які причини? Перш за все, незахищеність, що впливає з фінансової кризи Старого Світу (ЄВРОПИ) і відчуття відносного занепаду; спотворене уявлення щодо великомасштабної імміграції; зображення негативних стереотипів національних меншин у засобах масової інформації та формування відповідної громадської думки, й очевидний дефіцит лідерства у формуванні сьогодення і майбутнього Європи.

(*Living together*, 2011 р.)

**На основі цього всього може бути визначено:
Завдання для шкіл та університетів...
... І має бути дана відповідь.**

КОМПЕТЕНЦІЇ ДЛЯ ЖИТТЯ У ДЕМОКРАТИЧНОМУ СУСПІЛЬСТВІ XXI СТОЛІТТЯ*

„Компетентности нельзя передать, их можно усвоить только в практической деятельности.

Учителя надо готовить на компетентностной основе.

Нужно создание инструментов, инструментария для того, чтобы определять уровни сформированности компетентностей, которые мы понимаем как интегрированное образование, способность человека применять усвоенные знания¹”.

Олександра Савченко,
академік НАПН України

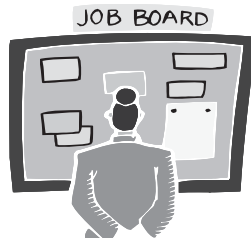
Србiянка ТУРАЛIЧ

Белградський університет,
факультет електричної ін-
женерії, Сербія

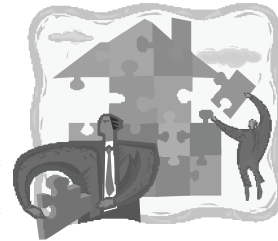
*Тези мультимедійної презентації Србiянки Туралiч. Переклад з англійської Оксани Войтко.

¹З виступу О. Савченко на секції зазначеного в цій статті Форуму (вересень 2011 р., м. Київ).

ОСНОВНІ ЦІЛІ ОСВІТИ

Постійна
зайнятість

Уміння жити
як активний
громадянин у
демократич-
ному
суспільстві

Особистісний
розвиток

Розвиток і підтримка
широкої та прогресивної
бази знань

ОСНОВНІ ЦІЛІ ОДНАКОВО ВАЖЛИВІ

Теоретично, так, але навряд чи безробітна людина може досягти успіху в:

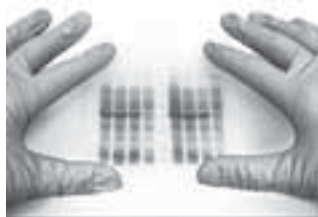
- житті, як активний громадянин у будь-якому суспільстві;
- особистісному розвитку;
- підтримуванні бази знань на високому рівні.

What has changed?

З небаченою швидкістю радикально змінилися майже всі сфери життя:

ІКТ

Біотехнології

Генетика

Економіка

Часово-просторова парадигма

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ

New demands in a nutshell

КОРОТКО ПРО НОВІ ВИМОГИ

1. Кожна людина повинна отримати навички *успішної поведінки* в особистому, громадському та трудовому житті.

2. Навички *гнучкого спеціаліста* — професійний досвід повинен поєднуватися з креативністю та інноваціями.

3. *Гнучка функціональність* — сучасна людина повинна реагувати на різноманітні виклики і набувати нових умінь управління знаннями.

4. *Мобілізація людських ресурсів* — здатність брати на себе відповідальність за зміни.

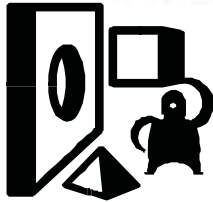
Нові технології, що постійно змінюються, не потребують спеціальних знань, але для системного підходу особисті якості (інтелект, бажання вчитися, самомотивація, генерування ідей, виявлення ініціативи і готовність нести відповідальність) є набагато важливішими, ніж знання з певних предметів.

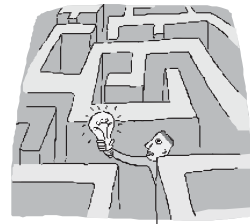
Сучасна людина більше схожа на Б. Гейтса, ніж на А. Ейнштейна

The flexible professional

ГНУЧКИЙ ПРОФЕСІОНАЛ

Вирішення проблем – перенесення академічних знань на завдання, що постають перед професіоналами-практиками.

Стилі роботи (стійкість до роботи у стресових умовах; здатність працювати без чітко поставлених завдань).

Робочі цінності („лояльність”, „спрямованість на результат”)

Соціальні навички („лідерство”, „робота у команді” тощо)

Ситуативні здібності („адаптивність”, „відображення”, „прийняття ризиків на себе” тощо)

The new buzz word - Lifelong Learning?

НОВЕ МОДНЕ СЛОВО – НАВЧАННЯ УПРОДОВЖ ЖИТТЯ

Тристороння мета навчання упродовж життя:

- економічний успіх та розвиток;
- особистісний розвиток та вдосконалення;
- соціальна інтеграція.

ЮНЕСКО – ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОСВИТИ У XXI СТОЛІТТІ

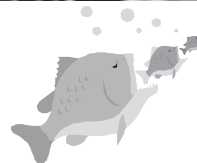
4 опори навчання упродовж життя:

Навчитися пізнавати
(майстерність за-собів навчання)

Навчитися на-бувати навички і компетенції

Навчитися жити разом, співіснувати
(приймати відмінності)

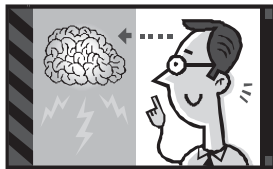
Навчитися жити
(повний розвиток особистості)

Possible understanding of LLL as a Life Vest for HE

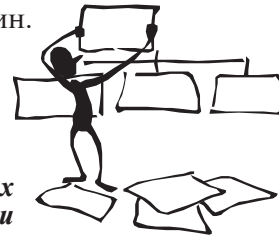
Можливе розуміння навчання упродовж життя як життєвої інвестиції у вищу освіту

Якщо студенти хочуть бути “обґрунтовано впевненими” у своїх вміннях, вони повинні мати справжній **досвід**:

- розвивати навички через основну навчальну діяльність, що передбачена навчальним планом підготовки фахівця;
- протидіяти авторитарній моделі надання навчального контенту, за якою студенту нав’язується що повинно вивчатися і яким саме чином;
- відходити від моделі “навчати знанням” (“Мудрець на сцені”) до моделі “уможливлення навчання” (“Наставництво з боку”).

Цього не можна отримати з самого лише навчального плану, а швидше із застосування знань за складних обставин.

Навчання упродовж життя вимагає радикальних (поки ще не визначених) реформ освіти

ОСНОВНІ НАСТРОЇ ТА МОЖЛИВІ АРГУМЕНТИ

- Більшість вчителів люблять свободу і самостійність.
- Вони дуже стурбовані, що будуть знищені всі їхні цінності – повага до теоретичних знань, академічна завданість, свобода.

Безумовно, є передчасним припущення про те, що навички, які потрібні роботодавцям, прямо протилежні тим, що набуваються у закладах освіти.

- Деякі вчителі побоюються, що вони замість строгих академічних знань навчатимуть робити чорну роботу.
Очевидно, не кожен клас може засвоювати усі навички, яких потребує кожен роботодавець. І не повинен.
- Деякі викладачі також стурбовані чи мають вони кваліфікацію, щоб навчати тому, що може вимагатися від них за нових умов.
Багато хто буде бунтувати (і бунтує) проти втручання у навчально-виховний процес. Але якщо випускник є непрацездатним, або потребує інтенсивної підготовки, то навчальний заклад не зміг надати освіту належного рівня.

Одне з основних прав людини – право на працю – означає право на отримання відповідної освіти.

НАВИЧКИ, НЕ ЛИШЕ ДИПЛОМИ*

У колишніх соціалістичних країнах Європи та Центральної Азії (ЄЦА) існувала цілісна система освіти. Деяким країнам вдалося зберегти важливі досягнення у галузі освіти. Зокрема зберігається високий ступінь охоплення населення на всіх освітніх рівнях. Незважаючи на це, огляд умов бізнесу і діяльності підприємств

**ЛАРС
ЗОНДЕРГААРД**

Старший економіст Міжнародного банку реконструкції та розвитку, керівник дослідження регіону Європи та Середньої Азії, Вашингтон, Округ Колумбیا

Європейського банку реконструкції та розвитку і Світового банку (ВЕЕПС) показує, що понад 40 % компаній скаржились на дефіцит кваліфікованих кадрів та назвали **рівень освіти й кваліфікації працівників основною чи суттєвою перешкодою їх діяльності** (Діаграма 1).

Ті, хто отримав повну середню та вищу освіту можуть не мати необхідних професійних навичок. Тож виявлено суттєві перешкоди на шляху розвитку, особливо відносно професійних навичок працездатного населення.

ЯКИМ ЧИНОМ МОЖЕМО ДОПОМОГТИ У ФОРМУВАННІ НАВИЧОК ДЛЯ ЗРОСТАННЯ?

Хоча у країнах ЄЦА міжнародні оцінювання свідчать про гарні результати навчання учнів у початковій школі (4 клас), вони значно погіршуються в учнів, що мають неповну середню освіту (8 клас). Це свідчить

про те, що *системи освіти країн регіону традиційно сильні у наданні базових навичок, але мають проблеми у наданні навичок вищого рівня.*

Загальновідомо, що якісна освіта є запорукою економічного зростання і розвитку. До погіршення якості і важливості освіти призвели три основних фактори.

По-перше, через успадковане централізоване планування країни регіону приділяють надто багато уваги фінансуванню витрат – наприклад, шкіл та вчителів – а не результатів навчання.

Системи освіти працюють „всліпу”, оскільки розробляють стратегії та приймають управлінські рішення без систематичного збору та аналізу даних щодо успішності навчання і подальшого працевлаштування студентів та випускників.

Спадок радянських часів призводить до сильного централізованого управління школами – посадові особи активно втручаються у процес навчання. Майже всі розвинені країни ще з 1980-х років почали запроваджувати управління освітою, що орієнтоване на результат, хоча із різними темпами.

По-друге, існуюча система управління. Обмеження автономії та відповідальності за результати навчання призвело до зменшення стимулів до реформування освіти і, як наслідок, до *стійкої нестачі кваліфікованих кадрів* у більшості країн регіону.

Незважаючи на високий середній рівень охоплення населення освітою і багаторічний досвід надання якіс-

*Статтю підготовлено на основі мультимедійної презентації Ларса Зондергаарда та матеріалів сайту Світового банку (<http://www.worldbank.org/education/saber>)
Переклад з англійської **Оксани Войтко**

них освітніх послуг (при вимірюванні у молодших класах), нестача кваліфікованих кадрів уповільнює економічний розвиток регіону. Остаточо з'ясувати причини цього неможливо, оскільки відсутня важлива інформація.

Існують міжнародні оцінки знань учнів віком до 15 років (зазвичай вік закінчення середньої освіти), проте у цьому віці більшість населення країн регіону не починає працювати.

Більш того, доступні дані про рівень підготовки учнів включають у себе лише базові когнітивні навички, а не поведінкові (такі як робоча етика та робота у команді), які роботодавці цінують передусім. Для кращого розуміння причин виникнення подібних проблем та шляхів їх вирішення посадовцям необхідно ліквідувати нестачу необхідної інформації.

Дві проблеми стосовно якості освіти є найбільш гострими у країнах ЄЦА:

- 1) надто багато учнів мають низький рівень знань;
- 2) системи освіти країн регіону не можуть ефективно надавати учням навички у галузі вирішення завдань.

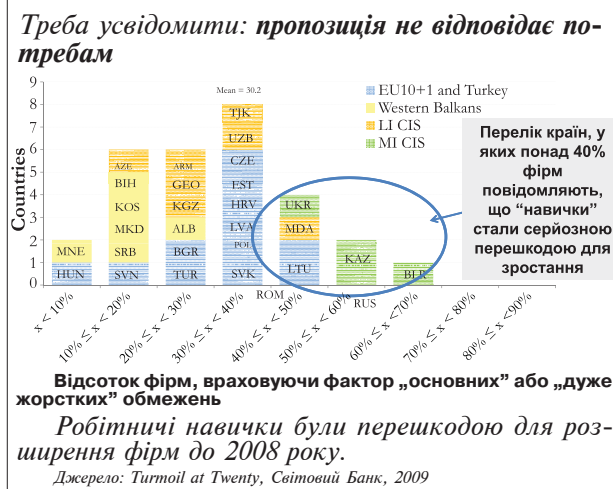
Що стосується низького рівня знань, то згідно результатів PISA 2009 у всіх країнах ЄЦА (за винятком декількох нових членів ЄС) є велика кількість 15-річних учнів, навички читання та математичні здібності яких є настільки низькими, що їх успішне працевлаштування дуже сумнівне (Діаграма 2).

По-третє, системи освіти все більше нераціонально використовують фінансові ресурси. Наприклад, різке скорочення кількості учнів

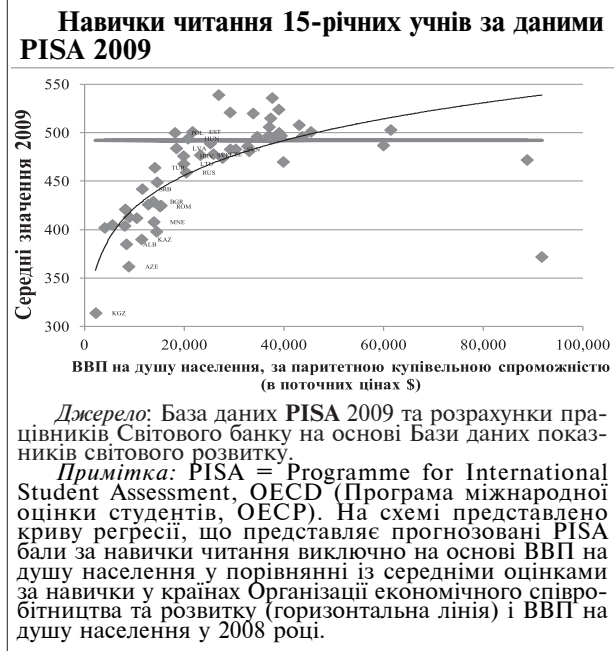
протягом останніх 20 років не призвело до відповідного зменшення класів та кількості вчителів. Як наслідок, фінанси витрачаються на підтримку приміщень та оплату роботи вчителів, а не на більш пріоритетні напрями.

У результаті фінансові ресурси використовуються

Діаграма 1

Діаграма 2

Дослідження щодо рівня сформованості когнітивних та некогнітивних навичок проводяться наприкінці 2011 – початку 2012 рр. Результати будуть отримані у 2012 р.

За деякими вимірами освітні системи ЄЦА відносяться до найменш ефективних у світі

на виплату мізерних зарплат надто великій кількості вчителів та опалення напівпорожніх приміщень (Діаграма 3).

Чого саме бракує?

- Тренінгів вчителів.
- Конкурентноздатної заробітної платні учителя.
- Коштів для здійснення реформ та впровадження інновацій.

ВИРІШЕННЯ ГОЛОВНИХ ПРОБЛЕМ У КРАЇНАХ ЄЦА:

План дій

1. Для усунення негативного впливу вищезгаданих факторів, країни ЄЦА мають *переорієнтувати освітні системи на досягнення результату*.

Необхідно збирати більше даних про ефективність навчання, тобто про те, що вивчають студенти, яку роботу вони знаходять і яку заробітну плату отримують після випуску. Слід зробити акцент на результатах навчання і працевлаштування, оскільки за допомогою отриманої інформації можна розробляти кращу політику у галузі освіти. В цілому існує консенсус щодо базових навичок та умінь, які має забезпечувати система освіти. Для їх оцінки існують стандартні тести. На жаль, оцінювання учнів рідко застосовується для визначення переваг та недоліків системи освіти.

Міністерства освіти країн ЄЦА не займаються систематичним збором, аналізом і розповсюдженням інформації про їх працевлаштування. Але це дуже важливо для урядових структур та вищих навчальних закладів, оскільки допомагає виявити професії, які користуються великим попитом серед роботодавців. Деякі країни ОЕСР (такі як Угорщина, Італія, Нідерланди і Румунія) можуть слугувати гарним прикладом у цьому питанні. Можна скористатися цим досвідом і здійснити перехід від централізованої системи управління до системи, спрямованої на результат. Наприклад, у галузі контрактів та бюджетування – орієнтація на результати, а не нормативи.

Діаграма 3

Джерело: База даних EdStats, лінійна інтерполяція авторів для пропущених років.

Примітка: Фактичні дані відмічені крапками. Одна із проблем, пов'язаних із отриманням цих даних (як у базі даних Світового банку EdStats, так і в інших міжнародних освітніх базах даних) полягає у тому, що неможливо точно встановити, чи надання інформації у країнах зазначається за кількістю повних ставок.

ЯК ВДОСКОНАЛИТИ ЯКІСТЬ ОСВІТИ на основі вивчення досвіду країн Східної Європи та колишнього Радянського Союзу?

Слід зауважити, що згадані фактори впливають на країни ЄЦА неоднаково, і різняться в залежності від рівня освіти. Однак, жодній країні регіону не вдалося уникнути впливу системи централізованого планування.

У більшості країн ЄЦА продовжують використовуватися принципи управління, засновані на дотриманні докладних постанов та фінансуванні витрат, а не результатів навчання. Це призводить до того, що місцевим органам освіти та директорам шкіл не вистачає автономії і повноважень для прийняття важливих управлінських рішень у власних установах. Наприклад, які дисципліни і в якому обсязі можуть обирати учні та студенти, чи скільки потрібно викладачів. Як наслідок, система не є гнучкою і не відповідає ані ринковим потребам, ані коливанням у кількості учнів.

Як наслідок, у країнах регіону з'являться передумови для кращого задоволення потреб ринку праці і ефективної роботи систем освіти.

2. Процес переходу до системи надання якісних послуг освіти у країнах ЄЦА потребує часу.

Просте очікування, що він розпочнеться сам собою, лише відкине ці країни назад, і вони не зможуть забезпечувати свої економіки кваліфікованими кадрами, що потрібно для конкуренції на світових ринках.

3. Урядовці та органи освіти мають визначити сильні й слабкі сторони своїх систем і розробити ефективні заходи для покращення ситуації.

Що стосується процесів моніторингу та оцінки якості послуг, всі країни регіону мають проблеми.

Якщо діяльність центральних урядів буде сфокусована на стратегії розвитку, системних цілях та регулюванні, їм не доведеться займатися управлінням на місцях, а лише оцінювати результати.

Слід зауважити, що надання більшої автономії та ефективна система підзвітності навряд чи будуть можливими у системі шкільної освіти без вирішення проблеми деморалізації вчителів, якою мають займатися ті особи та установи, що визначають освітню політику в країнах регіону. Це може стати можливим завдяки скороченню кількості вчителів, підвищенню їх заробітної плати та кваліфікації, поліпшенню умов праці.

Перехід від системи централізованого планування передбачає відмову від детальних нормативів на користь відповідальності органів та закладів освіти за результати навчання. Замість того, щоб керувати школами і ремонтувати приміщення, центральні уряди країн можуть зосередитись на визначенні цілей, політики та стандартів, обов'язків, мобілізації фінансових ресурсів, забезпеченні політичного консенсусу, допомозі малозабезпеченим учням та студентам, моніторингу та оцінці якості надання послуг у галузі освіти.

Розширена автономія у системах освіти означає передачу повноважень і відповідальності до осіб та органів,

які більш спроможні вдосконалити якість освіти та зробити її сучасною – до місцевих управлінь освіти та органів влади.

Державні органи освіти можуть розширити автономію місцевих „гравців”, що працюють у сфері шкільної освіти, надавши їм більше повноважень при прийнятті рішень стосовно їх роботи та виконання бюджету, послабити обмеження щодо наповнюваності класів.

Водночас, державним органам освіти слід запровадити низку механізмів контролю та підзвітності, оскільки школи мають нести відповідальність за якість навчання.

Серед потенційних механізмів контролю можна назвати наступні:

- створення шкільних рад за участю батьків та представників місцевої громади, які контролюватимуть прийняття рішень;
- надання школами плану розвитку із зазначенням сильних та слабких сторін кожної школи, а також плану дій для покращення ситуації;
- підготовка протоколів, що містять основні показники ефективності роботи школи;
- застосування санкцій проти шкіл із низькими показниками ефективності і заохочення шкіл із високими показниками. В останньому випадку під школою із високими показниками слід розуміти такий заклад, що забезпечує високі результати навчання всіх учнів, включаючи дітей із малозабезпечених родин та меншин.

ДО РОЗДУМІВ І ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ:

важливий висновок

Міністерства освіти колишніх соціалістичних країн Європи та Центральної Азії продовжують регулювати діяльність освітньої галузі за допомогою детальних нормативів та стандартів. **Подібний тип управління призводить до нераціонального використання ресурсів і робить галузь не здатною до змін.**

МАЄМО НОВУ ІНФОРМАЦІЮ – ПРАГНЕМО ДІЯТИ: ЗАКЛЮЧНЕ СЛОВО

**Дмитро
ТАБАЧНИК**

Міністр освіти і науки,
молоді та спорту України

На мій погляд, зустріч у Києві була дуже успішною на шляху до ефективної співпраці.

У нас був шанс побачитися, почути один одного, обмінятися думками та ідеями. Тепер ми

маємо нову інформацію, над якою слід подумати.

Найголовніше, що ми прагнемо діяти. Вірю: наші зусилля правильні.

Наші досвідчені фахівці довели, що у них є вагомі причини, щоб подорожувати по всій Європі та поширювати *ідеї єдності, доброї волі, взаєморозуміння* між різними народами континенту.

Нам разом вдалося підготувати дуже важливий документ – **Київське комюніке**, до сильних сторін якого слід віднести ймовірність його реалізації. Це сьогодні найголовніше.

38 країн взяли участь у Форумі, який показав, що всі бачать однаково проблеми, покладені в основу Київського комюніке. Коли починався Болонський процес, він теж починався зі спільного комюніке.

Середня школа набагато складніша, і саме тут складніше знайти спільні точки бачення, ніж у вищій освіті. Але сподіваюсь, що Київське комюніке допоможе нам і в цьому. Форум показав, що керівники у галузі освіти країн Європи знають, що саме слід зробити сьогодні, і це може стати визначальним для майбутнього Європи.

Ольга Выговская, Алексей Выговский
Европейская школа XXI века: реферативный обзор выступлений участников Форума Министров образования стран Совета Европы

Выступления участников Форума в Киеве, их обсуждение было сосредоточено на путях, каким образом образование может способствовать формированию культуры мирного сосуществования, пересмотре компетенций, которые необходимы человеку, чтоб жить в демократическом обществе, рассмотрении возможностей общего использования общих образовательных целей для школ и университетов, преодолевая государственные границы. Кроме того, специальное региональное совещание министров образования стран Европы изучало возможности создания Европейского пространства высшего образования.

Ключевые слова: национальная школа, интеграция в мировое образовательное пространство, Европейское пространство высшего образования; соответствие систем образования, вызовы обществ относительно образования, компетенции для жизни в демократическом обществе, общие образовательные цели.

Olga Vigovskaya, Alex Vigovski
European School of the XXI Century: Brief look at the speeches delivered by the participants of the High Level Education Forum held in Kyiv on September, 22-23, 2011

Speakers' reports touched upon the ways of education contributing to creation the culture of peaceful coexistence, reconsidering human competences required for living in the democratic society in the XXI century. There were considered the possibilities of the common use of general educational purposes for schools and universities, overcoming state borders. In addition, the possibilities of creation the European Space of High Education were discussed during the special Regional Conference of the Ministers for Education of the European countries.

Key Words: national school, integration in the world educational space, European space of high education, accordance of the education systems, challenges of the societies as for the education, competences required for living in the democratic society, general educational purposes.

ПСИХОЛОГІЯ – ШКОЛІ

„Особистість повинна стати нарізним каменем, яким „знехтували” філософи”.

Еклезіаст

„З’являються реальні умови, щоб скоординувати психологічний супровід навчального процесу таким чином, щоб він не розривав маленьку особистість дитини-дошкільника, молодшого і старшого школяра попредметно на фізичні, хімічні знання тощо, а щоб був максимально розвиваючим, мав якийсь стрижень і був емоційно забарвленим.

Емоційно-забарвлений зміст навчального предмету і є тим дуже ніжним осередочком, через який можна зберегти дитячу гідність, зберегти у ній особистість.

Щоб ми не просто говорили: це – Дитиноцентризм, а щоб ми зберегли цей Дитиноцентризм у самій дитині, щоб дитину поважали, ставилися до неї як до особистості, то тоді й вона буде шанувати і поважати вчителя”.

Сергій Максименко,
академік НАПН України

Психологія –
школі

УДК: 159.923.33

**Сергій
МАКСИМЕНКО**

Директор Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України, доктор психологічних наук, професор, академік НАПН, дійсний член Міжнародної Ради психологів (США), закордонний член Російської академії освіти (РАО), дійсний член Європейської академії природничих наук (ФРН, м. Ганновер), Заслужений діяч науки і техніки України

Директор школи, ліцею, гімназії № 5 2011

72

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОГНОЗУВАННЯ ТА ВНУТРІШНІ ЛІНІЇ РОЗВИТКУ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ

У статті розглянуто методологічний аспект проблеми прогнозування розвитку психічного здоров'я особистості. Показано, що модельні функції у рамках генетичної психології є необхідною умовою виявлення та пояснення внутрішніх ліній цього розвитку, здійснення чого можливе лише за умови ідеографічного (клінічного) підходу до вивчення процесів зародження нових психічних явищ та їх становлення в онтогенезі.

Ключові слова: особистість, прогнозування розвитку особистості, лінії розвитку особистості, розвиток психічного здоров'я особистості, модельні функції, психічні процеси, становлення особистості, експериментально-генетичний метод, генетико-моделюючий метод.

АКТУАЛЬНІСТЬ

Науково обґрунтоване, виважене передбачення подальшого розвитку особистості дитини – пи-

тання, яке так чи інакше постає перед фахівцем у галузі практичної вікової психології. Оскільки в межах наукової психології означена проблема майже не розглядається, спеціаліст-практик мусить щоразу створювати свою власну концепцію майбутнього розвитку клієнта, яка містить у собі справжній конгломерат окремих положень різних теорій, власного досвіду та емпіричних психодіагностичних даних, зібраних під час роботи з індивідом.

Ще Л. Виготський у роботі „Діагностика розвитку

і педологічна клініка важкого дитинства” визнавав

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Концепції розвитку особистості мають давню історію і є предметом розгляду в сучасній філософії і психології особистості, де одна з причин їх стійкості – довільне перенесення законів розвитку організму на особистість в цілому (Є. В. Ільєнков, Е. Еріксон, Л. Хьелл, Д. Зіглер, А. Маслоу, Е. Фромм, З. Фройд, А. Адлер, С. Рубінштейн, К. Роджерс, В. Франкл, К. Юнг). У сучасній психології проблемою розвитку особистості займалися такі відомі вчені, як Л. С. Виготський, О. М. Леонтьєв, Л. І. Божович, А. Ф. Лосев, Г. Олпорт, Г. С. Костюк, О. Ф. Лазурський, Н. В. Чепелева, О. Рюле та ін.

прогноз подальшого розвитку дитини основним завданням вікового психологічного консультування. Відтоді ця проблема не вивчалась як наукова, хоча не можна сказати, що вона була неактуальною. Ми вважаємо, що основна причина відсутності уваги до проблеми наукового прогнозу та визначення ліній психічного розвитку особистості зумовлена загальним кризовим станом теоретичного знання в галузі психології особистості та її розвитку.

Мета: здійснити методологічний аналіз прогнозування психічного розвитку особистості, зокрема виявити внутрішні лінії розвитку її психічного здоров'я.

У цій статті ми можемо визначити лише деякі аспекти, що актуалізуються у зв'язку із завданням прогнозування психічного розвитку особистості (див. вріз).

Прогнозування передбачає ретельне вивчення індивідуальної історії розвитку і виховання особистості. Чи не вперше спробу пов'язати минуле і майбутнє особистості здійснив А. Адлер (розгляд порядку народжуваності дитини в сім'ї, увага до ранніх дитячих спогадів, і, водночас – „фіктивний фіналізм”, креативне „Я”, „соціальний інтерес” – тобто все, що детермінує життя в світлі майбутнього). Результати, отримані А. Адлером, є дуже цінними, хоча, звісно, як радикальний психоаналітик, він весь знаходиться в межах фатальної визначеності людського життя неусвідомлюваним [1]. Останнє не повинно закреслювати позитивів і відштовхувати, адже історія розвитку і виховання дитини – це і анатомо-

НАУКОВЕ ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Розмаїття теоретичних схем, кожна з яких претендує на істинність, багатозначність понять, термінів, і, головне, продовження панування у психології преформістських і епігенетичних уявлень, в основі яких – погляди на розвиток як на просте розгортання вже наявних таємничих підвалів – усе це, а також явна спекулятивність окремих побудовань, що відображають власні уявлення дослідника, які не мають жодного відношення до дійсності, унеможливує серйозну роботу в галузі прогнозування. Звісно, всі питання не можуть бути вирішені відразу, але, на наш погляд, уже є підстави для того, щоб, принаймні, поставити проблему наукового прогнозування в галузі психології розвитку особистості. Ці підстави надає передусім **генетична психологія**. Розуміючи значену галузь знання як систему поглядів, що зумовлюють формування уявлень про психіку як таку, яка розвивається, ми вже визначаємо *предмет дослідження*, а саме: виникнення психічних явищ, їх трансформації, становлення у життєвих процесах, особливості функціонування та відновлення після їх розладів дієвих функцій. Інакше кажучи, генетична психологія покликана вивчати об'єктивні процеси зародження нових психічних явищ, становлення нових психічних механізмів і знання про них на основі виявлення перспектив і (або) проектів розвитку. Саме створення перспектив (проектів) становить органічну складову процесу дослідження.

Свого часу ми вже зазначали, що вихідною перспективною ідеєю розвитку генетичної психології є вивчення психологічних закономірностей керування розвитком особистості впродовж усього життя. Нині можна здійснити наступний крок і підійти до прогнозування розвитку особистості як до експериментальної наукової проблеми. Тож розглянемо, чим є дослідження у межах генетичної психології. Логіка експериментально-генетичного методу передбачає не просто фіксування особливостей тих чи інших емпіричних форм вияву психіки, але їх активне моделювання і відтворення у певних умовах. Це допомагає розкрити сутність психологічних функцій, тобто закономірності їх виникнення й становлення в онтогенезі.

Теоретичний рівень вивчення психічних процесів у експериментально-генетичному методі спеціально задається через конструювання змістовно операціональних сторін предметної діяльності. Специфічною особливістю подібного конструювання є те, що евристична модель, створена дослідником, відповідає реальній внутрішній структурі самого психічного процесу. Це означає, що досліджуваний психічний процес або модельна функція спочатку конструюються у вигляді моделі певної діяльності, а потім актуалізуються через посередництво спеціальних способів організації активності суб'єкта.

Експериментально-генетичний метод, таким чином, містить безпосередньо у собі способи побудови вищих психічних функцій, які привласнюються суб'єктом у процесі перетворення ним певного змісту. Додамо до сказаного: саме перетворення поєднує в собі генетичний та структурно-функціональний моменти об'єктивної реальності ►

й задає тим самим подібні структури у вигляді способів аналізу власне психічного. Нині застосування експериментально-генетичного методу дало можливість отримати певну схему: якщо ми маємо загальні емпіричні і змістовно-теоретичні закономірності розвитку психіки до „втручання” дослідника, знаємо основні загальні закономірності цього процесу після „втручання” (ці знання ми отримуємо з психологічної літератури та власних попередніх досліджень), а також знаємо основні механізми розвитку вищих форм психіки – інтеріоризацію/екстеріоризацію, ми дійсно можемо моделювати подальший розвиток, реалізуючи створену модель. Разом з тим слід зауважити, що прогнозування і в галузі минулого („до втручання”), і в моделюванні майбутнього („після втручання”), яке здійснює генетичний психолог, спирається на загальні теоретичні знання, а не на знання кожної конкретної особистості зокрема.

Нам слід виходити з того, що проблема прогнозування розвитку психічного здоров'я особистості є, з одного боку, складовою предмета генетичної психології, а з іншого – системоутворювальним чинником загальної тканини психічного буття особистості. До того ж слід зважати на те, що людина майже ніколи не прогнозує власний розвиток. Насправді вона прогнозує дещо інше – досягнення, життєві ситуації, умови існування з іншими людьми, особливості життя своїх дітей тощо. Це можна назвати „*мета-прогнозуванням*”. Та уважний погляд на звичайне поточне життя особистості дає змогу дійти висновку, що вірогідність прогнозування не є чимось винятковим. Будь-яка активність індивіда виявляється тісно пов'язаною із прогнозуванням: від елементарних сенсорно перцептивних актів відображення до складних особистісних акцій, коли треба спрогнозувати наслідки певного вчинку. Виявляється, що майбутнє набагато більше детермінує розвиток особистості, ніж минуле (на цьому наполягали такі різні автори як А. Адлер, Л. Виготський, Г. Олпорт, але це були їхні концептуально-методологічні викладки) [1; 6; 14].

Визначення того факту, що прогнозування є обов'язково притаманним і всезагальним чинником життя особистості, є дуже важливим для постановки проблеми і завдань прогнозування психічного розвитку індивіда. Передусім, з одного боку, слід досліджувати саме явище прогнозування як функцію особистості, з іншого – необхідно враховувати, що побудова прогнозу психічного розвитку особистості обов'язково має ґрунтуватися на тому факті, що й сама особистість прогнозує своє життя. У будь-якому разі „*метапрогнозування*” особистістю власного життєвого шляху повинно бути одним із центральних предметів діагностики під час розв'язання задач прогнозу розвитку в межах генетичної психології. Така думка дещо змінює центральний аспект проблеми: прогнозуватися має життєвий шлях, і лише у його контексті – розвиток. Проте це є можливим лише на тих етапах становлення особистості, коли вона сама здатна визначати цей шлях. Прогнозування психічного розвитку в дитячому віці повинно мати, у зв'язку з цим, суттєві відмінності. Тут воно є специфічним проектуванням об'єктивації, експлікації різноманітних можливостей зростаючої особистості, зокрема й анатомо-фізіологічних задатків, які репрезентують її спеціальні та загальні здібності в той чи інший сензитивний період.

фізіологічні особливості (зокрема стан здоров'я, що дуже важливо для подальшого), і система доміантних стосунків, і шляхи виявлення задатків та механізми формування здібностей, і багато іншого, важливого і суттєвого у справі прогнозування подальшого розвитку індивіда. Виховання, на думку Л. Виготського, – це суспільне оволодіння природним процесом розвитку [6, с. 254]. Отже, історія виховання є показником того, як „вростає” у культуру певний суб'єкт, що стає для нього природним і комфортним. Іншими словами, ця історія розкриває витоки і перспективи характеру та індивідуального стилю діяльності особистості. Німецький педагог О. Рюле зазначав, що розвиток і формування особистості дитини – це єдиний соціально-спрямований процес [14, с. 198]. Оскільки з плином часу всі душевні функції починають працювати також у зворотному напрямі, утворюється сума тактичних прийомів, прагнень і здібностей, що й окреслюють визначений життєвий план. Це й називається характером, зазначає О. Рюле [14, с. 307]. Отже, нам обов'язково слід знати й витоки, щоб прогнозувати особистість, її власне майбутнє. Але це виявляється можливим лише з генетико-психологічної позиції: новоутворення психіки (здібності, характер тощо) виробляються самою особистістю, коли та прагне здійснення свого майбутнього.

Наступний важливий момент, власне „прочитується” вже в попередньому – предметом прогнозування може бути тільки цілісна особистість і аж ніяк не окремі її

складові. Будь-яку здібність ніколи не можна прогнозувати саму по собі, оскільки вона так не існує. А саме здібність існує не лише поруч з іншими здібностями, а й з особистісними структурами, серед яких найважливішими є такі, що не мають поки що чіткої верифікованості у науковій психології. Ми маємо на увазі душевні якості людини. Це справді так, бо, скажімо, добре відомі процеси компенсації і надкомпенсації зовсім неможливо пояснити, якщо базуватися тільки на здібностях. Ми маємо, як це помітив ще Л. Виготський, виходити із загального прагнення будь-якої особистості до повноцінного соціального існування [6]. І лише в цьому контексті можна зрозуміти і прогнозувати взаємодію здібностей (зокрема й компенсацію як її конкретний випадок).

Але, виявляється, що й це ще не все. Так, відоме у віковій психології явище переструктуризації здібностей у старшому шкільному віці пояснюється не лише прагненням до соціальної повноцінності та тим, що майбутнє стає у цьому віці своєрідним „афективним центром” особистості, як це помітила Л. Божович [4]. Річ у тім, що в цьому віці вперше домінуючу роль починають відігравати, власне, душевні якості самих дітей, а також людей, які їх оточують. Виявляється, що це може кардинально змінити здібності особистості.

З іншого боку, цілісний підхід до прогнозування розвитку особистості передбачає звернення уваги на анатомо-морфологічні та фізіологічні якості. Тут дуже багато проблем. Нам ще треба досліджувати й усвідомлювати справжнє місце і значення цих якостей у житті особистості. Слід сказати, що історично їм „не поталанило”, мабуть, найбільше. Вітчизняна педологія свого часу нібито визначилася з цим важливим питанням, але це не сподобалося владі. Тут ми бачимо необхідність залучення історико-психологічних, генетичних і навіть кібернетичних досліджень для вирішення завдань прогнозування. Свого часу Г. Костюк зазначав, що навчання впливає навіть на анатомо-фізіологічні задатки людини, але яким чином, він

не пояснював, а досліджень, звісно, не проводилось [7].

Найскладніша проблема прогнозування, на наш погляд, зосереджується у площині „особистість – соціальне оточення”. Щодо цього можемо лише зазначити, що задана площина завдань прогнозування дає змогу зовсім по-іншому побачити цю проблему. Ми вважаємо, що виховання та навчання як процеси, які започатковують розвиток тих чи інших психічних структур, матимуть своє пояснення у контексті вирішення нашої проблеми. Так, зона найближчого розвитку як реальний простір прогнозування становлення особистості в дитячому віці є нічим іншим, як системою взаємодії дитини з дорослим, який, фактично, підказує подальший рух. Але ця „підказка” зосереджує у собі не тільки образ еталону розвитку в цьому віці, а й знання індивідуально-генетичних тенденцій конкретної дитини. Таким чином, увага до цих конкретних особливостей кожної дитини повинна стати обов’язковою під час прогнозування її розвитку.

Ще одна важлива проблема в контексті прогнозування пов’язана з часовими параметрами динаміки розвитку. Нині є багато досліджень психологічного часу особистості, але вони мають зовсім інший вигляд у контексті проблеми прогнозу. Останній, як уже зазначалося, є процесом індивідуальним. Отже, під цим кутом зору має розглядатися і зона найближчого розвитку. Що це твердження змінює? Скажімо, відомі „феномени П’яже”, досліджені емпірично, клінічним чином, а отже – надійні й характерні для певного віку. Але що буде, якщо клінічно-діагностичний метод ми замінимо клінічно-генетичним, тобто індивідуально-формульним? Гіпотетично можна уявити, що ми не тільки відшукаємо ці феномени, а й зможемо проектувати їх подолання кожною дитиною. Це стане можливим, якщо, крім усього іншого, нам буде відомий темп розвитку, який, звичайно, є індивідуально специфічним.

Загалом наш попередній аналіз засвідчує, що проблема прогнозування, яка може бути вирішена в межах гене-

тичної психології, формує також інші, змістовніші погляди на процес розвитку взагалі.

Ми можемо висвітлити загальну картину нашого підходу до прогнозування розвитку особистості. Передусім слід окреслити простір аналізу: ми говоримо про цілісну особистість, що перебуває у постійному русі-становленні. Далі ми розглядаємо цілісність не лише як атрибут особистості, а й як систему її єдності із соціальним оточенням, з одного боку, та з біолого-генетичними власними особливостями – з другого. Суттєвим і завершальним компонентом цієї структури є динамічний показник часового плину життя. Важливо відокремити прогнозування як спільну діяльність дослідника і дорослої особистості від прогнозування у дитячому віці, коли віддалені життєві перспективи ще не розвинені на належному рівні й прогностична функція не актуалізована.

Сама діяльність дослідника (того, хто прогнозує) має складатися з таких основних компонентів, як: діагностика (психологічна, соціально-психологічна, біологічна, генетична); проектування-реконструкція; проектування-перспектива; моделювання. Слід зазначити, що ці частини є послідовними в часі – кожна наступна повинна слугувати підґрунтям для попередньої. Так, багатокомпонентна система діагностики забезпечує проектування-реконструкцію. Мається на увазі своєрідний екскурс дослідника в минуле особистості. Головна мета цього руху полягає у встановленні основних генетико-динамічних тенденцій розвитку, які діяли, діють і діятимуть. Знайдені тенденції слід розглядати як підґрунтя для проектування-перспективи. Важливо відзначити, що тенденції, віднайдені у процесі реконструкції, мають важливе, але обмежене значення, адже вони є лише тенденціями, які можуть і не реалізуватися. Тож у цьому пункті ми принципово відходимо від позиції А. Адлера й подібних методологічних настанов.

Проектування-перспектива має базуватися на тих самих показниках, що й реконструкція, але тут визна-

чальну роль відіграють соціальні та вікові чинники. Особливо важливо мати на увазі власне особистісний чинник (людина як така, що сама прогнозує і здійснює свій життєвий шлях). На відміну від реконструкції, проектів-перспектив може бути кілька, хоча їх кількість обмежується об'єктивними і суб'єктивними детермінантами розвитку. Вірогідність перспективного проектування простежується у просторі „якщо .., то”, який обмежується встановленими тенденціями й вірогіднісними варіантами зміни соціальної ситуації.

Модель завершує і конкретизує проект. На нашу думку, у людей, на відміну лише від проекту, домінуючими мають бути чинники зовнішнього соціального впливу. Реально на цьому процес прогнозування не завершується, принаймні для психолога-практика. Він має здійснювати прогноз, актуалізуючи власну діяльність (консультативно-корекційний вплив) та організовуючи діяльність оточення (наприклад, педагогів, батьків), а також здійснюючи постійний моніторинг – і всім цим уточнюючи і змінюючи прогноз.

Нарешті деякі думки щодо прикладного аспекту проблеми. Пріоритетними у прогнозуванні розвитку особистості слід вважати такі галузі: професійний відбір, медицина, юриспруденція, педагогічна діяльність, сімейні стосунки. У цих галузях уже є запит на прогностичне знання. Причому важливими і цікавими вважаємо дві форми прогнозування. Перша з них може бути визначена як „прогноз-плин” – вірогіднісне передбачення тривалого розвитку людини в певній галузі її активності. Другу форму умовно визначимо як „прогноз-подія” – вірогіднісне передбачення поведінки людини у випадку, коли на життєвому шляху відбувається важлива, кардинальна подія, що змінює основні параметри цього шляху. Так, наші співробітники працювали у хірургічних клініках за запитом персоналу, сутність якого полягала в тому, що у деяких хворих після важкої хірургічної операції розвиваються неприємні їм форми поведінки, зокрема, неочікувано агресив-

ної. Перед нами поставало питання: чи можна спрогнозувати поведінку хворого після, скажімо, ампутації. Ми встановили, що одних лише загальних знань про екстремальні стани, психотравматизм тощо недостатньо. Необхідний індивідуальний прогноз цілісної особистості, процедура якого дає результати високого ступеня вірогідності. Зрозуміло, що кожна з указаних тут галузей застосування вірогіднісного прогнозування має свої специфічні особливості. Безперечним є те, що поставлена нами проблема дуже актуальна як у теоретичному, так і у прикладному аспектах.

Отже, прогнозування психічного розвитку особистості виявляється тісно пов'язаним із діагностикою розвитку. Ми вже зазначали свого часу, що діагноз розвитку, принаймні у тому розумінні, яке зустрічається у Л. Виготського, відсутній в сучасній психології. Жодний напрям нашої науки не може похвалитися тим, що в ньому розроблені діагностичні процедури саме процесу розвитку. Навіть експериментально-генетичний метод не може вважатися діагностичним, оскільки він не вирішує проблеми, поставленої Виготським: чи є те, що формується у процесі застосування цього методу, тим самим, що формується і без його застосування.

Відсутність методичної дослідницької процедури змушує говорити про причини цього. Нам здається, що основна причина полягає у фрагментарності аналізу особистості – часткові й окремі елементи приймаються за суттєві і змістовні, а тому деформується і предмет дослідження, і його процедура. Прогноз за такого стану речей виявляється однозначно спекулятивною акцією.

Залишається, однак, ще суттєва проблема, через яку виявилися нездійсненними ідеї Виготського, Олпорта та інших. Ми маємо на увазі проблему психологічних показників особистості, які відображають сутність її становлення. Вирішення цієї проблеми пов'язане із застосуванням змістового аналізу психології особистості.

„Особистість, – пише О. Лосєв, – не є ні пізнання, ні воля, ні почуття, ні душа, а є реальна і субстанціальна

ствердженість і пізнання, і волі, і почуття, і душі” [9, с. 9]. Отже, справжнє розуміння особистості як цілісності лежить у площині її життєвого шляху.

Цей підхід розкриває таємницю особистості, яка полягає у способі її життя. Неперевершений знавець проблем внутрішнього світу людини С. Рубінштейн зазначав, що такий напрям аналізу потребує нового методу. „Метод вивчення людини, специфічного людського способу існування полягає в тому, щоб розкрити людину в усіх для неї суттєвих зв'язках і стосунках, у кожному з яких вона виступає в новій якості” [16, с. 261]. Суто людський, особистісний спосіб існування реалізується у трьох основних життєвих площинах: діяльності, стосунках та самосвідомості. Визначення самосвідомості не є загальноприйнятим у вітчизняній філософсько-психологічній традиції, яка, головним чином, „орієнтує” життя людини назовні, від себе. Однак ми поділяємо наступну думку Л. Анциферової: „Особистість, нарешті, – це людина, яка постійно оповідає самій собі про свої стосунки з цілим світом і у внутрішній полеміці з уявним співрозмовником стверджує, захищає, засуджує, змінює, удосконалює себе” [2, с. 4].

Повертаючись до думки С. Рубінштейна, відзначимо принципово важливий момент: особистість у сутнісних для себе стосунках зі світом шоразу виступає в новій якості. Це означає, що основний (і єдиний!) спосіб буття особистості є розвиток, який відображає сутнісну потребу людини як універсальної істоти – „постійно виходити за власні межі, досягати можливої повноти втілення в індивідуальній формі своєї родової сутності” [16, с. 4]. Особистість є утворенням, яке не існує поза розвитком. Навіть стійкі властивості, узагальнені емоційно-чуттєві стосунки і стабільні психічні стани завжди мають процесуально-динамічний характер, отже, їм завжди властивий функціональний розвиток. Співвідношення стабільного і змінного в особистості є надскладною проблемою теоретичної психології. Ми вважаємо, що серйозним методологічним підґрунтям її ви-

**ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ГЕНЕТИЧНИЙ
(генетико-моделюючий) МЕТОД**

Експериментально-генетичний метод складається з теорії, у межах якої він виник; проектування (моделювання), перетворюючого (формуального) експерименту та діагностики (фіксації) як проміжних, так і, певною мірою, кінцевих психологічних новоутворень особистості, що розвивається.

Відповідність експериментально-генетичного методу вивченню психічних функцій безпосередньо визначається діалектичними положеннями про соціальний генезис свідомості індивіда, про психічний розвиток як привласнення суб'єктом культурних набутків суспільства. Тому він є найбільш адекватним методом дослідження проблем навчання і психічного розвитку особистості.

Експериментально-генетичний метод не використовувався і не може використовуватися для дослідження особистості як такої. Але ті реальні емпіричні результати, які отримані завдяки його застосуванню, теоретичні узагальнення, що здійснені у межах теорії розвивального навчання, дозволяють розглядати його у вигляді концептуального підґрунтя створення методу вивчення особистості.

Отже, пропишемо принципи побудови генетико-моделюючого методу: *принцип аналізу за одиницями; принцип історизму; принцип системності; принцип проектування.*

Принцип аналізу за одиницями. Побудова та використання експериментально-генетичного методу психологічного дослідження передбачає розкриття, з'ясування причинних (каузально-динамічних, за Л.С. Виготським) зв'язків і відношень, що лежать в основі складних психічних процесів. Засобом вирішення цієї проблеми є аналіз „за одиницями”. Аналіз „за одиницями” спрямований на вичленування вихідного відношення (в реальності воно завжди існує у вигляді певного протиріччя), що породжує клас явищ як ціле.

Виділена психологічна одиниця – „клітинка” – зберігає властивості цілого. Цей вид аналізу дає змогу виділити у кожному психологічному цілому певний момент, який зберігає основні властивості цілого. Слід підкреслити, що одиниця зберігає властивості цілого у потенції, як можливість їх виникнення у процесі власного розвитку. Ці властивості – вся різноманітність форм, конкретних ознак, у яких проявляється одиниця як сутність різноманітного.

Таким є цілісний аналіз. Його основне завдання – не в розкладенні психологічного цілого на частини або навіть шматки, а у виділенні в кожному психологічному цілому певних рис і моментів, які зберегли б примат цілого; використання пов'язане з природничим поясненням психічних процесів.

В експериментально-генетичному методі аналіз „за одиницями” поєднався з генетичним шляхом наукового дослідження, і в результаті цього набув статусу наукового обґрунтування розвитку психічних процесів. Такий підхід до дослідження привів до того, що всі психічні утворення, як щось стале, почали розглядатися як процеси. ▶

рішення є ідея О. Лосева про становлення.

Уявлення про розвиток як спосіб існування особистості розкриває непотрібність, недоречність і неефективність традиційного вивчення окремо структури, динаміки та розвитку особистості. Не слід забувати, що всі ці понятійні утворення – структури, стани, властивості, риси є штучними концептами, які ми „надаємо” на цілісну і живу особистість лише для власної зручності. Водночас вивчати у психології чисту динаміку, рух теж неможливо, адже рухається, розвивається завжди щось (або хтось). Якщо ж немає цього „щось”, то нікому й розвиватися, а отже, немає й розвитку. Ухопити в одному акті аналізу структуру й розвиток сучасна наукова психологія не може. З подібною проблемою зіштовхнулася свого часу й квантова фізика і теж не змогла вирішити її, але винайшла й застосувала принцип доповнюваності. Психологія, на жаль, гостроти проблеми не усвідомила, тому й свого принципу доповнюваності не винайшла, а, отже, мусить спрямовувати свої зусилля на подальше вивчення методології розвитку.

Завдання аналізу полягає в тому, щоб дослідити єдиний процес розвитку цілісної особистості, не вдаючись до штучної логіки виокремлення її компонентів. Як складна відкрита система, здатна до зарегулювання, особистість розвивається як єдина цілісність. Її складність і багатовимірність веде до виникнення всередині цілого окремих внутрішніх ліній психічного розвитку особистості. „Окремість” означає, що всередині лінії є свої специфічні ме-

ханізми і закономірності, які роблять її несхожою на інші лінії. Водночас ці окремі лінії пов'язані між собою складною системою взаємозв'язків. Це, так би мовити, зв'язок окремих ліній „по горизонталі”. Крім того, кожна лінія розвитку є аспектом, частиною, окремим напрямом розвитку всієї особистості. З погляду діалектичної логіки ми маємо справу зі складним і неоднозначним взаємовідношенням цілого і частини та сутності явища. Сутність же підходу полягає в тому, що береться лінія психічного розвитку особистості, а не розвиток окремих частин особистості (пізнавальної сфери, емоцій, мотивів тощо). Отже, це є не аналіз частин, а аналіз цілісного життя людини. Таких ліній розвитку особистості може бути багато, і не всі вони зараз відомі. Спираючись на дані сучасної науки, ми можемо говорити про такі основні лінії розвитку особистості: лінія розвитку стосунків особистості із зовнішнім світом (розвиток суб'єкт-об'єктних і суб'єкт-суб'єктних стосунків), розвиток інтеграції особистості, розвиток процесів вираження особистістю свого внутрішнього світу; розвиток довільності поведінки; розвиток системи особистісних переживань; ускладнення особистості, розвиток організму людини, „тіла особистості”. Уже сам перелік свідчить, що в аналізі охоплюються основні напрями і вияви життя особистості. Головне, на наш погляд, полягає в тому, що такий підхід сприяє уникненню атомізму, довільного розкладання на частини та схоластично-абстрактного узагальнення. Тут долаються й інші традиційні суперечності й склад-

Принцип історизму. Цей принцип упроваджується як логічне розгортання попереднього принципу (*аналізу „за одиницями”*). Справа в тому, що вичленована одиниця як суперечливе вихідне відношення, виходячи з вимог діалектичної логіки, розглядається як процес, що має свій історичний початок і завершення. Історизм вимагає простеження усіх моментів розвитку і закономірностей їх зв'язків та переходів. Використовуючи принцип історизму щодо психічних утворень, слід враховувати його певну адекватність стану досліджуваного, але ні в якому разі не тотожність філогенетичному та онтогенетичному аспектам розвитку.

Завдання дослідника за цих умов полягає у генетичному вивченні структурних компонентів психічного процесу, що розгортається. Охопити у дослідженні процес розвитку якоїсь речі у всіх його фазах та змінах – від моменту виникнення до загибелі – і означає розкрити його природу, пізнати його сутність, бо лише в русі простежується його наявність.

Принцип системності. Першорядне значення для одержання об'єктивних даних про рушійні сили та механізми психічного розвитку має вибір системи, у якій він (розвиток) розглядається. Цей принцип спрямований на вияв основних закономірностей виникнення та розвитку психіки як єдиного цілого і вперше був використаний К. Марксом та Ф. Енгельсом при описі суспільних процесів.

З плином часу відповідний метод аналізу, перемагаючи труднощі, здобув належне місце і в науці про психічне життя людини. Тоді культурно-історична теорія розвитку психіки людини стала результатом застосування цього методу. Причому саме у її розробці вказаний принцип був реалізований найбільш строго і послідовно.

Втілюючи експериментально-генетичний метод у навчальний процес, принцип системності виступає необхідним логічним кроком при конструюванні змісту навчального матеріалу. Він передбачає здійснення логіко-психічного аналізу наукового знання і проектування його в систему навчального змісту. В ЕГМ принцип системності є похідним від принципу аналізу за одиницями та принципу історизму і характеризує історичне розгортання аналізу за одиницями.

Принцип проектування і моделювання форм психіки. Принцип проектування у теорії експериментально-генетичного методу розкриває його якісну відмінність від відповідних структурних компонентів інших психологічних методів. Експериментально-генетичний метод спрямований на штучне створення таких психічних процесів, яких у внутрішньому світі індивіда ще немає.

Цією обставиною диктується необхідність конструювання експериментальної моделі їхнього генезису та розвитку, з'ясування закономірностей цього процесу. Подібні експериментальні моделі тих чи інших психічних функцій, тих чи інших здібностей (або процесів) створюються з пізнавальною метою, але вони є прототипом реально функціонуючих процесів. Звичайно, конструювання психологічних моделей не є результатом інтуїції дослідника. Воно виникає у процесі складної логічної обробки результатів пізнання, що становлять суть людської культури.

**АТРИБУТИВНІ ВЛАСТИВОСТІ
НУЖДИ**

Першою атрибутивною змістовною ознакою нужди є її *гетерогенність*: біологічне і соціальне тут відпочатково складають суперечливу, але абсолютно нерозривну *єдність*.

Інша важлива характеристика нужди пов'язана з її інформаційним аспектом. Нам здається прикрою помилкою фактичне постулювання вченими незмінності природи вихідної життєвої енергетичної субстанції (Фрейд, Юнг, Плотін, Платон та ін.). Юнг був правий відносно численних розгалужень вихідної життєвої сили. Кожне відгалуження нужди породжує живу істоту як суб'єкта реалізації її суттєвої функції. Поки живе істота – в ній існує відгалуження нужди, яке є саме відгалуженням, тобто воно залишається складовою єдиного потоку нужди. Численні життєві прояви і контакти живої істоти, всі її зміни вбираються (асимілюються) нуждою, залишаються в ній, збагачують і урізноманітнюють цей нескінченний енергетичний плин величезною цільністю нової інформації. Кожна Зустріч двох істот, що відбувається з метою власного продовження через створення і народження нової істоти, означає не лише подвоєння енергії, але й подвоєння інформації, урізномбарвлення існування. Саме це є вихідною умовою розвитку. Отже, другою атрибутивною властивістю нужди є її *здатність до розвитку* (саморозвитку).

Аналіз філо- і онтогенезу живого засвідчує, як уже вказувалося, що нескінченний плин нужди, її саморозвиток не є випадковим і хаотичним. Він має спрямування. І спрямований він на постійне ускладнення і підвищення інтегрованості. Цей рух завершується в умовах Землі „виходом” нужди на позицію можливості усвідомлювати саму себе (рефлексія). Але можна відповідально говорити про те, що це не є дійсним кінцевим етапом становлення нужди: просто людство виникло на цьому етапі і нужда відрефлектувала саму себе. Але рух продовжується... Таким чином, **третя атрибутивна ознака нужди** полягає в тому, що її *розвиток є спрямованим* і являє собою *ортогенез*.

Четвертою важливою атрибутивною властивістю нужди є її *здатність до породження*. Ця креативна якість виявляється в усьому, що пов'язане з життям, і це є, дійсно, справжнім *дивом* (О. Ф. Лосєв). Але ми зупинимось ►

нощі аналізу особистості та її розвитку. Описаний підхід ґрунтується на певному діалектичному розумінні процесу розвитку цілісної особистості. Досліджуючи цей процес, ми, як правило, зіштовхуємося із принциповими суперечностями. Тому спроби їх вирішення у межах логіки, відстороненої од живого руху, завжди є частковими і штучними.

Генетико-моделюючий метод має на меті вивчення самої цілісної особистості, що саморозвивається (див. вріз на С. 78-79). У зв'язку з цим виникла необхідність пошуку „одиниць” зовсім іншої природи і було встановлено, що такою є потреба як суперечлива вихідна єдність біологічного і соціального, яка зумовлює існування особистості. Принципи побудови методу відображають природу існування об'єкта вивчення: соціального, неможливість отримати остаточні (кінцеві) емпіричні пошуки щодо внутрішнього світу людини (рефлексивний релятивізм). Технологія методу (принцип єдності генетичної і експериментальної лінії розвитку) передбачає проведення дослідження у максимально природних умовах існування особистості і створення актуального простору реалізації самої особистістю численних можливостей моделювання власного розвитку та існування.

Таким чином, аналітична складова генетико-моделюючого методу спрямована на виокремлення змістовних рухливих одиниць генези і самомоделювання. І хоча це принципово відрізняється від встановлення одиниць у межах експериментально-генетичних, ми залишаємо без змін назву першого принципу нашого методу – **1-й принцип аналізу за одиницями** (вивчення на основі логіко-психологічного аналізу суперечливої одиниці – потреби, яка тримає у собі в абстракції в нерозвиненій формі примат цілого: біологічного і соціального).

Згідно нашої методологічної парадигми, застосування генетико-моделюючого методу дозволить, на рещті, „повернути людину в психологію”, оскільки метод дає можливість проаналізувати і водночас інтегрувати те вихідне системостворювальне начало особистості, яким виступає нужда

як унікальна єдність біологічного і соціального та їх активант. Розробка методу, таким чином, є першочерговою і найбільш актуальною проблемою. На цьому етапі нами розроблені основні принципи його побудови і застосування (перший з них – „аналіз за одиницями” – тут викладено).

Інший важливий принцип генетико-моделюючого методу дослідження особистості відображає її відпочаткову природу. Це принцип **єдності біологічного та соціального**. Статус принципу наукового методу не дозволяє лише декларувати таку єдність, оскільки в цьому випадку він перестане бути принципом. Необхідно чітко усвідомити, що саме мається на увазі, що розуміється під єдністю?

Принцип єдності біологічного і соціального відкриває дійсну сутнісну природу витоків активності особистості. Коли психологія твердить, що такими витоками є потреби, вона помиляється. Адже є дуже просте й доречне питання: а звідки виникають потреби? Крім того, дією потреб не можна пояснити саморух, саморозвиток тієї складної відкритої системи, якою є особистість. Так і виникає *уявлення про дух, як першоджерело активності*, яке не може бути досліджено у межах сучасної науки. Знову найцікавіше й найголовніше зникає для психології (між іншим, термін „душа” у Стародавній Греції і означав джерело активності).

Ми виходимо з того, що **нужда** є вихідним енергетичним началом особистості, біосоціальним за своєю природою. Онтогенез особистості починається значно раніше, ніж вона народжується фізично. Його початок – опредметнення – втілення нужд двох осіб, що люблять одна одну. Виникає нова форма існування нужди, яка просто не може існувати без матеріального носія (принаймні, сучасна наука не знає іншого способу існування біосоціальної нужди, окрім існування її у якості соціобіологічного енергетичного підґрунтя особистості людини).

Дотримання принципу єдності біологічного й соціального в межах генетико-моделюючого методу означає вивчення онтогенезу від його дійсного початку, дослідження механіз-

тут на найбільш суттєвому. Зустріч двох відгалужень нужди, втіленої в живій істоті різної статі, породжує якісно нову нужду (інформаційно і енергетично нову), яка продовжується в існуванні нової живої істоти. Цей акт – єдине цілісне *опредметнення* нужди в живій природі. Якщо ж говорити про людину, ми потрапляємо на „другу” реальність: *нужда людини може створювати і нову людину, і якісно новий продукт (творчість)*. Особливості цього аспекту ми розглянемо нижче. Однак необхідно зазначити, що в акті створення нужди зовсім не виступає в ролі такої собі модифікованої *libido* (навіть у тваринній царині), адже вона відпочатково є *єдністю* натурального і соціального.

П'ята атрибутивна властивість нужди полягає в тому, що *вона існує лише у формі втілення в породжену нею живу істоту*. Поза живим ми не маємо такої енергетично-інформаційної біосоціальної сутності, якою є нужда. Можна уявити собі, що вона пов'язана з суто фізичною енергетикою Всесвіту, але виникає та існує виключно як втілена у біологічну істоту. Тут, швидше за все, ми маємо ефект, схожий з тими явищами мікросвіту, відкриття яких призвело до *необхідності створення принципу доповнюваності*: жива істота існує водночас і як структура, і як *втілена в ній* нужда. З іншого боку, нужду ми не можемо охопити іншим шляхом, окрім вивчення живої істоти, як її прояву. Отже, все залежить від ракурсу дослідження.

Шостою атрибутивною властивістю нужди слід вважати її *афіліативну природу*. У цій роботі показано, що дійсною *формою існування* нужди є *любов*. У контексті аналізу нужди, ми схильні розглядати любов (слідом за Тейяром де Шарденом) досить широко, вважаючи її силою, *що протистойть космічній ентропії і зумовлює рух усіх живих істот* (не лише людей) *одне до одного*. І саме результатом цього руху є *народження*.

Нарешті, необхідно зазначити, що **сьомою важливою атрибутивною ознакою** нужди є *нескінченність її існування*. Завершеним (кінцевим) є існування організму, особистості як носіїв і втілення нужди. Але завдяки Зустрічі і *через* неї нужда продовжує своє існування і є нескінченною у часі. Нам здається, що аналіз даної атрибутивної властивості дозволить, крім усього іншого, відкрити нові аспекти значення часу в житті.

Перераховані атрибутивні властивості нужди окреслюють (нехай поки що і схематично) її природу.

мів виникнення потреб із нужди (див. вріз на С.80-81). В цілому, це означає розгляд у будь-якому конкретно-психологічному дослідженні існування особистості, як становлення здатної до саморозвитку вихідної біосоціальної єдності.

Наступним важливим принципом побудови генетико-моделюючого методу є **3-й принцип – креативності**. „Зустрічі” нужди з численними і різноманітними об’єктами і явищами не просто породжують потреби, вони зумовлюють цілепокладання та розвиток власних і унікальних засобів досягнення цілей.

Креативність є глибинною, первісною і абсолютно природною ознакою особистості – це є вища форма активності. Активність, яка створює і залишає слід, втілюється. З іншого боку, креативність означає прагнення виразити свій внутрішній світ. Дотриматися принципу креативності в аналізі (і в дослідженні) особистості означає „взяти” її існування в цілому, в її унікальній спрямованій єдності у котрій вона лише й існує. І це означає: реально врахувати багатозначність, неочікуваність і непередбачуваність особистості. З іншого боку, це означає віддати собі звіт у тому, що не все однозначне і прогнозоване. Усе, що ми намагаємося отримати в сучасних експериментах, є, насправді, навіть не конкретним випадком, а справжнім артефактом. І в цьому – головний недолік досліджень у галузі психології особистості. Останнє ми вважаємо дуже важливим, перш за все, методично, і тому формулюємо наступний **4-й принцип – рефлексивного релятивізму**, який фіксує принципову неможливість встановлювати точні виміри і фіксувати остаточно вищі унікально-творчі вияви особистості.

Адже самодетермінація через власну нужду відкриває людині принципово ненасичувану і необмежувану можливість різноманітності фактично всіх проявів і властивостей. Наявність рефлексії як одного з найбільш цікавих і загадкових наслідків зустрічі нужди з життям людини робить це життя безмежно своєрідним, відкриває людині дійсну нескінченність ресурсів самозміни у кожний момент часу.

Водночас, принципи креативності і релятивізму відкривають дійсний зміст явища суб’єктності: нужда в онтогенезі ніби розгалужується. Частина її існує і функціонує так, як це було в ранньому дитинстві, як було на початку: поза волею людини забезпечується її життєздатність і плін життя в цілому. Інша „гілка” нужди спрямовується виключно на зустрічі з соціальним світом. Саме ці зустрічі породжують вищі психічні функції, цілепокладання, пристрасність внутрішнього світу, креативність. **Так народжується суб’єкт.**

Останній **5-й принцип** генетико-моделюючого методу дослідження особистості – **єдність експериментальної і генетичної ліній розвитку**. На наш погляд, це дуже суттєвий момент характеристики не лише нашого методу, а й загального стану речей у культурно-історичній теорії. Ця цілісна особистість виходить на перший план у генетико-моделюючому дослідженні. І ми легко схилиємось до феноменологічного напрямку, коли даємо собі звіт, що тут (див. **принцип креативності**) нічого „змодельовати” не можна, не порушивши філігранно тонкий процес **самомоделювання і саморозвитку**. Отже, **залишається тільки опис?** Ні, ми впевнені, що поєднання цієї „природно”-генетичної лінії розвитку з експериментальною можливе, але не шляхом формування – привласнення здібностей, а шляхом створення в експерименті особливих умов розгортання і „уповільнення” становлення цілісних одиниць аналізу. Це має відбуватися на тлі різноманітних (але фіксованих) можливостей для самомоделювання.

Психічні явища людини не існують, насправді, окремо і розрізнено. У своїй сукупності вони складають унікальний і неповторний візерунок – психологічну цілісність (міжфункціональну психологічну систему). Лише розуміння структурно-динамічних закономірностей такої цілісності може відкрити нам як розуміння окремих її складових (психологічних функцій), так і усвідомлення сенсу існування людини і шляхів оптимізації цього існування. Ця цілісність і нерозривна єдність психіки людини є те, що утворює особистість.

Особистість – це форма існування психіки людини, яка являє собою цілісність, здатну до саморозвитку, самовиз-

начення, свідомої предметної діяльності і саморегуляції та має свій унікальний і неповторний внутрішній світ.

ВИСНОВКИ

Немає сенсу докладно описувати всі внутрішні лінії розвитку особистості. Зазначимо лише, що наш теоретичний контекст дає змогу по-іншому побачити проблему гармонійності особистості. Гармонійність із цього погляду не у пропорційності й уродженості розвитку всіх структур і рис, а у повноцінному розгортанні основних ліній розвитку. Водночас ми бачимо з аналізу, що ці лінії – не „паралельні”, тобто вони перетинаються. Це є той рух, що може привести до появи гармонійної форми.

Ми вважаємо, що окреслений у статті аналітичний підхід дасть змогу змістовно вирішувати не лише завдання психологічного вивчення особистості, а й прогнозувати її розвиток.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адлер А. Понять природу человека / А. Адлер. – СПб. : Академический проект, 1997. – 159 с.
2. Анциферова Л. И. К психологии личности как развивающейся системы / Л. И. Анциферова // Психология формирования и развития личности. – М. : Наука, 1981. – С. 3-18.
3. Арсеньев А. С. Проблема цели в воспитании и образовании: цель в воспитании личности / А. С. Арсеньев; под ред. В. В. Давыдова // Философско-психологические проблемы развития образования. – М. : Педагогика, 1981. – С. 54-73.
4. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте / Л. И. Божович. – М. : Просвещение, 1968. – 464 с.
5. Божович Л. И. О некоторых проблемах и методах изучения психологии личности школьника / Л. И. Божович // Вопросы психологии личности школьника. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1961. – С. 3-31.
6. Выготский Л.С. Проблема возраста. Собр. соч. в 6-ти томах. Т. 4 / Л. С. Выготский. – М.: Педагогика, 1983. – 332 с.
7. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. С. Костюк. – К. : Рад. школа, 1989. – 608 с.
8. Лосев А. Ф. Диалектика мифа / А. Ф. Лосев // Философия. Мифология. Культура. – М. : Политиздат, 1991. – С. 21-185.
9. Максименко С. Д. Генеза здійснення особистості / С. Д. Максименко. – К. : ТОВ „КММ”, 2006. – 240 с.
10. Максименко С. Д. Основи генетичної психології / С. Д. Максименко. – К., 1998. – 217 с.
11. Максименко С. Д. Генетическая психология:

- проблемы и перспективы / С. Д. Максименко // Журнал практикующего психолога. – 1998. – № 4. – С. 5-14.
12. Михайлов Ф. Т. Общественное сознание и самосознание индивида / Ф. Т. Михайлов. – М. : Наука, 1990. – 223 с.
 13. Обухова Л. Ф. Детская психология: теории, факты, проблемы / Л. Ф. Обухова. – М. : Тривола, 1995. – 352 с.
 14. Олпорт Г. Личность в психологии / Г. Олпорт. – Санкт-Петербург: Ювента, 1982. – 325 с.
 15. Роджерс К. К науке о личности / К. Роджерс // История зарубежной психологии: тексты. – М. : МГУ, 1986. – С. 200-231.
 16. Рубинштейн С. Л. Человек и мир / С. Л. Рубинштейн // Проблемы общей психологии. – М. : Педагогика, 1973. – С. 255-285.
 17. Хьелл Л. Теории личности / Л. Хьелл, Д. Зинглер. – Питер, 1999. – 606 с.
 18. Юнг К. Г. Человек и его символы / К. Г. Юнг. – М., 1997. – 367 с.

Сергей Максименко

Методологический анализ прогнозирования и внутренние линии развития психического здоровья личности

В статье рассмотрен методологический аспект проблемы прогнозирования развития психического здоровья личности. Показано, что модельные функции в рамках генетической психологии являются необходимым условием выявления и пояснения внутренних линий этого развития, что осуществляется лишь при условии идеографического (клинического) подхода к изучению процессов зарождения новых психических явлений и их становления в онтогенезе.

Ключевые слова: личность, прогнозирование развития личности, линии развития личности, развитие психического здоровья личности, модельные функции, психические процессы, становление личности, экспериментально-генетический метод, генетико-моделирующий метод.

Sergey Maksimenko

Methodological analysis of the prognostication and the internal lines of developing the psychological health of the personality

The problem of methodological aspect of the prognostication the development of psychical health of personality is considered in the article. Model functions within the frames of genetic psychology are shown as indispensable condition for revealing and explaining the internal lines of this development. The latter is carried out only under condition of the ideographical approach to study the process of arising new psychological phenomena and its establishing in the ontogenesis.

Key Words: personality, prognostication of personality development, lines of personality development, development of psychical health of personality, psychical processes, becomings of personality, experimental genetic method, genetic modeling method.

ПСИХОЛОГІЯ – ШКОЛІ: НА ЯКУ РЕАЛЬНУ ДОПОМОГУ МОЖЕ ОЧІКУВАТИ СУЧАСНА ШКОЛА

*Інтерв'ю Ольги Виговської
з Сергієм Максименком*

О.В.: Сергію Дмитровичу, у чому Ви бачите основне покликання сучасної психології стосовно практичної допомоги школі?

С.М.: Психологічна наука покликана здійснювати випереджальну функцію відносно соціально-педагогічної практики. Це випередження стає не тільки теоретичним підґрунтям для вивчення педагогічних і психологічних дисциплін, а й забезпечує „зіткнення” і теорії, і практики в навчально-виховному процесі.

Я, перш за все, маю на увазі ті дослідження, які проводяться в нашому Інституті з розвиваючого навчання, дослідження, які були пов'язані з конструюванням змісту і привласненням дитиною тих чи інших здібностей – мнемічних, математичних, лінгвістичних тощо.

Настала пора розглядати особистість як цілісність, як систему, як генетично-вихідну одиницю. У школі ми повинні шукати такі дотичні лінії і такі психологічні моменти, які б адекватно відповідали потребі дитини. Тому ми стали на шлях генетичного вивчення особистості, починаючи з раннього віку. Фрейд казав, що дитина з'являється на світ, і вона, дитина, протестує проти цього соціуму. *Нічого подібного!* Вона заявляє про себе. Вона у подиху весь

світ відкриває для себе. І з цього моменту відбувається оце генетичне поступове становлення. І тому, коли ми говоримо про дошкільну освіту, то необхідно знайти найбільш адекватні стосовно потреб дитини форми її соціалізації, узгодження соціального і біологічного вектору її розвитку. *Якщо є така сполученість, то тоді є реальний шлях, яким можливо дійти не тільки до голови, а й до серця дитини.*

Якщо ти хочеш, щоб тобі повірили, то дій на розум, якщо ти хочеш, щоб за тобою пішли – дій на серце, на емоційність, на емоційно-вольову сферу. Саме генетичні дослідження відкривають до цього реальний шлях. Створюють реальні основи для того, щоб скоординувати психологічний супровід навчального процесу таким чином, щоб він був максимально розвивальним. Щоб він не „розривав” попредметно маленьку особистість дитини-дошкільника, молодшого і старшого школяра, а щоб у ньому був якийсь загальний емоційно забарвлений стрижень.

Емоційно-забарвлений зміст навчального предмету і є таким дуже ніжним осередочком, через який можна зберегти дитячу гідність, зберегти в ній особистість, і щоб ми не просто говорили: це – дитиноцентризм, а щоб

ми зберегли цей дитиноцентризм в самій дитині, щоб дитину поважали, ставилися до неї як до особистості, тоді й вона буде шанувати і поважати вчителя.

О.В.: *Сергію Дмитровичу, фактично Ви зараз розкриваєте реальний психологічний механізм співпраці вчителів і дітей, на який давно чекають шкільні практики.*

С.М.: Так, такий підхід я вважаю дуже вдалим і перспективним, бо не розглядаючи, так би мовити, оцієї базальної нужди, на якій проростають потреби, мотиви і потребнісно-мотиваційне поле, не можна створити систему педагогічних і соціальних впливів на підростаючу особистість. **Це те реальне, що може дати психологічний інструментарій школі.**

О.В.: *На чому ґрунтується особистість самого Максименка? На плечах яких гігантів він стоїть сам?*

С.М.: Я виріс на плечах таких постатей як Григорій Силович Костюк, Дмитро Федотович Ніколенко, Петро Якович Гальперін. Я дотримувася діяльнісного підходу і підтримував позиції школи Олексія Миколайовича Леонтєва. Потім розвивав ідеї дуже могутнього Василя Васильовича Давидова, з яким була найбільш плідна та тривала теоретико-експериментальна співпраця. Разом з ним, Даниїлом Борисовичем Якуніним, а також із Володимиром Володимировичем Репкіним (з Харкова), ми проводили експериментальні дослідження.

У іншому напрямку я співпрацював із продовжувачем наукової лінії Л.С. Виготського Петром Яковичем Гальперіним та його послідовницею Наталією Федорівною Талізінною. Тут опрацьовували інтеріоризацію знань, останні даються вчителем, а перетворюються у власні знання. Найбільш могутнім теоретиком у цьому плані був Гальперін, який говорив про інтеріоризацію, про орієнтовну основу дії, що спочатку – ознайомлення з предметом, потім предметні дії, потім проговорювання, потім перенесення всередину. Він, мов би реально, дав можливість іншим дослідникам реалі-

зувати тезу Л. Виготського, що кожна психічна функція, кожен психічний процес чи властивість виникає на „арені” двічі: спочатку як інтра, а потім як інтер, як привласнення, своє.

Наталія Федорівна Талізінна, як я вже зауважив, продовжувала лінію П. Я. Гальперіна. Вони працювали разом. Вона прийшла у той момент, коли почалися розвиватися технічні засоби навчання. По суті, нею зроблені перші кроки інформатизації освіти як такої. І це було на ті часи досягненням!

О.В.: *Сергію Дмитровичу, але сьогодні Ви сам даєте новий напрям і школам, та й загалом усій освіті – так? Розкажіть про це!*

С.М.: Так. За основу я взяв експериментальний метод Виготського. Але не були розроблені принципи. Я розробив принципи у своїй докторській дисертації „Принципи побудови експериментально-генетичного методу”.

А потім було конструювання змісту. Ми знаходили генетично-вихідну одиницю відношення величин (це було для математики). І на цій базі вибудовувалися навчальні предмети. Працювали над формуванням здібностей у зв'язці: теоретик – психолог. Але формування здібностей через навчальний матеріал – це тільки півсправи. Адже за рамками залишається індивідуальність, особистість учня.

Тому постала проблема: виробити нові принципи для генетично-моделюючого методу, який ліг в основу генетичного вивчення особистості й розглядання її як форми існування психіки, як цілісності, яка здатна єдина в світі до саморозвитку, самовизначення, свідомо-предметної діяльності і має свій неповторний, унікальний світ.

Тут є знаковий момент: другим серед психологів лауреатом Державної премії став Олексій Миколайович Леонтьєв за роботу „Проблеми розвитку психіки”. Я завжди підтримував позиції його школи і в своїх дослідженнях дотримувався діяльнісного підходу – так от, майже через 50 років я (разом із Віктором Васильовичем Клименком), став третім серед психологів, кому було присуджено Державну премію¹.

На зборах², ніхто не каже про застереження, яке несе у собі інформатизація. Діти розучуються читати, не вміють читати, символіка витісняє, розучуються навіть писати. Нам треба запобігти цьому. І ми не просто говоримо про це. Ми випустили брошуру, яка розрахована на дітей віком від 4 до 6 років.

Вільність і захоплюючі перспективи віртуального світу інтернету затагують. У дитини не формується рефлексивний компонент, який дає би можливість йому самому себе контролювати.

Ця концепція викладена у брошурі під грифом Інституту психології. Про неї згадували і на Колегії (у доповіді міністра Дмитра Табачника), але справа в тому, що про це треба більше говорити!

О.І.: *І тут велика роль належить школі, батькам. Але все це має ввібрати у себе, в першу чергу, директор школи. Бо хто ж впроваджує і психологію, і педагогіку в школі? Ви ж зна-*

¹ *Ред.:* За цикл наукових праць „Психологічні механізми зародження, становлення та здійснення особистості” у 2010 році Сергій Дмитрович Максименко отримав Державну премію в галузі науки і техніки.

² *Ред.:* йдеться про збори НАПН, 10.11.2011 р.

ете, що, на жаль, сьогодні бракує отакої підготовки директорів, коли він одночасно і майстер-педагог, і кваліфікований психолог, і кращий організатор, менеджер, стратег й ін. Ми, як фахове видання з трьох напрямів, покликані допомагати йому, тож і намагаємося якомога краще це робити. Так цього року в журналі з'явилася нова рубрика „Психологія – школі”. Вона має містити такі матеріали вчених, науковців, де директор, вчитель, батько, та й сам учень знайдуть справді важливе, цікаве, виняткове для себе.

Маємо надію і на допомогу вітчизняних вчених, філософів, педагогів, психологів, особливо тих з них, хто є членами Редакційної ради нашого видання.

С.М.: Ваш журнал – один із органів друкованої продукції, який, на мою думку, „несе” найбільш популярно, красиво, розумно, тендітно до широкої громадськості, у т. ч. директорів шкіл, ті знання, які їм необхідні. Тому тут, мені здається, мова йде не лише про підвищення кваліфікації, а скоріше про інформованість, методологічну зрілість. Це повинні бути районні, міські семінари, які б задавали не лише операціоналізацію: що й як треба робити, але й пропонували ідею збереження особистості як такої, її самоцінність, яка особливо у підлітковому віці, у ранній юності є найбільш значущою.

О.В.: *Дякую Вам за працю і розмову. З Вашого дозволу проанонсую нашу домовленість щодо роботи психологічного постійно діючого консультативного пункту на площах журналу.*

Шановні читачі, радо повідомляю вас, що у кожному журналі наступного 2012 року в рубриці „Психологія – школі” ви будете отримувати важливу, цікаву, практичну інформацію від вчених Інституту психології імені Г. С. Костюка й особисто від Сергія Дмитровича Максименка та й інших членів Редакційної ради нашого журналу – знаних психологів.

Переконана, що це буде реальна допомога керівникам середньої освіти, директорам шкіл, вчителям, дітям та їх батькам!

Особливості освітніх інновацій..... С. 88

*Сучасна система освіти м. Москви:
складові успіхуС. 94*

„Тут особливо гостро відчую свою причетність до України, тут український дух, тут звучить українська мова, слово Сковороди, Котляревського і Шевченка. У Центрі завжди зустрінеш людей, які люблять Україну і якими вона пишається. Україна постійно й гідно представлена на Арбаті, 9”.

Павло Попович,
КОСМОНАВТ

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОСВІТНІХ ІННОВАЦІЙ В ОСВІТНІХ СИСТЕМАХ УКРАЇНИ Й ПОЛЬЩІ

Конкретний аналіз особливостей європейського освітнього простору і змін у його освітянській галузі дозволяє більш предметно виявити завдання трансформації національних освітніх систем, зокрема України й Польщі.

Ключові слова: освіта, система освіти, освітні реформи.

Порівняльний аналіз змін в освітньому процесі України і Польщі має велике теоретичне і практичне значення. Наші країни мають подібну історію, пройшли цикл соціалістичних і постсоціалістичних трансформацій, мають багато точок дотику в економічному, політичному й соціокультурному вимірі, а тому й здійснюють співрозмірні перетворення в галузі освіти. Разом з тим кожна з країн має свої особливості. Останнє виявляється також і в освіті. Досвід трансформацій, здійснених у відповідності з наявними умовами, має для обох країн фундаментальне значення. Зупинимось на цьому більш детально.

Прихід до влади в Польщі демократичних сил у 1989 р. і проголошення незалежності України у 1991 р. в черговий раз у ХХ ст. корінним чином змінили ситуацію в українсько-польських стосунках. Перед польськими керівниками, полі-

тичними партіями і рухами, в цілому перед польським суспільством постала проблема вироблення не просто нової позиції в так званому „українському питанні”, але й довгострокової стратегії відносно сусідньої держави, що знову утворилася. Польща першою серед зарубіжних країн у грудні 1991 р. визнала незалежну Україну як державу [7, С. 400].

Декларація про принципи і основні напрями розвитку українсько-польських стосунків, яка підписана 13 жовтня 1990 р., і Договір про добросусідство, дружні взаємини і співпрацю від 18 травня 1992 р. [6, С. 613] заклали фундамент рівноправного стратегічного партнерства між двома державами. Це був прояв переконання польських політичних кіл в тому, що у політичних інтересах Польщі підтримати суверенітет України й надати їй усесторонню допомогу в проведенні політичних і економічних реформ. Варто підкреслити, що швидкість, з якою формувалося це переконання,

**Фабіан
АНДРУШКЕВИЧ**

Здобувач НПУ
імені М.П. Драгоманова

зробила його своєрідним феноменом. Розуміння стратегічного партнерства – і, відповідно, стосунки між Варшавою і Києвом – весь час змінюються. На початку нашої співпраці особливу вагу набуло створення і розширення механізмів політичних консультацій. Цей необхідний для обох сторін процес побудови інфраструктури взаємних стосунків продовжувався фактично до 1996 р., а результатом його стало близько 70 міждержавних угод і договорів [12].

Українсько-польський політичний діалог збагачується міжпарламентськими контактами. Співробітництво між українською Верховною Радою та польським Сеймом розпочалося ще у 1990 р. Відтоді не знижується взаємна зацікавленість парламентаріїв актуальними питаннями розвитку двостороннього співробітництва та міжнародної проблематики. 1993 року з ініціативи Української республіканської партії та Конфедерації незалежної Польщі було започатковано проведення форуму політичних партій балтійсько-чорноморських країн. Результат Балто-Чорноморського саміту, який відбувся у вересні 1999 р. в Ялті, засвідчив, що Україна і Польща „перебувають в регіональному геостратегічному епіцентрі” [2, С. 147].

Результати експертного опитування з проблем стратегічного партнерства, що проводилося Центром ім. О. Разумкова у жовтні 2000 р., підтверджують стратегічну значимість розвитку

СИСТЕМА ОСВІТИ ДЕРЖАВ СОЦІАЛІСТИЧНОГО ТАБОРУ

Багаторічна історія існування України як Радянської республіки сформувала відповідну систему освіти, яка мала власні позитивні риси та вади. Ця система була орієнтована на виробництво, фундаментальну підготовку та задоволення освітніх запитів широких верств населення, цілком підпорядкована державі з орієнтацією на внутрішні потреби. Радянський період розвитку вітчизняної системи вищої освіти характеризувався потужним розвитком як системи вищої освіти в цілому, так і механізмів планового працевлаштування випускників. Підготовка спеціалістів вищої кваліфікації набула специфічних рис, серед яких були як позитивні, так і негативні. **До позитивних рис вищої освіти в Україні радянського періоду можна віднести** [8, С. 3]:

- стандартизацію системи вищої освіти та критеріїв якості освіти незалежно від територіального та галузевого (чи відомчого) підпорядкування;
- ґрунтовну теоретичну підготовку з посиленою увагою до світоглядних і практичних філософських проблем;
- широку практичну підготовку включно з галузями знань, дотичних до основної спеціальності;
- наявність виробничих, управлінських та наукових практик протягом усього навчання;
- забезпечення гарантованого працевлаштування випускників і, таким чином, забезпечення їх соціального статусу.

До **негативних рис вітчизняної системи вищої освіти цього періоду треба віднести**:

- повну відірваність від практики та досвіду розвитку світової системи вищої освіти;
- повну і свідому відсутність орієнтирів для інтеграції вітчизняної системи вищої освіти у світову;
- орієнтацію фахівців у прикладних галузях наук на одноразове накопичення ймовірно потрібних знань;
- орієнтацію виключно на дозволені джерела інформації (як фахові, так і світоглядні) [8, С. 4].

Споріднена система освіти сформувалася й у сусідніх державах так званого соціалістичного табору, але з деякими істотними відмінностями. Крім того, ці держави раніш, ніж Україна, більш інтенсивно почали орієнтуватися на західноєвропейський досвід. Тому особливо цікавою для порівняльного дослідження серед усіх держав, з якими межує Україна, є Республіка Польща, яка в останні роки перетворилася у найбільш послідовного прихильника вступу України до ЄС [15, С. 9]. Крім того, слід відзначити подібність вихідних умов у Польщі і в Україні для початку суспільно-економічних реформ. Адже історично так склалося, що менталітет і система цінностей польського народу завжди були досить близькими до відповідних характеристик українців. Ця обставина істотно полегшує запозичення позитивного досвіду польського уряду щодо реформування системи управління освітою.

Історія і глибина міжнародних контактів України і Польщі в період існування соціалістичної системи носить різноплановий, та не завжди безхмарний характер.

На початку 80-х років важливу роль у формуванні зваженого підходу до проблем польсько-українських стосунків переймають на себе демократичні і дисидентські угруповання в самій Польщі [7, С. 399]. „Проукраїнською” виявилася позиція такого відомого дисидентського угруповання, як Конфедерація незалежної Польщі (КНП). КНП надавала і надає зв'язкам з Україною стратегічне значення, протиставляючи східноєвропейський регіон у геополітичному відношенні як Заходу, так і Сходу, власне, Росії.

українсько-польських відносин. Одне з чільних місць у загальному переліку 19 держав, проголошених стратегічними партнерами України, експерти віддали Польщі (52 %). Оцінка українською громадськістю пріоритетності розвитку відносин з Польщею мало розходиться з експериментальною (56,8 %) [13, С. 5].

Загалом до обопільних національно-важливих інтересів України і Польщі можна віднести такі: забезпечення національної безпеки в рамках створення загальноєвропейської системи; розвиток різнобічного політичного, економічного, культурного та інформаційного співробітництва на двосторонній основі, у межах Ради держав Балтійського моря, Центральноєвропейської ініціативи, Балто-Чорноморського співробітництва і ГУУАМ, а в перспективі також в рамках ЄС; прагнення до взаємної політико-економічної підтримки на міжнародній арені; налагодження і розширення громадських, науково-дослідних, освітніх і культурно-мистецьких зв'язків як на державному, так і на місцевому рівнях [9, С. 305].

Так, аналізуючи відносини з Польщею, український дослідник В. Моцок вважає [10, С. 15]: „тривалий час взаємини між двома країнами перебували в залежності від політики впливових західних країн і особливо США. Фактор Заходу істотно позначився на процесах становлення і розвитку українсько-польських політичних відносин. Це було викликано, у першу чергу, долею ядерної зброї колишнього СРСР, яка частково знаходилася й на українській території. Стосовно сучасного українсько-польського співробітництва в політичній сфері науковці зауважують: воно має об'єктивні передумови для подальшого розвитку завдяки спільним геополітичним інтересам, а також у контексті відносин обох країн з євроатлантичними структурами. Саме у цьому значенні таке співробітництво є стратегічним партнерством” [1].

Польські зовнішньополітичні концепції відносно України в ХХ ст. зазнали істотні зміни, еволюціонуючи разом з бурхливою епохою. Реалії сучасного посткомуністичного періоду детермінують їх якісний новий вміст. Серед науковців, які досліджують сьогодні польсько-українські стосунки, варто виділити таких, як В. Моцок, О. Калакура, авторський колектив під керівництвом О. Дергачова [5], у науковому дослідженні яких висвітлені всі вектори українських міжнародних взаємин, у тому числі й з Польщею. У цих дослідженнях визначено, що польсько-українські стосунки, незважаючи на складну історичну спадщину, безповоротно вступають у фазу конструктивного, прагматичного взаємовигідного розвитку. Об'єктивні національні інтереси двох держав в стратегічних питаннях збігаються.

Одним із стратегічних напрямів формування взаємовідносин є система освіти. Як зазначено у статтях 14 та 15 Договору між Україною і Республікою Польща про добросусідство, дружні відносини і співробітництво, сторони сприятимуть розвитку співробітництва між школами, іншими навчальними закладами і науковими установами, в тому числі у галузі обміну науковими працівниками, викладачами, студентами, аспірантами і стипендіатами, а також здійсненню спільних науково-дослідних робіт. Сторони сприятимуть співробітництву в галузі освіти, в тому числі вивченню польської мови в Україні і української мови – в Республіці Польщі у школах та інших навчальних закладах, а також поза їх межами [6, С. 613].

Система освіти Польщі, яка також здебільшого орієнтувалася на соціалістичні вимоги, наприкінці 80-х років ХХ століття почала стрімко змінюватися. В українському науковому просторі проблеми вищої освіти Польщі висвітлено у працях А. Василюк, Л. Гриневич, А. Каплун, Є. Коваленко, І. Ковчиної, С. Когут, Н. Ничкало, Г. Ніколаї, В. Пасічника, В. Ханенко, І. Шемпрух та ін. [3, С. 59].

Експерти зазначають [4, С. 3], що польська реформа системи освіти була, перш за все, не педагогічним, а політичним проектом, адже реформа пропонувала не перегляд управлінських функцій у системі виховання та освіти, а наголошувала на необхідності змін середовища, в якому відбувається освітній процес. В оцінках польської освітньої реформи початку 90-х рр. дослідники наголошують на її політичному характері та вважають, що вона була зумовлена не стільки необхідністю зміни освітньої практики, скільки вимогами трансформації суспільного устрою.

Зміни української системи освіти дуже схожі на ті, які проходили у Польщі в кінці 80-х – на початку 90-х рр. Польське Міністерство освіти зреформувало шкільну систему: збільшився термін освіти в початковій школі, покращилася якість професійної освіти, змінилося підпорядкування освітніх закладів за адміністративним принципом тощо. До 1989 р. система освіти ПНР виконувала ідеологічне замовлення, спрямоване на виховання людини, яка сповідувала б комуністичні цінності. Так само, як освіта усіх країн соціалістичного табору. Незважаючи на зовнішні відмінності у системах освіти, а також педагогічних інституцій освітні цілі були взаємопов'язаними в усіх братніх країнах. Таку єдність можна було пояснити „єдиними стандартами країн соціалізму”, хоча насправді прикладом для всіх їх, в т. ч. й для Польщі, були освітні орієнтири СРСР. Починаючи від 1989 р., у Польщі постає завдання відійти від цих стандартів та орієнтуватися на інші, основані на демократизмі, гуманізмі та взаємоповазі [14, С. 99].

Отже, в результаті реалізації зазначеної поетапної стратегії змін польська система базової освіти стала більш відкритою за рахунок впровадження: нового способу фінансування з державного бюджету закладів освіти та виховання; нової трудової філософії для вчителів; нового рівня в системі організації та управління

шкільною освітою; передачі школам контролю за змістом навчання та виховання; швидкого розвитку ринку підручників; нового способу здійснення нагляду за школами та закладами освіти; нових форм підвищення кваліфікації вчителів тощо.

Осмилення та розв'язання проблем української освіти, як умова підвищення її якості, має відбуватися у контексті проблем та завдань європейської освіти. Цікавою й корисною з цього приводу є книга К. Павловського „Трансформації вищої освіти в ХХІ столітті: польський погляд” [11].

Дослідник пише про складність вирішення такої проблеми як необхідність відповідного оцінювання якості програм і правильного визначення вимог до кожного студента у закладах, які мають програми та ступені однакового рівня, суперечить занадто суворому нав'язуванню критеріїв, мінімальних вимог до програм (це може призвести до стирання відмінностей між програмами, а в разі неправильності критеріїв – до масових негативних наслідків).

К. Павловський піддає сумніву тезу про демократичність (безкоштовний доступ) європейської освіти, застосовуючи несподіваний аргумент: „важко говорити про демократичний доступ, коли більш талановиті частково підтримуються (через податки) сім'ями менш обдарованих, які не можуть здобути вищу освіту, хоча їхні сім'ї бідніші від сімей тих, хто навчається” [11, С. 49].

З іншого боку, польський дослідник ратує за перейняття Європою кращого американського досвіду у питаннях підвищення якості та ефективності освіти. Сюди відноситься організація професійного менеджменту вищого навчального закладу; спрощення процедур і скорочення часу наукового та організаційного просування кар'єрними шаблями у вузі; припинення практики легкого доступу до державних коштів; підтримка

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко В. Організоване суспільство / [Електронний документ] В. Андрущенко. — К. : Ін-т вищ. освіти АПН України, 2006. — 583 с. — Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/people/andrushenko.html>
2. Бідзюра І. Деякі аспекти захисту національних інтересів України / І. Бідзюра // Політичний менеджмент. — 2005. — № 2 (11).
3. Бондаренко О. О. Участь у культурі та культурна активність студентів у дослідженнях польських науковців / О. О. Бондаренко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології — 2009. — № 2. — С. 59.
4. Гриневич Л. М. Тенденції децентралізації управління базовою освітою в сучасній Польщі: автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.01 / Л. М. Гриневич. — Інституту педагогіки АПН України. — К., 2005.
5. Дергачев А. Украинская государственность в XX веке (историко-политологический анализ) / А. Дергачев, О. Белый, И. Бураковский, Е. Быстрицкий и др. — К. : Політична думка, 1996. — 448 с.
6. Договір між Україною і Республікою Польща про добросусідство, дружні відносини і співробітництво // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 43.
7. Калакура О. Я. Поляки в етнополітичних процесах на землях України у XX столітті: Монографія / О. Я. Калакура. — К. : Знання України, 2007.
8. Матвіїшин Є. Г. Методичні вказівки до вивчення модуля „Система управління якістю освіти вищих навчальних закладів” дисципліни „Державна політика і управління в освіті” : наук.-метод. розробка / Є. Г. Матвіїшин, С. М. Ромашко. — К. : НАДУ, 2009.
9. Матійчик Я. П. Українсько-польські відносини / Я. П. Матійчик, В. М. Чумах // Стратегії розвитку України: теорія і практика / За ред. О. С. Власюка. — К. : НІСД, 2002.
10. Моцок В. І. Сучасні українсько-польські міждержавні відносини: політичний аспект: автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.02. / В. І. Моцок. — Чернівці, 2002.
11. Павловський К. Трансформації вищої освіти в XXI столітті: польський погляд / К. Павловський. — К. : Навчально-методичний центр: Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні, 2005. — 230 с.
12. Сивец М. Украина и Польша: подитоживая достигнутое / М. Сивец // [Електронний ресурс] — Дзеркало тижня. — № 32 (356) 23 августа — 1 сентября 2001; Режим доступу: www.zn.ua/1000/1600/32037/.
13. Стратегічне партнерство України з іншими державами: підходи та оцінки // Центр Разумкова, 2000.
14. Федорик Ю. Реформи польської освіти: досягнення й протиріччя / Ю. Федорик // Педагогіка : збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). — № 1. — Бердянськ : БДПУ, 2005.
15. Ходжило І. І. Трансформація державного управління освітою: уроки Польщі для України / І. І. Ходжило // Вищі навчальні заклади у європейському навчально-освітньому просторі: Матер. наук.-практ. конф. — Днепропетровськ. ун-т економіки і права, 25 лют. 2010. — Дніпропетровськ, 2010.

державою найкращих закладів; мобільність персоналу й динамічне соціальне оточення; розробка довготривалих механізмів відкриття, просування та використання інновацій.

Отже, реформа системи освіти у Польщі ставила перед собою такі завдання: зближення навчання з реаліями сучасного життя, виховання сучасної людини, позбавленої стереотипів минулого, демократизація системи освіти з урахуванням європейського досвіду, підготовка до вступу країни до ЄС, а також можливість саморегуляції нової системи освіти. Аналізуючи останні зміни у ній, можна стверджувати, що *європейська інтеграція була, мабуть, найголовнішим „двигуном реформи”* [14, С. 101].

Фабиан Андрушкевич
Компаративний аналіз особливостей освітніх інновацій в освітніх системах України і Польщі

Конкретний аналіз особливостей європейського освітнього простору і змін у його освітній сфері дозволяє більш предметно об'ясувати задачі трансформації національних освітніх систем, в частині України і Польщі.

Ключевые слова: освіта, система освіти, освітні реформи.

Fabian Andrushkevych
Comparative analysis of the educational innovations features in the education systems of Ukraine and Poland

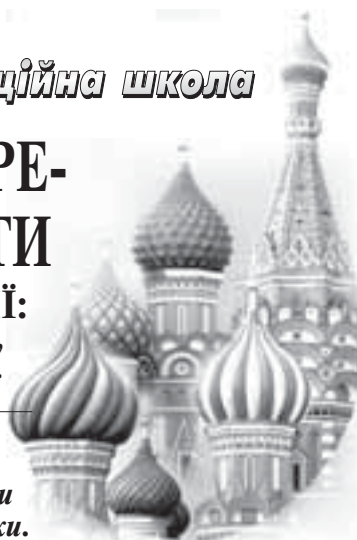
Specific analysis of the features of European educational space and changes in the educational sphere is revealed in the article. This work makes it possible to figure out in more details the tasks of national education systems transformation. It refers to Ukraine and Poland in particular.

Key Words: education, education system, education reforms.

ВІД РЕФОРМИ – ДО ПРОГРЕ- СИВНОЇ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

ДЕНЬ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ В РОСІЇ:

*делегация України в Південному окружному
управлінні освіти м. Москви**

Читачам пропонується ознайомитися з особливостями сучасної освіти в Москві та Росії загалом, тими кардинальними змінами, які відбулися за останні роки.

Члени української делегації діляться враженнями від побаченого й почутого. Звертається увага на роботу кількох навчальних закладів м. Москви, Культурного центру України, розташованого в серці Росії на вулиці Арбат, який є оберегом української культури, історії, слова.

Насамперед українських освітян цікавили результати масштабної реформи, яка розпочалася у 2004 році. Російські колеги продемонстрували свій прогрес на базі двох московських шкіл, різних за спрямуванням, контингентом, результатами. Подивитись було на що. Як зізнаються директори шкіл столиці РФ, місто має гроші, і їх активно вкладають, зокрема і в освіту.

Ключові слова: реформа, сучасна освіта, новації, сучасна школа, Національний культурний центр України в Москві.

Ольга ВИГОВСЬКА

Провідний науковий співробітник відділу науково-аналітичної обробки і поширення інформації в сфері освіти ДНПБ ім. В.О. Сухомлинського, головний і науковий редактор Всеукраїнського науково-практичного журналу „Директор школи, ліцею, гімназії”

Тетяна ГОДЕЦЬКА

Вчений секретар Державної науково-педагогічної бібліотеки імені В.О. Сухомлинського НАПН України

* Автори-укладачі в цьому числі журналу завершують знайомити його читачів з подіями одного дня, коли українські освітяни перебували в гостях у Москві. Початок – див. наш журнал: 2011. – № 4. – С. 49–58.

ОСВІТА МОСКВИ В ЦИФРАХ І ФАКТАХ

- Місто поділено на освітні округи, в кожному 25 районів, у кожному районі близько 125 шкіл.
- Керівники установ освітнього округу є самостійними юридичними особами, школи мають бухгалтера, свої рахунки в казначействі.
- Країна з 1 вересня 2011 року перевела початкову школу на нові стандарти. При цьому виникла необхідність у перепідготовці вчителя, який повинен увійти до класу і працювати по-новому. Таких вчителів готували 2 роки.
- До 1 вересня усі школи отримали нове обладнання для початкових класів.
- З 1 вересня всі московські дитячі сади переходять на нову систему фінансування, враховуючи специфіку установи.
- Система фінансування шкіл ламатиметься. 120 років фінансування було таким: гімназії і ліцеї одержували більше, ООШ – менше. Тепер всі навчальні заклади фінансуватимуться однаково, і кількість засобів залежатиме від кількості дітей.
- Змінюється і система оплати праці. Вчителям буде важко відмовитися від надбавок за кожні 5 років стажу. Кожна школа сама вибудовує систему оплати. Вчитель одержує право на освітню діяльність. Зарплата керівника залежить від зарплати вчителя: чим вище зарплата вчителя – тим вище у керівника (планується зарплата директора 8 тис. \$). Чим менше дітей у школі – тим менше зарплата директора.
- З 1 січня навчальні заклади одержуватимуть гроші як субсидію на освітні послуги.
- Кожна школа має єдиний навчальний план як державний стандарт, а оскільки сама розпоряджається грошима, то може вводити додаткові предмети, факультативи і т. д.
- Для початкової школи харчування безкоштовне, для старшої – платне. Цього року проходить експеримент: їжа готується на спецпідприємствах і привозиться в школи. Це все дуже естетично, Але це тільки в 2-х округах.
- Кожний освітній округ обслуговує один комбінат харчування.
- Ремонти шкіл – це окремі статті, окремі витрати.
- Приватних шкіл всього 25, їх кількість не міняється вже 15 років. Кожна має свою програму.
- Існує єдина Фундація освіти, в якій вказані рахунки кожної школи. Батьки вносять гроші, тому що сьогодні без батьківських грошей прожити не можливо. Гроші можуть бути використані на певні потреби школи.

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ м. Москви

Делегація працівників середньої освіти, до якої увійшли директори шкіл з усіх регіонів України, а також працівники Департаменту загальної середньої та дошкільної освіти МОНмолодьспорту в рамках Днів освіти і науки України в Росії відвідала середні загальноосвітні заклади Москви (знайомство з якими – далі, у цьому числі журналу), зокрема навчальні заклади Південного адміністративного округу, серед яких було й відвідування Московського кадетського музичного корпусу, та взяла участь у круглих столах, наприклад, „Сучасна школа – аванпост інформаційного суспільства”.

Під час круглого столу представники НАПН, Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОНмолодьспорту України, а також Академії підвищення кваліфікації і професійної перепідготовки працівників освіти, керівники підрозділів АПК і ПППО поділилися досвідом організації науково-дослідної й дослідницько-експериментальної роботи, що забезпечує підвищення кваліфікації й супровід інноваційних процесів у національних системах освіти. З тим, що побачили і почули, знайомимо і Вас, шановний читачу!

НОВА СИСТЕМА ФІНАНСУВАННЯ ШКІЛ

У системі освіти Москви кардинально перебудовано систему фінансування. Про оптимізацію шкіл, яка відбувалася останніми роками, московські директори розповідають уже спокійно, хоча зізнаються, що цей процес був непростим.

„2011/2012 навчальний рік – революційний для Москви, та й для всієї Росії, – каже начальник Управління освіти Південного автономного округу столиці РФ Ніна Мінько. – Ми протягом двох років готували вчителів. Вони працювали на курсах перепідготовки на новому обладнанні з тими новими технологічними можливостями, які є сьогодні. Першого вересня в нашому окрузі ми перевели усі 433 перших класи на нові стандарти, перепідготувавши 433 вчителі. Є розпорядження, згідно з яким на початок навчального року всі перші класи отримали нове обладнання, необхідне для переходу на нові „рейки””.

Стандарти стандартами – тут все більш-менш спокійно, – але справжня революція відбулася і в системі фінансування навчальних закладів, а також оплати праці.

З першого жовтня всі московські дитсадки і школи переводяться на нову систему – стару було кардинально зламано. Останні двадцять років заклади фінансувалися за видами і типами. Наприклад, став заклад гімназією – отримав більше коштів. Тому й „вартість” дитини (тобто обсяг коштів, який виділяється) у школах була різною.

Відтепер усіх фінансують однаково. „Ціна” дитини одна й та сама, незалежно від того, де вона навчається – в ліцеї, гімназії, освітньому центрі тощо. Схема така: головне, щоб у закладі були діти. Якщо дитина пішла зі школи, з нею пішли гроші. Якщо навпаки, то прийшли. „Найдешевший” в окрузі сьогодні – першокласник (63 тисячі рублів на рік), а одинадцятикласник „коштує” вже 120 тисяч. Відповідно кожен директор легко вираховує свій бюджет. Він просто бере цю цифру і помножує на кількість дітей. На ці гроші й живе освітня установа.

Планують змінити і систему оплати праці педагогів, її вже апробували в московських школах. Звичайно, від фіксованих надбавок за стаж і почесні

звання відмовитись було важкувато, можна сказати, боляче.

У принципі схема нескладна. Рекомендований розмір базової частини 70 %, а діапазон стимулюючої – від 20 до 40 %.

Приблизно десятій частині колективу пілотних шкіл важко далася така система. А 92 відсотки сприйняли її позитивно – активізується робота педрада, методоб'єднань. Одразу всі хочуть конкурсів, олімпіад. Адже все це врешті-решт стимулюється!

Крім того в новому Положенні про оплату праці керівника записано, що чим вища середня заробітна плата

РЕАЛЬНАЯ ЗАРПЛАТА УЧИТЕЛЕЙ В РОССИИ*

„Весь сентябрь в СМИ не сходит информация о средней зарплате учителей в размере 17400 рублей. Хотелось бы знать, из каких источников была почерпнута столь пикантная информация. В Ставропольском крае ставка учителя даже с учетом повышения на 30 % составила 6095 рублей. Когда же прекратится всенародный обман на государственном уровне с использованием государственных СМИ?”

Владимир, 20.09.2011

„Работала в школе с 1996 по 2007 год, теперь работаю частным преподавателем. Уже 4 года я счастлива. ЕГЭ и низкий уровень качества знаний школьников даёт мне прекрасную возможность зарабатывать и не жить в ногу с этой марзматической системой образования. В прошлом году меня упростили выйти на 18 часов на период декретного. Меня хватило на неделю. Директор просил меня перетерпеть, а зачем? Учителя вообще ни во что не ставят. У меня, как у налогоплательщицы это вызвало негодование. Я много налогов плачу и хочу, чтоб за мои деньги дети этой страны знали не только свои права, но и обязанности, в противном случае я не хочу содержать тунеядцев.”

Надя, 20.09.2011

„6500 руб. – работаю на две ставки. Пенза, преподаватель училища.”

Светлана, 16.09.2011

* Информация собрана путем опроса в сети Интернет.

ВРАЖЕННЯ ВІД ПОБАЧЕНОГО Й ПОЧУТОГО*

„Унікальність цієї поїздки в тому, що вона наймасштабніша за 20 років. Раніше наші системи освіти були однаковими, тож цікаво було подивитися, який шлях пройшли дві країни за 20 років, що змінилося. Сьогодні ми побачили досягнення фінансової автономії. Фактично це вільна конкуренція між школами. Якщо заклад сильний, потужний, то розвивається, живе далі. Якщо слабший – об'єднується з іншим”.

Олег Єресько,

Директор департаменту загальної середньої та дошкільної освіти МОНмолодьспорту України

„Усі програми, які ми сьогодні побачили, певним чином втілюються і в Україні. У нас також працює проект „Школа здоров'я”, спеціальні програми навчання дітей. Взагалі такі зустрічі дуже корисні, адже є стимул змінювати щось у себе. У наших колег цікавий підхід до фінансування освіти, коли розрахунок відбувається за кількістю учнів. Колектив, який краще працює, матиме й більше фінансування на тих учнів, які приходять до школи. Але що робити сільській школі, якщо там 60-80 учнів? Тому для таких закладів мають бути інші підходи”.

Володимир Мишко,

Директор Кременецької ЗОШ-інтернату I – III ступенів Тернопільської області

„Ми побачили сьогодні школи з чудовим технічним оснащенням, але в нас є не гірші. Нова система оплати праці педагогів у них справді прогресивна і розумна, але нам не потрібно робити потуг щодо цього, адже вона не суперечить нашому законодавству, а навпаки. Чітко написано, що пріоритет надається самостійному балансу кожної школи. На мою думку, треба прямувати до децентралізації шкіл”.

Валерій Письменний

Директор гімназії № 136 ім. Кирила і Мефодія м. Дніпропетровська

*Освіта України, вересень 2011 р.

вчителя в твоїй школі, тим вища і твоя особиста зарплатня. Це руйнує уявлення, що має бути певна межа в зарплатні! Чим менше дітей у школі, тим менша зарплатня керівника. А Положення про оплату праці в педагогічному колективі в кожного власне. Там можна записати, скільки, наприклад, у вас зі стимулюючого фонду може отримати Заслужений учитель.

Отже, за задумом розробників, нова система має підсилити зв'язок між оплатою праці та її результативністю. Щодо зарплати в середньостатистичного московського вчителя, то суми називали різні, але приблизно 7-10 тисяч гривень, в регіонах педагоги отримують значно менше. Та й дорожнечу російської столиці варто врахувати.

НОВАЦІЇ, ЯКІ ПРИВЕРТАЮТЬ УВАГУ

За російським законодавством основною умовою створення центру освіти є блок додаткової освіти. Зрозуміло, що не всі діти можуть успішно реалізувати себе в навчальній діяльності. Тому для гуртків і секцій з першого дня набираються професіонали. Якщо це театр ляльок, то керує ним колишній артист театру Образцова. Якщо спорт – або заслужений тренер РФ, або заслужений майстер спорту.

Цікава модель і комплексної системи безпеки*, до якої входить відеонагляд, контроль доступу до школи, система оповіщень про пожежу. У школі встановлено 102 камери. У режимі реального часу директор і завучі можуть переглянути всі уроки. Звичайно, заступник з безпеки переглядає все, що можливо. Витратили рік, щоб переконати колектив, але всі зрозуміли, що ця система захищає вчителя. Тепер можна відеозаписом мотивувати двійку за поведінку, якщо у батьків виникнуть претензії. Крім

*До речі, зі схожою системою ми вже знайомили своїх читачів – див. доповідь ЗОШ №13 м. Полтави.

того, в навчальному закладі припинилися крадіжки.

Впроваджено нову модель загальноосвітнього оздоровчого** закладу для дітей з хронічними соматичними хворобами. Працюють тут за експериментальною програмою, яка поєднує в собі освітню і оздоровчу діяльність. Тут, наприклад, до режиму дня введено оздоровчу годину. Учні відвідують в цей час оздоровчий центр (масаж, фізіотерапію, приймають фітованни), заняття

психологів, займаються лікувальною фізкультурою. Крім цього, починаючи з третього уроку, на кожному наступному проводять обов'язкові фізкультурні паузи, кожна з яких спрямована на профілактику конкретних захворювань. Запроваджено в закладі й безкоштовне триразове харчування за експериментальним меню, затвердженим Інститутом харчування Російської академії медичних наук.

** Порівняймо: в Україні вже діє національна мережа шкіл здоров'я, про що редакція неодноразово інформувала своїх читачів.

СОВРЕМЕННАЯ ШКОЛА – АВАНПОСТ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЩЕСТВА

Особенностью педагогического коллектива Центра образования является высокий уровень профессионализма, стабильность, способность к ответственности за результаты своего труда.

Значительно возросла научно-методическая и специально-предметная компетентность учителей. Количество учителей, демонстрирующих готовность к исследованиям, связанным с информатизацией обучения и систематически использующих результаты исследований в собственной педагогической практике, увеличилось от 5 до 100 человек.

В Центре образования сформировалось духовное пространство, где комфортно обучающимся, бывшим выпускникам, родителям. Среди родителей – 30 % бывших выпускников школы.

Данные проведенного мониторинга состояния учебного коллектива по-

ВИЗИТКА ШКОЛИ

Директор – **Киркорова Татьяна Григорьевна.**

В Центре обучаются 1500 учащихся в 57 классах.

В 57 класс-комплектах работают высококвалифицированные учителя.

Комплектование профильных и лицейских классов происходит с учетом пожеланий учащихся и их родителей.

Уровень обученности учащихся традиционно составляет **100 %**.

С 2004 года школа находится на самостоятельном финансировании.

Управление школой осуществляет Управляющий совет.

Режим работы: 5-дневная рабочая неделя.

Для лицейских, профильных и классов с углубленным изучением иностранного языка – 6-дневная неделя.

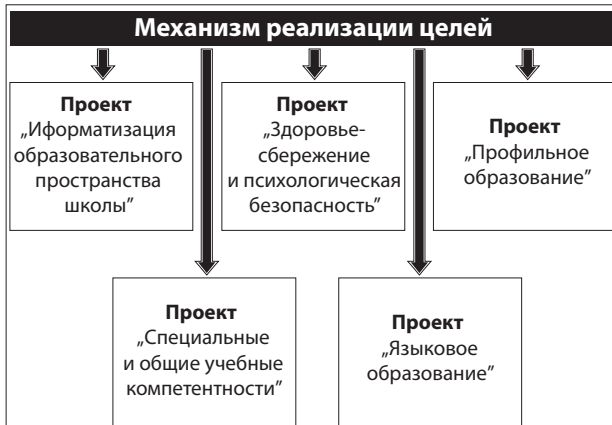

казывають **высокий уровень удовлетворенности учащихся качеством обучения и предоставляемыми образовательными услугами.**

Коллектив учителей и воспитателей продолжает работу над решением задач, связанных с методическими темами:

- округа – „Управление развитием образовательной подготовки школьников на основе внедрения современных педагогических технологий”;

Механизм реализации целей, избранный школой, современен, так как в основе – проектные технологии*

*Проект – это педагогическая технология, которая в настоящее время понимается как комплекс знаний, умений, навыков, необходимых педагогу для того, чтобы эффективно применять на практике избранные им методы педагогического воздействия, как на отдельных учеников, так и на детский коллектив в целом.

Техническое оснащение Центра образования № 1158

Наименование Технических Средств Обучения	Имеется в наличии (штук)
Компьютер	140
Проектор	24
Телевизор	66
Ксерокс	59
Принтер	40
Смарт Доска	5
Диапроектор	3
Магнитофон	36
Сканер	9
Видеомагнитофон	36
Киноустановка	1
Музыкальный Центр	40
Магнитофон	36
Dvd	17

- Центра образования № 1158 – „Развитие мультимедийного много-профильного центра – действующего форпоста информационного общества”;

- начальной школы – „Совершенствование урока как основной формы учебно-воспитательного процесса, развитие вариативных методов обучения на основе здоровьесберегающих технологий”.

В 2009/2010 учебном году в коллективе 80 % учителей, работающих в начальной школе, владеют здоровьесберегающей технологией, 50 % учителей владеют технологией личностно-ориентированного обучения, 75 % учителей владеют информационно-коммуникационной технологией.

Важное место занимает формирование ИКТ-компетентности учителя начальных классов в свете реализации Программы „Столичное образование – 5” и новых стандартов образования. Из 24 учителей начальных классов 17 хорошо владеют компьютерными технологиями, сами создают презентации уроков. 11 педагогов уже не первый год работают в рамках проекта Виртуальная школа „Синергия” (функционирует с 2005 г.), предполагает формирование и поддержку информационных каналов между школой, родителями, педагогической общественностью. Школа объединяет усилия родителей и учителей для повышения обучения и воспитания детей.

Інформаційні технології в нашій школі надають величезним потенціалом для того, щоб зробити освітню систему відкритою і прозорою, зокрема для батьків.

На створений сайт Школи „Синергія” – один з його рівнів – мають доступ тільки батьки кожного конкретного учасця. Їм надається інформація про те, який навчальний матеріал освоює в даний період дитина, коли буде контрольна робота, як до неї підготуватися. Учителі – учасці проекту викладають вимоги до навчального процесу, знають батьків з планом позакласної роботи; розповідають, які теми будуть піднімати на наступній батьківській нараді і т. д. А також кожен батько отримує інформацію про рівень успішності навчання і відвідуваності свого дитини. Щодня батьки отримують інформацію про домашні завдання, про вимоги до організації навчальних занять в школі. У 2–4-х класах, учасці Виртуальної школи „Синергія”, вчителі ведуть електронний журнал.

У період 2009/2010 навчального року в Центрі освіти № 1158 було виконано комплекс робіт з підтримки і розвитку процесів інформатизації освітнього закладу.

У стані на кінець навчального року в закладі стабільно функціонує ЛВС величезних підприємств середнього бізнесу, включаючи ~ 120 робочих

Делегація України в ОУО Півного адміністративного округу м. Москви

Начальник ОУО Півного адміністративного округу м. Москви Ніна Григорівна Мінько

Виступлення Олега Вікторовича Єресько, директора Департаменту Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України

Делегація України в ГОУ ЦО № 1158

станций. Инфраструктуру поддерживают 10 серверов, ЛВС двух зданий Центра образования объединены в единую централизованно управляемую сеть (см. табл. на С. 98). В образовательном учреждении функционирует 5 компьютерных классов, все представители администрации ОУ и основная масса учителей обеспечены компьютеризированными рабочими местами, пользователи (включая администрацию ОУ, педагогов и учащихся) имеют индивидуальные учетные записи (в общей сложности свыше 1200 пользователей). Широко используется система терминального доступа и „тонких клиентов”, подтвердившая свою эффективность для организации учебного процесса.

В 2009/2010 учебном году в Центре образования № 1158 осуществлено внедрение современной операционной системы в инфраструктуру ОУ: 80 % компьютеров – администрации и педагогов работают под управлением Windows 7, что способствует повышению качества, удобству и скорости работы, позволяет широко использовать компьютер в учебном процессе.

Развернут учебный терминальный сервер под управлением Windows Server 2008, что позволило использовать в учебном процессе последние версии ПО для программирования и давать знания и практические навыки учащимся на примере наиболее современных и продвинутых средств разработки.

С целью обеспечения соответствия возросшим требованиям информационной инфраструктуры (существенно увеличился парк рабочих станций, резко возрос объем обрабатываемой информации из-за повсеместного использования видео и аудио контента), введены в эксплуатацию два многопоточковых сервера на процессорах Nehalem.

Развернут полнофункциональный сайт ОУ, обеспечена работа по регулярному обновлению и пополнению информации, необходимой для участ-

ников образовательного процесса. Это позволило сделать работу Центра образования более прозрачной для общественности и соблюсти требования законодательства по информированию общественности об организации учебного процесса в ОУ.

ОУ переведено на преимущественное использование доступа в Интернет через каналы МКС ДОГМ, что обеспечило более высокую скорость работы, дополнительную защиту от доступа к нежелательным ресурсам.

Обеспечена технологическая поддержка проведения курсов для педагогов округа по использованию ПО „Живая геометрия”. Проведено технологическое сопровождение цикла окружных мероприятий, в частности, окружных туров олимпиад по информатике, районных и окружных туров конкурсов проектов, семинаров, организуемых окружным методическим центром и иных мероприятий.

Совместно с компанией Microsoft реализованы проекты по внедрению Internet Explorer 8 в инфраструктуру образовательного учреждения, подготовлены кейсы по результатам работ для использования опыта Центра Образования в деятельности иных образовательных учреждений и организаций.

Таким образом, мы формируем единую управляемую информационную среду, в которой участники имеют равный доступ ко всем образовательным ресурсам Центра образования независимо от местоположения. Внедрение новых ресурсов или изменение имеющихся в связи с появлением новых требований происходит максимально быстро, а совместное их использование – бесконфликтно. Можем поддерживать и развивать необходимое качество образовательного процесса.

МОСКОВСКИЙ КАДЕТСКИЙ МУЗЫКАЛЬНЫЙ КОРПУС

Кадетская школа № 1770 „Московский кадетский музыкальный корпус” открыта 01.09.2003 г. и представляет собой модель общеобразовательного учреждения, включающего в себя общее, музыкальное и дополнительное образование.

До настоящего времени в корпусе обучались только мальчики. Но в прошлом учебном году состоялась торжественная церемония открытия здания кадетского корпуса для девочек.

Каждый день на занятия приходят 490 мальчишек и девочек в военной форме. Штат кадетского корпуса составляет 206 человек, в их числе педагоги общеобразовательных, музыкальных дисциплин, обслуживающий персонал.

Образовательная программа, по которой обучаются воспитанники, составлена в соответствии с индивидуальным учебным планом и индивидуальным расписанием *каждого кадета*. По окончании обучения выпускники корпуса получают два образования:

1. Общее, в котором наряду с основными дисциплинами особое внимание уделяется информационным технологиям, изучению иностранных языков.
2. Музыкальное — музыкальная литература, сольфеджио, общее фортепиано, духовые инструменты, хор, оркестр, вокал.

Режим дня предполагает пребывание воспитанников в Корпусе с 09.00 до 18.40

по 6-дневной рабочей неделе. Для кадет предусмотрено 3- разовое усиленное питание по индивидуальному меню, разработанному специально для кадетского корпуса.

Прием в кадетскую школу осуществляется в 5 класс по результатам медицинской комиссии и музыкального прослушивания. Срок обучения — 7 лет.

Материально-техническая база полностью соответствует современным требованиям и задачам личностно-ориентированного образования. Созданы кабинеты

<http://www.1770.ru/>
Кадетская школа № 1770 „Московский кадетский музыкальный корпус”

ПЕДАГОГИ КОРПУСА

Директор Кадетской школы № 1770 „Московский кадетский музыкальный корпус” —

Горемыкин Михаил Юрьевич, кандидат философских наук, советник муниципального Собрания Нагатинский Затон.

Качественный состав преподавателей:

- высшей кв. категории — 27 %.
 - I кв. категории — 14 %.
 - II кв. категории — 15 %.
 - молодые специалисты — 5 %.
- Их педагогический стаж:* до 2-х лет — 10 %, от 2 до 5 лет — 10 %, от 5 до 10 лет — 15 %, от 10 до 20 лет — 30 %, свыше 20 лет — 35 %.

Среди преподавателей 6 заслуженных: учителей РФ, артистов, деятелей искусств; 5 кандидатов: искусствоведения, философских, технических, биологических наук; 23 имеют звания и награды, среди которых: „Почетный работник общего образования”, „Почетный работник культуры г. Москвы”, нагрудный знак Министерства культуры РФ „За достижения в культуре”, орден Почета, медали: „За боевые заслуги”, „За отличие в военной службе” I, II, III степени, „За военную доблесть”; 3 человека имеют медаль „Ветеран труда”, 8 человек — медаль „В память 850-летия Москвы”.

Директор школы, лицею, гімназії № 52011

ТЕННИСНЫЙ КЛУБ „КАДЕТ” – ЭТО:

- 5 профессиональных крытых теннисных корта;
- открытый теннисный корт (искусственная трава);
- 4 бадминтонных корта;
- 1 волейбольная площадка;
- покрытие профессиональных теннисных кортов „Deco Turf” на основе „Supreme Court” (официальное покрытие турниров Porsche Grand Prix, Gerry Weber, турниров в Линце, Цюрихе, на всех шоу-матчах Бориса Беккера; используется как официальное покрытие на 80 % турниров WTA и ATP).

КОНЦЕРТНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

За время обучения в корпусе наши воспитанники выступают на главных площадках столицы.

Оркестр Корпуса достойно представлял Россию на XXXII и XXXVI Международном Фестивале военных духовых оркестров в г. Альбервиле (Франция), на Международном Фестивале военной музыки в г. Джулианова (Италия); на международном параде духовой музыки в Гонконге, на 73-м Международном Фестивале лимонов в городе Ментоне (Франция, 2010 г.); принимал участие в культурной программе открытия Дней России на Всемирной выставке „ЭКСПО–2005” в Японии, „ЭКСПО–2010” в Китае.

Творческие коллективы Корпуса ежегодно становятся Лауреатами Международных Фестивалей и конкурсов.

В 2009 году хор и оркестр Московского кадетского музыкального корпуса приказом Министра образования РФ были удостоены звания „Образцовый детский коллектив”.

ПАТРИОТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ

Ежегодно проводится традиционная церемония принятия „Торжественной клятвы кадета”; смотры строя и песни на Поклонной горе а также происходят Фестиваль патриотической песни между кадетскими образовательными учреждениями г. Москвы; обучение младшего командного состава в кадетском образовательном лагере „Патриот” (Московская область, пос. Тучково). Кадеты участвуют в Торжественном марше на Красной площади, посвященном историческому параду на Красной площади 1941 года.

Педагоги и воспитанники Корпуса являются организаторами ежегодного проведения Парада учащегося района „Нагатинский затон”, посвященного Дню Победы.

В кадетской школе № 1770 „Московский кадетский музыкальный корпус” в 2008 году создан и начал работать музей „Истории кадетского образования”. А в августе 2009 года музей получил сертификат о соответствии статусу „Музей образовательного учреждения”.

из звукоизоляционных материалов для занятий на духовых инструментах, компьютерные классы, кабинет автодела, спортивный, тренажерный, актовый и конференцзалы, психологический, медицинский кабинеты, медиатека, электронный тир. Весь интерьер корпуса способствует развитию эстетической культуры детей, умению понимать и ценить красоту вокруг себя.

Обучением и воспитанием кадет занимаются высококвалифицированные специалисты. За каждым классом закреплен свой *тьютор* (офицер-воспитатель).

Организовано *психологическое сопровождение* воспитанников в процессе всего обучения, цель которого состоит в том, чтобы создавать условия для совершенствования ребенком осознанного, ответственного и самостоятельного выбора на его жизненном пути.

Неотъемлемой частью воспитательной системы кадетского корпуса является *спортивное воспитание* и пропаганда здорового образа жизни. Созданы кабинеты физиотерапии, стоматологии, работает тренажерный зал (см. врез на С. 102).

Ежегодно воспитанники Корпуса выезжают в летний и зимний *оборонно-спортивный лагерь*, а поступившие в 5 класс мальчики, будущие кадеты, — в *установочный спортивно-оздоровительный лагерь*.

Ежегодно в выходные дни на стадионе Корпуса проводится *спортивный праздник для детей и родителей*.

Не каждому школьнику предоставляется возможность попробовать свои силы в *концертной деятель-*

ности. А для многих воспитанников Кадетской школы это вполне привычная трудовая деятельность (см. врез на С. 102).

Уже традиционным стало участие оркестров Московского кадетского музыкального корпуса в праздновании Дня города, Дня победы.

Вот уже в течение 8 лет мы тесно сотрудничаем по совместным учебным программам и обмену учащимися с Национальным комплексом „Паоло Диакон” (Италия) в городе Чивидалия и лингвистическим лицеем „Марчеллины” в городе Больцано (Италия), а также с факультетом психологии Римского университета.

Особое внимание в кадетской школе уделяется **патриотическому воспитанию учеников** (см. врез на с. 102).

А еще у Корпуса существует собственная газета „Музы Кадетства”, из которой воспитанники узнают о новостях школы, о победах в различных конкурсах и соревнованиях. Также на ее страницах каждый, кто хочет, может поделиться своими творческими идеями, поздравить учителей и офицеров с различными праздниками.

Профессиональный теннисный корт, покрытие „Deco Turf”

Кабинет сольфеджио

Кабинет истории

Кабинет биологии

Кабинет географии

УКРАЇНСЬКИЙ ДІМ на Арбаті у центрі Москви*

Під час перебування в Москві делегація НАПН завітала до Культурного центру України, розташованого в серці Росії на вулиці Арбат. Як сама будівля, її облаштування, так і наповнення та його заходи й діла справили незабутнє враження на всіх без винятку членів української делегації, викликали стан гордості за нашу країну, її людей.

Тож вирішили і вам, шановний читачу, розповісти про діяльність та значення Центру в культурному житті двох країн.

Ідея створення культурного центру України тут, у серці Москви, на Старому Арбаті, була геніальною, а її реалізація стала справді видатною подією в духовному житті сучасної України.

Національний культурний центр України як уповноважений духовний представник нашої держави в Росії. Зараз він уже став потужним культурологічним об'єктом України за кордоном, який може бути моделлю для подальшого розгортання діалогу між українською та іншими світовими культурами.

Володимир Мельниченко
— його генеральний директор, доктор історичних наук, член-кореспондент НАПН України, заслужений діяч науки України, лауреат Національної премії України імені Т. Шевченка — про новий статус Культурного центру України сказав:

„Це не тільки висока оцінка нашої роботи, але й визнання Центру як одного з провідних закладів культури України. Його створення в серці Москви, на Старому Арбаті. — видатна

подія в духовному житті сучасної України. Сьогодні ми робимо все можливе для популяризації в Росії української мови, культури духовності, зміцнення дружніх зв'язків українського та російського народів.

Національний культурний центр України як уповноважений духовний представник нашої держави в Росії поступово переходить на новий, якісно більш високий рівень. Він став потужним культурологічним об'єктом України за кордоном і може слугувати моделлю для подальшого розгортання діалогу між українською та іншими світовими культурами.

Тут, на Арбаті, в Українському домі, особливо гостро відчуваєш і розумієш Шевченкове: „В своїй хаті своя й правда, і сила, і воля”. І саме Шевченкова духовна присутність додає нам енергії й надихає на працю в ім'я України.

Ми дуже вдячні всім, хто був причетний до створення Культурного центру України в Москві, який уперше дав Україні можливість ствер-

**Реферативний матеріал про Національний культурний центр України в Москві підготовлено у форматі структурованої розповіді від першої особи за тачками джерелами:*

1. Україна на Старому Арбаті // Етносфера. — 2010. — № 10 (145). — С. 20-21.
2. Ю. Безкровний. Ідея створення Культурного центру України в Москві була геніальною / А. Овсянникова, Ю. Безкровний. Національний культурний центр у Москві та духовна еліта України. — М.: ОЛМА Медиа Групп, 2011. — С. 6.
3. А. Овсянникова-Мелентьева, В. Мельниченко / Слово Просвіти. — 2010. — № 7. — 18-24 лютого.
4. Овсянникова А.О., Безкровний Ю.О. Національний культурний центр у Москві та духовна еліта України. — М.: ОЛМА Медиа Групп, 2011.

джувати себе за кордоном справді самостійною культурною політикою.

Тепер ми стоїмо перед потребою створення в Центрі Інституту українознавства на громадських засадах, аби у майбутньому він став повноцінною науковою структурою. А це стане можливим лише за умови цільової державної фінансової підтримки”.

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОБОТИ ЦЕНТРУ

Основними у роботі є великомасштабні проекти: „Тарас Шевченко”, „Микола Гоголь”, „Діаспора”, „Українські земляцтва в Національному культурному центрі України в Москві”, „Діалог культур”, „Україна крізь віки”. Протягом року в Культурному центрі проходить близько 300 заходів.

При Центрі працює інформаційно-довідкова бібліотека, яка передплачує майже 70 періодичних видань України. І єдиний книжковий магазин на Старому Арбаті – це книжковий магазин Національного культурного центру України.

ПОПУЛЯРНІСТЬ ЦЕНТРУ

Москвичі знають концертний і виставковий зали Центру, любляють українське слово, пісню, живопис. Хочеться, щоб нові покоління росіян мали можливість зрозуміти культурні і соціальні процеси, якими живе сучасна Україна.

Сьогодні ми робимо все можливе для популяризації в Росії української мови, культури і духовності, зміц-

ІСТОРИЧНА ДОВІДКА

Важливим приводом для створення Національного культурного центру України в Москві стало існування в будинку на вулиці Арбат, 9, корпус 1, магазину „Українська книга”, який працював тут ще від початку 1930-х років. Враховуючи це, Кабмін України підняв питання про передачу будівлі для реконструкції під Культурний центр України. Уже в вересні 1992 р. уряд Москви передав цей будинок в оренду Постійному представництву України в РФ.

14 травня 1993 р. було прийнято постанову Кабінету Міністрів України „Про створення Культурного центру України в м. Москва”. Реконструкція будівлі проводилася з травня 1994 р. до липня 1998 р. за рахунок бюджетних коштів України. Відкрився Культурний центр 27 листопада 1998 р. З 2002 р. будівля стала власністю України. Сьогодні Національний культурний центр України в Москві перебуває у відомстві Державного управління справами Президента України.

На початку XXI століття була створена наукова концепція діяльності Центру, завдяки реалізації якої він став одним з провідних закладів культури України. 8 лютого 2010 р. Указом Президента України Культурному центру України в Москві було присвоєно високий статус національного за „вагомий вклад у розвиток українсько-російської співпраці в галузі культури, освіти, науки, популяризацію національного культурного спадку України, її історії, задоволення національно-культурних і мовних потреб українців, які проживають в Російській Федерації...”

Робота Національного культурного центру України отримала високу оцінку не лише в Україні, але й в Росії. Російська академія наук нагородила Центр пам'ятною медаллю „За вагомий вклад у розвиток культури Росії”, одна з громадських організацій нагородила Орденом Ломоносова „За значний вклад у зміцнення дружби та співробітництва між Росією та Україною”.

Інноваційна школа

нення дружніх зв'язків між українським та російським народами.

З 2002 року Національний культурний центр України здійснює проєкт „Діаспора”, у рамках якого проводяться презентації регіональних українських організацій в Росії, проходять спільні культурні й наукові заходи. У минулому році проходив фестиваль української культури „Сорочинська ярмарка в Москві”.

Ми тісно співпрацюємо з радою українських земляцтв Москви. Щомісяця в Центрі організуються зустрічі з представниками областей. У цьому році пройшли заходи Луганського земляцтва „Елисаветград” та ін. Севастопольці провели виставку документальних фотографій „Легендарний Севастополь”, присвячену 65-річчю Великої Перемоги. Луганчани зібрали своїх земляків на концерт до 95-річчя М. Матусовського. Полтавчани організували декілька музичних заходів, а також приїзд Полтавського академічного українського музично-драматичного театру ім. М. Гоголя. Кияни запросили на презентацію книги В. Лозицького „Мамині листи” і творчий вечір поетеси Ольги Кубяк „Обличчям до природи”. Кіровоградці вразили наших гостей концертом солістів театральнопісенного співтовариства „Київська Русь” імені братів Тобілевичів.

Багато років у Центрі працює проєкт „Відомі українці в Росії”, у рамках якого тут побували Володимир Бортко, Василь Лановий, Йосип Кобзон, Олександр Морозов, Олександр Голобородько, Єліна Бистрицька, Роман Віктюк та інші. У 2002 році у нас пройшов творчий вечір Кларі Лучко. „Ніби побувала в Україні”, – сказала вона мені тоді. У червні цього року ми провели вечір пам'яті актриси, під час якого відбувся показ нового документального фільму „Клара” режисера Валентини Владиславлевої.

ОСВІТНІ ПРОЕКТИ ЦЕНТРУ

У книжковому магазині Центру є меморіальна кімната Тараса Шевченка

й Михайла Грушевського, де проходять відкриті уроки для учнів московських шкіл і вузів. При Центрі працює Українська недільна школа (про неї – далі у цьому часописі) і дворічні курси української мови. Щорічно ми проводимо Всеросійський конкурс на краще прочитання поетичних творів Т. Шевченка

У співпраці з Департаментом культур Уряду Москви реалізується проєкт „Юні таланти нового століття”.

Нещодавно у нас відбулося урочисте відкриття Першого фестивалю української та російської академічної музики, присвяченого пам'яті І. Карабиця*, в якому взяла участь дружина композитора Маріанна Капиця-Карабиць. На вечір прийшло багато відомих московських музикознавців і шанувальників української музики.

**Про перший музичний конкурс, який проведено уперше в рамках виставки „Сучасна освіта в Україні – 2011”, читайте у нашому журналі. – 2011. – № 4. – С. 4 – 31.*

КОНТАКТИ ЦЕНТРУ

Ми тісно співпрацюємо з Центром українських досліджень Інституту Європи РАН, Інститутом слов'язознавства та іншими інститутами РАН, Московським державним університетом ім. Ломоносова, Московським державним лінгвістичним університетом, Московським державним гуманітарним університетом ім. М. Шолохова, Московським державним лінгвістичним ліцеєм № 1555.

Хотілося б також згадати нашу давню дружбу з Меморіальним музеєм та науковою бібліотекою „Будинок Гоголя”, з яким ми реалізували декілька проєктів. Серед них і видання комплект-диску „Останні дні М. Гоголя”. А цього року в Центрі відбулася презентація книги „Родовід М.В. Гоголя” за участі директора музею Віри Викулової.

Неодноразово підтримувала наші ідеї директор Меморіального музею-квартири Андрія Білого Моніка Співіак. Відомо, що музей знаходиться в будинку, де у 1916–1917 рр. півроку жив видатний український історик М. Грушевський. До ювілею дослідника тут на деякий час з'явився стенд, присвячений його перебуванню у Москві.

ДЕРЖАВА – ЦЕНТРУ

Тепер, згідно з Положенням про національні заклади, фінансування Центру буде проводитися за окремими нормативами, встановленими Кабінетом Міністрів України. Може, нарешті новий статус дозволить розв'язати це перезріле питання, бо держава нас взагалі не фінансує. І всі заходи (а їх близько трьохсот на рік), які ми проводимо, фінансуємо також власним коштом.

Незначні в масштабах держави й глибоко продумані цільові затрати окупляться сторицею та матеріалізуються в активізації українських культурних, просвітницьких, освітніх організацій. Не забуваймо, що мова йде про багатомільйонний прошарок українців у Росії, який є частиною нашого народу і поки-що залишається значною мірою неосвоєним культурним, інтелектуальним ресурсом України.

ЦЕНТР – ДЕРЖАВІ

У рамках Центру міг би працювати спеціальний підрозділ науково-дослідної та архівної роботи. У спокійному режимі ми могли б зі-

ВРАЖЕННЯ І ВИСЛОВЛЮВАННЯ ПРО ЦЕНТР

У книзі почесних гостей Центру є такий запис: *„Вже багато років я живу в Москві, але ніколи, ні на мить не забував про Батьківщину, про те, що я найперший український космонавт. З роками ностальгія за рідною землею зростає, тому все частіше буваю в Культурному центрі. Тут особливо гостро відчуваю свою причетність до України, тут український дух, тут звучить українська мова, слово Сковороди, Котляревського і Шевченка. У Центрі завжди зустрінеш людей, які люблять Україну і якими вона пишається. Сюди тягнуться й наші друзі – російські діячі культури і науки.*

Особлива, тепла атмосфера, яку відчуваєш, як тільки переступаєш поріг, створюється Вами – колективом Центру... Ви – подвижники важливої справи, яку Вам доручила Українська держава. Ви справді досягли того, що Україна постійно й гідно представлена на Арбаті, 9.”

Павло Попович,

льотчик-космонавт, двічі Герой Радянського Союзу

„Вражає не будівля, а насиченість українським змістом.

Діяльність Українського центру дуже ефективна, хоча тут у творчому відділі працює лише 7 осіб, та й у Центрі взагалі не так і багато співробітників.

Я пишаюся, що є в Москві такий українець, який представляє нашу державу (про директора)”.

Сергій Максименко,

академік НАПН

„Це українська світлиця в Москві. Вижити не легко. Але створити такий палац для людей, які живуть Україною, – це велика справа. Якщо людина захоче знати про Україну, вона знає, куди йти. Тут добра аура.”

Іван Бех,

академік НАПН

„Єднаймося, шануймося і будьмо,

Тримаймося родинного гнізда.

Відкиньмо чвари і розбрат забудьмо,

Немало вже нас впало із сідла.

Цей український дім у родинному гнізді хай доводить, що „ще не вмерла Україна, і слава, і воля”.

Юрій Мальований,

член-кореспондент НАПН

„Керівник Українського дому Володимир Юхимович живе душею. Він прекрасний науковець, який має до 100 книг, і всі його розвідки на документальних матеріалах цього дому. Він прекрасний, талановитий організатор, дбає за розвиток української культури. Книги: про Шевченка, Гоголя, Ступку й ін. – їм нема ціни.”

Микола Євтух,

академік НАПН

„У цьому домі відчуваєш гордість за те, що ти українець.” Під цими словами підпишеться кожен, хто побуває в Українському домі на Арбаті, 9!

Керівник Українського дому Володимир Юхимович Мельниченко працює тут 23 рік. Президія НАПН прийняла рішення нагородити його золотою медаллю „Григорій Сковорода”.

Редакційна рада щиро вітає Володимира Юхимовича з нагородою та щогорічним ювілеєм й зичить незрівнянних злетів на користь собі й Батьківщині!

Нагороди НАПН – директору Українського дому Володимиру Мельниченку, вручає Михайло Бурда, академік НАПН

Делегація НАПН в гостях в Українському домі у центрі Москви

брати у російських архівах величезну кількість документів, які офіційним шляхом нам ніколи не передадуть. І чому б за участі Культурного центру не проводити стажування молодих науковців, які займаються проблематикою україно-російських відносин?

У нас є можливість допомогти в цьому плані державі.

НАУКОВА РОБОТА ЦЕНТРУ

Декілька років тому ми внесли в устав Центру зміни, які передбачають здійснення науково-пошукової роботи в галузі історії та культури України. За ці роки в Москві було видано українською мовою 15 книг, в тому числі монографії про перебування в місті Т. Шевченка та його дружбу з М. Щепкіним, О. Бодянським, М. Максимовичем, сім'єю Аксакових. Вийшли друком енциклопедія „Шевченківська Москва” і монографія „Українська душа Москви”, незабаром вийде книга „Українські акценти московських храмів”. У всіх виданнях йдеться про духовне перебування українців у Росії. Кілька років тому за нашою участю в Києві було видано однотомний збірник вибраних поезій Т. Шевченка українською та російською мовами.

Щорічно проходять спільні російсько-українські наукові конференції та круглі столи. Наприкінці минулого року відбулася конференція „Україністика в Росії”, яка зібрала провідних україністів з Росії та України. На початку цього року зустрічалися російські, українські, японські мистецтвознавці. Вважаю, що Центр міг би стати координуючим органом щодо реалізації багатьох масштабних російсько-українських освітньо-інформаційних, наукових і культурологічних програм. Необхідно створити в Центрі Інститут українознавства на громадських засадах, який у майбутньому стане повноцінною науковою структурою.

**УКРАЇНСЬКА
НЕДІЛЬНА
ШКОЛА
імені Павла
Поповича**

Надзвичайно цікаво читачу буде дізнатися про цю школу, бо вона на території іншої держави, в РФ, у Москві, виховує прихильників України, коло яких з року в рік шириться. Створив цю школу Національний культурний центр України в Москві.

Тож знайомимо Вас, шановний читачу, зі школою та людиною, ім'я якої вона носить.

Навчальна програма передбачає вивчення української мови та літератури, історії України, народних звичаїв та обрядів, української музичної культури та малювання. У другому семестрі цього року її буде розширено заняттями з гри на бандурі, хореографії та основ слов'янської писемності.

Враховуючи вікові особливості учнів від 3 до 16 років, багато уваги вчителі приділяють ігровому та розвиваючому елементу навчання. Українську мову діти молодшої групи засвоюють краще під час виконання різноманітних творчих завдань, а традиції та обряди – в процесі підготовки театралізованих вистав і розучування народних пісень. Водночас вони отримують початкові знання з театрального мистецтва та набувають навичок з вираз-

Кількість учнів української недільної школи й слухачів дворічних курсів української мови збільшується з кожним роком. У новому навчальному році в школі збільшилася кількість учнів з неукраїнських сімей, а також якісно покращилося викладання предметів. Наприклад, історію України веде кандидат історичних наук, керівник Центру українських досліджень Інституту Європи РАН Віктор Мироненко.

З 2002 року щорічно проводиться Всеросійський конкурс на краще читання поезії Т. Шевченка, в якому беруть участь діти та підлітки з різних куточків Росії.

У книжковому магазині відкрита меморіальна кімната Т. Шевченка і М. Грушевського, де проводяться заняття для учнів і студентів московських шкіл та вузів. У рік 200-річчя М. Гоголя великий інтерес викликала виставка робіт студентів Київської дитячої академії мистецтв „Мій Гоголь”, яку відвідало чимало московських школярів.

Уже 9 років у співпраці з Департаментом культури Уряду Москви здійснюється проект „Юні таланти нового століття”, завдяки якому у москвичів є можливість знайомитися з досягненнями української та російської музичної культури.

ПАВЛО ПОПОВИЧ.

Його ім'я носить українська школа у Москві

Володимир Мельниченко: *„Павло Попович був наймасштабнішою постаттю української діаспори в Москві. За кілька днів до свого 79-річчя пішов від нас Павло Романович Попович – легендарний льотчик-космонавт, соратник Юрія Гагаріна, двічі Герой Радянського Союзу. Таким його знають в Україні, Росії та в усьому світі. Але сьогодні мова буде про іншого Павла Романовича – про нашого великого співвітчизника, який упродовж шести десятиліть уособлював у Москві щирю й щедрю, совісну й талановиту, теплу й добру, красиву й співочу українську душу, про дружбу Павла Поповича з Культурним центром України в Москві”.*

Павло Романович – один із засновників першого в Москві Товариства української культури „Славутич” і тепер уже довічний його почесний президент. Саме він стояв біля колиски Культурного центру України в Москві наприкінці минулого століття, пишався цим і постійно цікавився його роботою.

Павло Попович говорив: „Я все життя пишаюся, що я українець. З Леонідом Каденюком у нас немає ніяких розбіжностей: він – перший космонавт незалежної України, а я – перший український космонавт”.

Приходив завжди, коли ми його запрошували. Траплялося, що для цього навіть утікав зі шпиталю. Він нас підтримував, оберігав, допомагав, навчав. І дуже важко переоцінити реальну підтримку Павла Поповича у той час, коли мали місце зазіхання на перетворення Культурного центру у комерційну установу.

Він добре знав історію України, вмів користуватися фактами в доведенні своєї позиції, мав унікальне відчуття гумору. У нього виходило, що винахідниками підводного човна й космічного корабля були запорізькі козаки. Знав безліч українських пісень, охоче й красиво співав. Говорив справжньою, соковитою українською мовою. Дуже переживав за міждержавні негаразди у відносинах України і Росії.

Він мав дивовижно теплу ауру, всіх об'єднував, згуртовував навколо себе. Ніколи не зустрічав іншої людини з таким оптимізмом і такою життєрадісністю.

Ми були знайомі лише вісім років. Але за той час він став мені рідним. Як старший брат. І він знав про це. Бачив, що на моєму робочому столі стоять дві фотографії – його (він любив її і сам подарував) і Богдана Ступки. Таке сусідство йому подобалося. Багато віддавав би для того, щоб він жив. Але що я міг зробити?

Павло Романович був поруч і під час візитів високих гостей з України. Наприклад, 12 лютого 2008 р. в Центрі побував Президент України Віктор Ющенко. Тоді великий українець Павло Попович сказав у своєму виступі: „Ми зібралися з вами в Культурному центрі України в Москві, який для

ного читання. У навчальному процесі велика увага приділяється зустрічам дітей з видатними українцями – лауреатами Національної премії України імені Тараса Шевченка. Цікавим і незабутнім було спілкування з поетами Борисом Олійником і Дмитром Павличком, актором Львівського національного академічного театру ім. М. Заньковецької Богданом Козаком, головою Всеукраїнського товариства „Просвіта” Павлом Мовчаном, президентом Академії мистецтв України, народним художником України Андрієм Чебикіним. У планах на наступний навчальний рік – зустріч з Героєм України Богданом Ступкою. З великим задоволенням учні разом з батьками відвідують московські музеї. Вони вже побували у Центрі підготовки космонавтів імені Ю. Гагаріна (Зоряне містечко), Меморіальному музеї та науковій бібліотеці „Дім М. В. Гоголя”, музеї Малого театру під керівництвом Юрія Соломіна, Будинку-музеї М. Щепкіна тощо. У цьому році заплановані екскурсії до Державної Третяковської галереї, Державної картинної галереї народного художника СРСР О. Шилова, Центрального музею Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр. і Меморіального музею космонавтики. Особливими документальними підтвердженнями творчої роботи учнів стали анімаційні фільми „З Україною в серці” (2010) та „Космічна Україна” (2011). Останній, присвячений Року

космонавтики та 80-річчю льотчика-космонавта, Героя Радянського Союзу Павла Поповича і створений разом з київським кінорежисером Оленою Касавіною на основі дитячих малюнків та фотографій. Влітку 2011 р. він отримав першу премію на Міжнародному фестивалі дитячого анімаційного кіно „Золота рибка” (м. Сочі).

Заняття проводяться на безоплатній основі.

Ольга Выговская, Татьяна Годецкая.
От реформы – к прогрессивному современному образованию

Читателям предлагается познакомиться с особенностями современного образования в Москве и России в целом, теми кардинальными изменениями, которые произошли в последние годы. Члены украинской делегации делятся впечатлениями от увиденного и услышанного. Обращается внимание на работу нескольких учебных заведений г. Москвы, Культурного центра Украины, который является храмом украинской культуры, истории, слова.

Ключевые слова: реформа, современное образование, инновации, современная школа, Национальный культурный центр Украины в России.

Olga Vigovska, Tetyana Godetska.
From reform – to progressive modern education

To the readers it is suggested to become acquainted with the features of modern education in Moscow and Russia on the whole, by those cardinal changes which happened in after last years. The members of Ukrainian delegation share impressions from seen and heard. Attention to work of a few educational establishments of Moscow, Cultural center of Ukraine, located in the heart of Russia in the street Arbat, applies, which is the oberegom Ukrainian culture, history, word.

Keywords: reform, modern education, novatsii, modern school, the National cultural center of Ukraine in Moscow.

нас уже став рідним домом. Я знаю, що колектив Українського дому огортає теплом і гостинністю кожного, хто справді бажає з ним співпрацювати”. Тоді ж Павло Попович акцентував, здається, найголовніше в державній роботі з українською діаспорою в Росії: „Необхідно повною мірою усвідомити, що багатомільйонна українська діаспора в Росії є величезним політичним, культурним, інтелектуальним ресурсом української держави.

Вже давно назріла необхідність створення федеральної програми розвитку української культури в Російській Федерації. Лише на державному рівні можна розв’язати серйозні проблеми, зокрема: створення системи української освіти в Росії з повноцінним методичним забезпеченням; створення на федеральному рівні українських засобів масової інформації; цільове державне фінансування Культурного центру України для здійснення культурологічних програм”.

Безперечно, Павло Попович був наймасштабнішою постаттю української діаспори в Москві. Навіть у Росії не було постаті значнішої, впливовішої, світлішої. Не всі це визнавали і далеко не всі величезні його таланти та можливості були задіяні в ім’я України. Тепер, коли маємо вчитися жити без Павла Поповича, час навчить і переконає всіх.

Він дихав Україною на повні груди, марив нею, ніколи не відмовлявся від поїздки на Батьківщину. Його часто запрошували, з щирою радістю зустрічали, його любили в Україні. Проте за вісімнадцять років незалежної України влада так і не зрозуміла, не визнала, що справжній герой України, який підняв українську мову до космічної висоти, живе в Москві. Та що там... Кілька разів, не без відома Павла Поповича, звертався до високих державних установ, щоб Музей космонавтики його імені, діючий на громадських засадах у Білій Церкві, набув статусу загальнодержавного або хоча б обласного. Павло Романович був готовий передати в музей чимало безцінних речей. У відповідь – формальні відписки.

Четвертого радянського і першого українського космонавта визнано на всій Землі, його іменем названо гірський хребет в Антарктиді і мала планета, а, головне, що його ім’я завжди було і вже назавжди невіддільне від України. Та що це означає для чиновників... Знаю, точно знаю, що Павло Попович переживав від недоданої уваги з боку українських можновладців.

Насправді то були житейські дрібниці. Ще за життя Павла Поповича було зрозуміло, що він навічно посів місце в першому ряду українців, які впродовж століть працювали в Росії, в Москві, як говорив Тарас Шевченко „на славу нашої преславної України”. Не могло бути інакше! Павло Попович тільки мудро посміхався, коли Володимир Мельниченко говорив йому, що він плідно працює у російській столиці значно довше, ніж будь-хто з них.

Наші ювіляри

ГУЗИК Микола Петрович, член-кореспондент НАПН України, Народний вчитель України, автор, засновник і директор Авторської М. П. Гузика експериментальної спеціалізованої I–III ступенів загально-освітньої школи-комплексу № 3 м. Южного Одеської області, що визнана однією з кращих в Європі (1994 р.) і в Україні (2006 р.), відомий український педагог-новатор. Завдячуючи йому стратегія особистісно орієнтованої освіти знайшла своє реальне втілення в шкільній практиці, герой Всеукраїнського проекту НАПН „Педагоги-новатори в Україні”, член Редакційної ради та неодноразовий автор-переможець конкурсів нашого журналу;

ГУРЖІЙ Андрій Миколайович, академік НАПН України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, під його керівництвом розроблено для ЗНЗ Типові переліки навчально-наочних посібників і засобів навчання, Державну програму „Інформаційно-комунікаційні технології в освіті та науці”, автор 48 винаходів, має 23 патенти;

ДОНСЬКА Лілія Борисівна, директор гімназії № 30 „ЕкоНад” м. Києва, вчитель-методист, відмінник освіти України та столичної освіти, герой Всеукраїнського проекту НАПН „Педагоги-новатори в Україні”, ініціатор створення циклічних проектів „соціум-особистість”, наставник молодих директорів, член Редакційної ради нашого журналу та його постійний автор;

ОСАДЧИЙ Іван Григорович, начальник відділу освіти Ставищенської районної держадміністрації Київської області, доктор педагогічних наук, автор структурно-рівневої методики соціалізації особистості, методики проектно-цільового управління навчальними закладами, моделі глобальної сільської школи-мережі, має більше 130 науково-педагогічних праць, герой Всеукраїнського проекту НАПН „Педагоги-новатори в Україні”, член Редакційної ради нашого журналу та його постійний автор;

ЧИНОК Олена Іванівна, автор, засновник і директор Київської приватної гуманітарної гімназії „Гармонія”, кандидат філологічних наук, розробила модель багатфункціональної школи, її гімназія сьогодні – Асоційована школа ЮНЕСКО, автор 3-х культурно-психолого-педагогічних щоденників та „Освітніх портфелів”, має біля 30 науково-практичних праць, опублікованих в Україні та Польщі, герой Всеукраїнського проекту НАПН „Педагоги-новатори в Україні”, член Редакційної ради нашого журналу та його шанований автор.

**Вітаємо вас,
шановні Колеги!
Нехай Господь оберігає
на багаті і благі літа!**